

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΑΠΟ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1881 ΜΕΧΡΙ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1882.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ» ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

1 — Όδὸς Βορρᾶ — 1

—
1882

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΘΩΝ
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΡΧΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ ΣΥΡΟΥ
ΚΩΝΣΤ. ΙΩΝΙΔΗΣ
DUC DE LUYNES
ΔΗΜ. ΜΠΕΝΑΡΔΑΚΗΣ
ΑΠΟΣΤ. ΑΡΣΑΚΗΣ
ΑΛΕΞ. ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ
ΣΙΜ. Γ. ΣΙΝΑΣ
ΙΩ. ΡΩΜΑΣ
ΙΩ. Χ. ΠΕΤΡΟΣ
ΚΩΝΣΤ. ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ
ΙΩ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΑΝΔΡ. ΣΥΓΓΡΟΣ
ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
ΙΩ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
ΙΩ. ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
HILAR. ROUX
ΟΔΥΣ. ΚΑΙ ΜΕΝΕΛ. ΝΕΓΡΟΠΟΝΤΕ
HEINR. SCHLIEMANN
ΙΕΡΩΝ. ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΦ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ
Α. ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Γ. ΑΔ. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ

Ἐν Ἀθήναις, ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, τῇ 17 Ἰανουαρίου 1882, ἡμέρα Κυριακῇ, ὥρα 10^η π. μ. συνῆλθον περὶ τοὺς τεσσαράκοντα ἑταῖροι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἀθηνῶν Ἑταιρίας εἰς γενικὴν ἐπέτειον συνέλευσιν. Ὁ πρόεδρος Ε. Καστόρχης προσφωνήσας αὐτοὺς, διέλαβέ τινα περὶ τῆς νῦν καταστάσεως τῆς Ἑταιρίας καὶ τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς, εἶτα δὲ προσεκάλεσε τὸν γραμματέα Στέφ. Α. Κουμανούδην νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἔκθεσιν τῶν ἐν τῷ ἔτει πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου. Παρελθὼν δὲ οὗτος ἀνέγνω τὰ ἐξῆς·

Κύριοι,

Κατὰ τὸ ἐπικρατῆσαν ἔθος περὶ τῶν ἐταίρων πρῶτον λέγομεν.

Ἐνεγράφησαν τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὸ μητρώον τῆς Ἑταιρίας πρὸς τοῖς ὑπάρχουσι νέοι ἑταῖροι εἴκοσι καὶ ὀκτώ. Τούτων κάτοικοι μὲν τῆς πρωτευούσης εἴκοσι καὶ εἰς, δύο δὲ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ πέντε ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐκ τοῦ ὅλου δὲ ἀριθμοῦ τῶν ἐταίρων ἀπέθανον ἐν τῷ ἔτει, καθ' ὅσον ἐμάθομεν, ἑπτά.

Συνδρομὴν δὲ τακτικὴν ἐντὸς τοῦ ἔτους κατέβαλον ἐν ὅλῳ ἑταῖροι 129, καὶ δὴ 115 ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις κατοι-

κούντων, 8 ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, 6 ἐκ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ.

Πρὸς τούτοις συνέδραμον καὶ 15 σωματεῖα ἤτοι κοινά, 5 μὲν κοσμικά, 10 δὲ ἱερὰ μοναί. Ἐκ τῶν κοσμικῶν προτεύει τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον, ὅπερ ὡς συνήθως προσήνεγκε δρ. χιλίας, μετ' αὐτὸ δὲ ἔρχονται δῆμοι τέσσαρες, ὁ Ἀθηναίων δοὺς δρ. 300, ὁ Ἑρμοπολιτῶν δρ. 200, ὁ Πειραιέων 100, ὁ Λεβαδείας ὡσαύτως 100. Ἐκ δὲ τῶν 10 μονῶν μία εἶναι τῆς Σερίφου, τρεῖς τῆς Ἀνδρου, ἕξ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ἕξ ὧν πάλιν ἕξ αἱ τέσσαρες εἶναι ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς Θηβῶν καὶ Λεβαδείας, μία τῆς Ἀττικῆς καὶ μία τῆς Ἀκαρνανίας.

Τὰ ὀνόματα τῶν συνδραμόντων ἐταίρων τε καὶ σωματείων καὶ τὸ ποσὸν τῆς ἐκάστου συνδρομῆς θέλουν κατὰ τὸ σύνθηδες δημοσιευθῇ ἐν τέλει τῆς ἐκθέσεως ταύτης. Ἐνταῦθα δ' ἐξαιρετικῶς ἀναφέρομεν τοὺς δόντας ἀπὸ 100 δραχμῶν καὶ ἀνωτέρω. Εἶναι ὁ ἐν Πετροπόλει Ἰω. Κοντογιαννάκης δοὺς τὴν πρὸ ἐτῶν τακτικὴν συνδρομὴν του δρ. 590, οἱ ἐνταῦθα Μενέλ. Νεγρεπόντης καὶ Νικόλ. Μαρθέας δόντες ἀνὰ δρ. 100 καὶ ὁ ἐν Ἑρμοπόλει Ἰω. Ἐλευθεριάδης δοὺς ὡσαύτως δρ. 100.

Ἐκτακτός τις συνδρομὴ ἢ προσφορὰ δὲν ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος. Ἐπὶ πόσον δὲ ἀνέβη τὸ ὅλον ἐτήσιον εἰσόδημα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐκ τῶν κεφαλαίων τῆς Ἑταιρίας προσιόντων τόκων καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ λαχείου καὶ εἴ τινος ἄλλης εἰσπράξεως, θέλετε ἀκούσει μετ' ὀλίγον παρὰ τοῦ ταμίου.

Ἔργα ἀρχαιολογικὰ ἐντὸς τοῦ ἔτους διεξήγαγε τὸ συμβούλιον τὰ ἑξῆς·

Πρῶτον ἀνασκαφάς. Ἐνταῦθα μὲν ἐν Ἀθήναις δύο τινὲς μικραὶ μόνον ἐγένοντο, καὶ αὗται κατὰ δοθείσας τυχαίως εὐκαιρίας. Δὲν ἐπεχειρήθη δὲ καμμία μεγαλλιτέρα

καθ' ὅλον τὸ ἔτος, τὸ μὲν ἐπειδὴ τὸ συμβούλιον εἰς ἄλλα ἔργα προκατηργμένα εἶχε νὰ ἀσχοληθῇ, ἔργα ἐσωτερικῆς εὐθετήσεως τῶν ἐν τοῖς Μουσείοις τῆς Ἑταιρίας ἀρχαίων, τὰ ὁποῖα χρόνον πολὺν ἀπῆτουν καὶ ἐπιμέλειαν διαρκῆ ἐκ μέρους τῶν συμβούλων, ὡς θέλετε μετ' ὀλίγον ἀκούσει, τὸ δέ, ἐπειδὴ ἐπιστάντος τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐμελλε νὰ γίνῃ ἑναρξίς μιᾶς τῶν πρὸ πολλοῦ ἀποφασισθεῖσων μειζόνων ἀνασκαφῶν, τῆς ἐν Ἑλευσίνι, ἐπῆλθον ἀπροσδοκῆτως τριπλᾶ κωλύματα, α' ἢ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῶν Γερμανῶν ἐν Ὀλυμπία καὶ τῶν Γάλλων ἐν Δήλῳ ἀπασχόλησις δύο ἐφόρων κατὰ διαδοχὴν, οἱ ὁποῖοι ἄλλως θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναλάβωσι τὴν ἐπιστάσιαν τῆς ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας ἐπιχειρουμένης ἀνασκαφῆς, β' ἢ κατὰ τὸ θέρος τοῦτο ἐνσκήψασα ἐνταῦθα ἐπιδημία, δι' ἣν τινες τῶν συμβούλων ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ γ' ὕστερον, ἀφοῦ τὰ δύο ταῦτα ἐξέλιπον, ὁ χειμὼν καὶ τις ἐν τῷ συμβουλίῳ ἀναφανείσα διαφορά γνωμῶν περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔδει νὰ διεξαχθῇ τὸ ἀποφασισθὲν ἔργον. Ὅμως δὲ ἐκ τούτων δὲν ἐκωλύθησαν ἄλλα ἔργα τῆς Ἑταιρίας ἀνασκαφικὰ ἱκανῶς σπουδαῖα ἔξω τῶν Ἀθηνῶν διεξαχθέντα ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν αὐτῶν ἐκείνων τῶν δύο ἐφόρων, καθ' ὅσον ἡκαίρουν ἐκ διαδοχῆς, καὶ ἄλλου ἔτι τρίτου, καθ' ὅσον κ' ἐκεῖνος πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείῳ αὐτῷ ἀνατεθείσης ἐν Σπάρτῃ ἐπιμελείας ἡκαίρησεν. Ἀλλὰ πρῶτον κατὰ τὸ ἀνέκαθεν ἡμῶν ἔθος ἃς εἴπωμεν περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις γενομένων.

Τὸ πρότερον τῶν ἐνταῦθα μικρῶν ἔργων ἤρχισε τῇ 16 Μαρτίου καὶ ἐτελείωσε τῇ 4 Ἀπριλίου, καὶ ἦτο μᾶλλον ἀνακίνησις χωμάτων παρὰ ἀνασκαφή. Ἐπεχειρήθη δὲ κατὰ τὴν πρὸς ἄρκτον τοῦ Βαρβακείου πάροδον, ἐνθα, γινομένης τινὸς ἐργασίας ὑπὸ τῶν τοῦ δήμου ὁδοποιῶν, τυχαίως τῇ 20 Δεκεμβρίου 1880 εἶχεν εὑρεθῇ τὸ γνωστὸν

λίθινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ ἀπομίμημα τῆς χρυσε-
 λεφαντίνης παρθένου τοῦ Φειδίου· καὶ ἐπειδὴ ἔλειπον αὐ-
 τοῦ τινὰ μέρη, ἀποθραυσθέντα πρόπαλαι, μικρὰ μὲν, ἀλλὰ
 σπουδαῖα, τὸ συμβούλιον ποθοῦν ἅμα καὶ ἐλπίζον τὴν ἀ-
 νεύρεσιν αὐτῶν, ἀπεφάσισε καὶ τὰ πρότερον ὑπὸ τῶν ὀ-
 δοποιῶν ἀνασκαφέντα χώματα νὰ ἐρευνήσῃ ἐπιμελέστε-
 ρον, καὶ νὰ σκάψῃ ἔτι πλειότερον περὶ τὰ ἐκεῖ φανέντα
 ἰδιωτικὰ κτίσματα τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων· καὶ δὲν ἐψεύ-
 σθη τῆς ἐλπίδος ὀλοτελῶς, διότι τῇ 23 Μαρτίου ἀνευρέ-
 θη ὁ τέως ἐλλείπων δεξιὸς λόφος τοῦ τῆς θεᾶς κράνους,
 στηριζόμενος ἐπὶ ἵππου πτερωτοῦ καλῶς διατηρημένου,
 καὶ οὕτω διεσκεδάσθησαν αἱ ἀμφιβολίαι τινῶν αἱ περὶ
 τῆς φύσεως τῶν δύο λοφοφόρων ζώων, βεβαιωθέντος ὅτι
 δὲν εἶναι γρύπες, ὅπως κατ' ἀρχὰς εἶχον αὐτὰ ἐκλάβει
 τινὲς μὴ διακρίναντες καλῶς τὸ τοῦ ἀριστεροῦ λόφου
 ζῶον τὸ περιελθὼν εἰς ἡμᾶς κολοβὸν καὶ ὁπωσοῦν δυσ-
 διάγνωστον καὶ ἀκολουθοῦντες τὸν περιηγητὴν Πausa-
 νίαν, ὅστις γρύπας παρέδωκεν ὡς ὄντας ποτὲ ἐπὶ τοῦ
 κράνους τοῦ Φειδιακοῦ ἀγάλματος. Ἐτι εὐρέθησαν ἐν τῇ
 ἀναζητήσῃ ταύτῃ, ἥτις ἐξετάθη καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν
 πάροδον, ἄλλοιᾶ τινὰ μικρὰ ἀντικείμενα, ὧν σημαντικώ-
 τερον εἰς μολύβδινος ἐνεπίγραφος στατῆρ (σταθμίου), ἔ-
 χων ἔκτυπον ἀστράγαλον μετὰ καὶ ἄλλου συμβόλου.
 Πρὸς δὲ τούτοις ἐξήχθησαν κατὰ τὸ δυνατόν ἐκ τοῦ κα-
 τωτάτου μέρους τῶν τοίχων τῶν φανέντων κτισμάτων
 τὰ κυριώτερα τῶν σωζομένων ἐγχρώμων ἐπιχρισμάτων,
 ἃ καὶ διατηροῦνται νῦν ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ Βαρβα-
 κείου (*), ἄλλο δὲ ἐν τεμάχιον ἀπεικονίσθη ἔχον κόσμημα
 γραπτὸν ὅμοιον τῶν ἐν ἔτει 1875 ἀναφανέντων ἐν ταῖς

(*) Δεπτομερεῖας τινὰς περὶ τούτων ἴδε ἐν Ἀθηναίου τόμῳ Θ', σελ.
 322.

ιδιωτικάῖς ἀρχαίαις οἰκίαις ταῖς ἐντὸς τοῦ Διπύλου (*). Ἐδαπανήθησαν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο δρ. 380. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς δικαίως εἴλκυσεν ἐφ' ἑαυτὸ τὴν περιέργειαν τῶν ἀρχαιολόγων, τὸ συμβούλιον ἔκρινε καλὸν νὰ παραγγείλῃ ἐπτὰ γύψινα αὐτοῦ ἀπομάγματα ἵνα πέμψῃ ἀνὰ ἓν εἰς τὰ μουσεῖα Λονδίνου, Παρισίων, Πετροπόλεως, Λεῦδης, Μονάχου, Βερολίνου καὶ Νεαπόλεως ὥς τι μικρὸν ἀντίδωρον, ἀνθ' ὧν ἔχει λάβει κατὰ καιροῦς ἡ Ἑταιρία ἐκεῖθεν βιβλίων ἢ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων.

Ἡ δὲ δευτέρα ἀνασκαφὴ ὑπῆρξεν ἀτυχεστέρα. Ἀφορμὴ εἰς αὐτὴν μᾶς ἐδόθη ἡ ἐξῆς· οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἐνταῦθα γνωστοῦ μεσαιωνικοῦ ναϊδίου τοῦ πρὸς νότον τῆς Μητροπόλεως θέλοντες νὰ ἀσφαλίσωσιν αὐτὸ ἀπὸ τῶν ὑετίων ὑδάτων καὶ κοσμήσωσι τὸν πέριξ χαμηλὸν περίβολον ἤρξαντο σκάπτοντες τέλη Μαΐου τὸ ἔδαφος, καὶ ἐπειδὴ ἀνεφαίνοντο διάφορα ὀγκώδη μάρμαρα, εἰργασμένα ἀρχιτεκτονικῶς, ἐσκορπισμένα δὲ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰ χῶματα, ἐγεννήθη ἐλπίς, ὅτι ἐκρύπτετο ἐκεῖ που καὶ σπουδαῖόν τι κτίσμα ἢ τοῦλάχιστον γλυπτὰ καὶ ἐνεπίγραφα μάρμαρα, ὅποια βλέπουσι πάντες τὰ πρὸ αἰώνων πολλῶν ἐν πᾶσι τοῖς ἐξωτερικοῖς τοίχοις τοῦ ναϊδίου ἐνφοδομημένα. Ὅθεν τὸ συμβούλιον ἡμῶν ἐνέκρινε νὰ γίνῃ ἀκριβεστέρα τις σκαφὴ, καὶ πέριξ μὲν ἐγγύτατα τοῦ ναϊδίου πρὸς τοῖς θεμελίοις, ὅπου εἶχον ἀρχίσει οἱ ἐπίτροποι, ἀλλὰ μάλιστα πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ, ἐνθα ἦτο πλειότερος ἐλεύθερος χῶρος ὁ τῆς πλατείας. Οὕτω καὶ ἐγένετο, ἐργασθέντων τινῶν σκαφέων ἐπὶ δύο ἐβδομάδας καὶ εἰς βάθος δύο τριῶν μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν ἐνὸς τῶν συμβούλων τῆς Ἑταιρίας, τοῦ Κυρ. Μυλωνᾶ. Ἀλλ' οὐδὲν

(*) Ἴδε πίνακα λιθογραφημένον τὸν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἀρχαιολ. Ἀθην. Ἑταιρίας τοῦ ἔτους 1876.

κτίσμα ἐφάνη ἀρχαῖον, οὐδ' ἄλλο τι κινητὸν ἄξιον λόγου, πλὴν ἑνὸς ἐπιτυμβίου κιονίσκου ἐνεπιγράφου, ὅστις εὐρέθη ἐν ἐρειπιωμένη κόγχῃ ἐκκλησιδίου τινός, ὅπερ οἱ γεραίτεροι τῶν περιοίκων ἀνεγνώρισαν ὅτι ἦτό ποτε τὸ τοῦ ἀγ. Γρηγορίου (*). Ἐδαπανηθησαν δρ. 299. Ἐν τούτοις σκέψασθε, τί εἶναι ἡ τύχη. Ὀλίγα βήματα πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς ἀπὸ τῶν δύο τῆς ἡμετέρας σκαφῆς λάκκων κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ὀλίγον ὑστερώτερα ἰδιῶται δύο σκάπτοντες διὰ θεμελίωσιν οἰκιῶν εὖρον εἰς βάθος δύο τριῶν μέτρων ἐν μὲν τῇ μιᾷ θέσει δύο φυσικοῦ μεγέθους γυναικεῖα ἀγάλματα, ἀκέφαλα μὲν, ὅχι δὲ ἀνάξια λόγου, μάλιστα δι' ὃ ἔχουσιν ἀμφοτέρα περιδέραιον, πρὸς δὲ τούτοις εὖρον καὶ ἐπιγραφὴν τινα πολύστιχον τοῦ δ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος ἀναθηματικὴν (**), ἐν δὲ τῇ ἄλλῃ θέσει τῇ πλησιεστέρα εὖρον τρία τέσσαρα ὀγκώδους ἐπιστυλίου μαρμαρίνου τμήματα, ἐξ ὧν τὰ μὲν ὑπεδήλου κυκλοτερὲς οἰκοδόμημα, τὰ δύο δὲ τὰ εὐθύγραμμα εἶχον συνεχῇ ἐπιγραφὴν τῶν βυζαντινῶν χρόνων, δηλοῦσαν ῥητῶς κτίσμα τι δημόσιον, κατασκευασθὲν ὑπὸ ἀνθυπάτου τινός τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν βασιλέων Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου (***). Παρεχωρήθησαν δὲ λίαν προθύμως παρ' ἀμφοτέρων τῶν εὐρετῶν Ἰω. Πικροῦ καὶ Νικολ. Χ. Ἀθανασίου τὰ ἀρχαῖα ταῦτα εἰς τὰς δημοσίους συλλογὰς. Τούτων δὲ πάντων ἐμνημονεύσαμεν νῦν οὕτως ἡμεῖς, οὐχὶ ἵνα παραστήσωμεν αὐτὰ τεχνήντως ὥς προϊόντα τῆς

(*) Ἐν τῷ ἐν ἔτει 1833 κατασκευασθέντι σχεδίῳ Ἀθηνῶν τῷ ὑπὸ Κλεάνθους καὶ Schaubert τὸ ἐκκλησίδιον τοῦτο δὲν εἶναι σημειωμένον.

(**) Ἐξεδόθη αὕτη πρῶτον ἐν τινὶ ἐφημερίδι πολιτικῇ, εἴτα δὲ πολὺ πληρεστέρα ἐν τῷ Bulletin de corresp. hellén. τ. 6, σ. 361.

(***) Ἡ ἐπιγραφὴ ἡ λέγουσα τοῦτο ἐξεδόθη πρῶτον ἐν τῷ Αἰῶνι τῆς 21 Ὀκτωβρίου 1881, ἔπειτα δὲ κατὰ τι ἀκριβέστερον ἐν ταῖς Mittheilungen d. deutsch. arch. Inst. τ. 6, σ. 312.

μερίμνης καὶ ἐνεργείας τοῦ συμβουλίου τῆς Ἑταιρίας, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς ἐνδιαφέροντα τῇ ἀρχαιολογίᾳ καὶ ὡς ἀντιστάθμισμα εὐάρεστον τῆς ἡμετέρας ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἀποτυχίας, πρὸς δὲ τούτοις ἔτι καὶ ἵνα ὑποσημάνωμεν πάλιν τὸ τοσάχως ἤδη καὶ ἄλλοτε σημανθὲν καὶ καταδειχθέν, ὅτι πολλὰ τὸ κέντρον τῆς νῦν πόλεως ἐγκρύπτει ἀρχαῖα, ἄξια νὰ ἀναζητηθῶσιν ποτε ἐν αἰσιωτέροις καιροῖς, πρὸς διαφώτισιν τῆς ἱστορίας καὶ πλουτισμὸν τῶν μουσείων μας. Ἀλλὰ πότε ἄρά γε νὰ ἔλθωσιν οἱ εὐκτοὶ οὗτοι καιροὶ εἶναι ἐλπίς, ἀφοῦ κατὰ δυστυχίαν καὶ νῦν ἔτι γίνονται ὅμοια καὶ χειρόνα ἐκείνων ὅσα πλημμελῶς καὶ ἀσυμφόρως τῇ ἀρχαιολογίᾳ ἐγένοντο τῷ 1833-5 ἐπὶ τῆς πρώτης καταγραφῆς τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως, καὶ γίνονται ταῦτα, διότι ὑπάρχουσιν τινες ἐν τῇ πολιτείᾳ ἡμῶν φρονοῦντες, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπερορῶνται χάριν τῆς νεκρᾶς, ὡς τὴν λέγουσιν, ἀρχαιολογίας τὰ τῶν ζώντων συμφέροντα, ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχε καὶ ἄλλος τρόπος διοικητικῆς ἐνεργείας συμβιβάζων τὰς τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ἀπαιτήσεις πρὸς τὰς τῆς καταγινομένης περὶ τοὺς ἀρχαίους ἐπιστήμης, ἣτις κατὰ τὴν ὀρθὴν δόξαν εἶναι ἐν τῶν οὐσιωδεδεσμάτων στοιχείων καὶ τῆς νέας τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὑπάρξεως.

Ἀρχὰς Μαρτίου ἐγένετό τις μικρὰ δι' ἀνασκαφῆς ἔρευνα ἐν Ἀττικῇ κατὰ τὴν παρὰ τὸν Θορικὸν θέσιν Μαρκάτη. Ἐκεῖσε εἶχεν ἀπέλθει πρῶτον ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Ἑταιρίας Σπυρ. Φιντικλῆς μετὰ τοῦ ἐφόρου Π. Σταματάκη, ἐπειδὴ εἶχεν ἀκουσθῇ, ὅτι τύμβος τις ἀρχαῖος ὑπάρχει. Ἐπειτα δὲ ὁ Σταματάκης πάλιν ἀπελθὼν ἠρέυνησε διὰ σκαφῆς τὸν τόπον καὶ ἀνήγγειλεν ἡμῖν, ὅτι ὅχι τύμβος, ἀλλὰ πύργος ἦτο ἐκεῖ ἐρειπιωμένος, ἔχων θύραν καὶ ἐσωτερικὴν κλίμακα. Ἐδαπανήθησαν δρ. 196.

Πρὶν ἐξέλθωμεν τῆς Ἀττικῆς λέγομεν, ὅτι τὰ πέρυσιν

ἐν μέρει ἀνασκαφέντα δύο θέατρα τοῦ Πειραιῶς μένουσιν ὅπως εἶχον· διότι διὰ μὲν τὸ πρὸς τῇ Ζέᾳ οὐδὲν ἔτι αἱ ἀρχαὶ διέπραξαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ τόπου, ἐφ' οὗ τεθεμελίωται, διὰ δὲ τὸ ὑπὸ τῇ Μουνυχίᾳ ἐγένετο μὲν τις ἐσχάτως συμφωνία μετὰ τοῦ ιδιοκτήτου τῆς γῆς, ἵνα ἐξαγορασθῇ παρὰ τοῦ δημοσίου ἐφ' ὅσον φανῇ ἀναγκαῖον, ἀφοῦ πρῶτον πλείοτερον ἐξετασθῇ διὰ ἀνασκαφῆς παρὰ τῆς Ἑταιρίας· ἀλλὰ τὴν ἀρξαμένην πρὸ δύο μηνῶν ἐργασίαν διέκοψεν ὁ φετεινὸς πολυόμβρος χειμῶν. Ἐδᾶπανήθησαν εἰς αὐτὴν δρ. 473,10.

Ἐτι λέγομεν ὅτι ἐγένετο τὸ θέρος τοῦτο περιτείχισις τοῦ περὶ τὴν Ἀγ. Τριάδα τόπου τῶν ἀνασκαφῶν, κατὰ τὸ μεσημβρινὸν καὶ βορειοανατολικὸν μέρος, δαπανηθέντος ποσοῦ δρ. 3057,80. Ἀλλὰ πολὺ ἔτι ἔργον ἀπομένει ἐκεῖ κατὰ τὰ γειτονικὰ γήπεδα νὰ γίνῃ, ἂν μέλλῃ ὁ πᾶς χῶρος τοῦ Διπύλου καὶ τῶν μνημάτων νὰ τηρῇται ἀπρόσβατος εἰς τοὺς ἀναγώγους καὶ καθαρὸς, ἔπειτα δὲ καὶ ἐντελῶς νὰ ἐρευνηθῇ δι' ἀνασκαφῆς, ὅπερ ὅμως ἀδύνατον εἶναι νὰ κατορθωθῇ ἐν ὧν δὲν αἱρονται ἐκεῖθεν τὰ μέγιστα ἐμπόδια, οἱ ὑπογείως χωροῦντες μεγάλοι σωλῆνες τοῦ φωταερίου, οἵτινες παρὰ τὰς κειμένας ἀστυνομικὰς διατάξεις ἐτέθησαν ἐκεῖ ἐν καιροῖς ἀνωμάλοις πρὸ εἰκοσαετίας, περὶ οὗ πλεονάκεις τὰ κατὰ καιροὺς συμβούλια τῆς Ἑταιρίας εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀνηνέχθησαν, ἀλλ' ἄνευ τινὸς ἀποτελέσματος· ἂν καὶ ἅπαξ, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1875, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑταιρίαν ἡμῶν ἐγγραφον παρὰ τοῦ ὑπουργείου παιδείας, δι' οὗ μᾶς ἀνηγγέλλετο, ὅτι μετὰ προηγηθεῖσαν γνωμοδότησιν τοῦ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν δικαστικοῦ συμβούλου, διετάχθη παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν ὁ νομάρχης Ἀττικῆς νὰ προσκαλέσῃ τὴν Ἑταιρίαν τοῦ ἀεριόφωτος, ἵνα μεριμνήσῃ ὅσον τάχιον περὶ τῆς ἰδίας δαπάνῃ μετατοπίσεως τῶν σω-

λήνων. Πῶς δὲ ἡ τότε διαταγὴ ἡ ὑπουργικὴ καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα νομαρχιακὴ πρόσκλησις οὐδὲν ἴσχυσαν καὶ μετὰ παρέλευσιν ἑπτὰ ἐτῶν τὰ πράγματα μένουσιν εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, εἶναι μὲν ἀκατάληπτον, ἀλλ' ἀληθὲς γεγονὸς καὶ ὥς τοιοῦτο ἐνταῦθα τὸ ἱστοροῦμεν.

Μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὰ ἔξω τῆς Ἀττικῆς ἔργα.

Ἀπὸ τῆς 26 Μαρτίου καὶ ἐξῆς ἐγένετο, ἐπιστατοῦντος τοῦ ἐφόρου Π. Σταματάκη, ἀνασκαφὴ ἐν *Τανάγρα* τῆς Βοιωτίας ἔξω τῆς πρὸς ἄρκτον μεγάλης πύλης τοῦ ἀρχαίου τείχους καὶ μακρὰν αὐτῆς περὶ τὰ 150 μέτρα. Ἐξεκαλύφθη δὲ αὐτοῦ εἰς βάθος ἐνὸς μέτρου τὸ σκυρωτὸν ἔδαφος τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ τῆς εἰς Θήβας καὶ Χαλκίδα ἀγούσης, παρὰ δὲ τὴν ἐτέραν πλευρὰν αὐτῆς ὑπὸ θεμέλια μεταγενεστέρων οἰκοδομῶν καὶ εἰς βάθος 2—3 μέτρων ἀνεφάνησαν τάφοι ἀρχαῖοι περὶ τοὺς 15, καὶ εὐρέθησαν ἐν αὐτοῖς ἄξια λόγου κτερίσματα εἰς ἱκανὸν πλῆθος, τὰ ὅποια πάντα μετεκομίσθησαν εἰς Ἀθήνας καὶ εὐρίσκονται νῦν ἐν τῷ Μετσοβείῳ πολυτεχνείῳ, ἀκόμη δὲ δὲν ἐξετέθησαν εἰς ὄψιν τοῦ κοινοῦ. Τούτων τὰ πλεῖστα εἶναι ἀγγεῖα κεράμεα καὶ μορφὰι ἐξ ὀπτῆς γῆς. Τῶν ἀγγείων τὰ μὲν εἶναι ἀπλῶς μελαμβαφεῖ, ἐξ ὧν εἰς κύνθαρος ἔχει ἀρχαῖκοις γράμμασι τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου, τὰ δὲ ἔχουσι γραφὰς μὲ μορφὰς μελαίνας ἐπ' ἐρυθροῦ ἐδάφους καὶ ἐρυθρὰς ἐσθ' ὅτε καὶ μόνον λευκάς ἐπὶ μέλανος, ἐξ ὧν διακρίνονται 5—6 διὰ τὴν ἐπιμελῆ αὐτῶν τέχνην καὶ τὰς περιέργους καὶ πλουσίας παραστάσεις, ἰδίως ἓν, ἐφ' οὗ πολυπρόσωπος μάχη ἱππέων καὶ πεζῶν, ἐν πανοπλίαις πολυτελέσιν, ἐν δὲ ἄλλο ἔχον ἔκτυπον παράστασιν Ἑρμοῦ ἢ Ἑρωτος ἀπάγοντος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐλκυστάζοντος νεάνιδα ἢ Ψυχὴν, (*) δικαίως, νομίζομεν, ἐθεωρήθη

(*) Μετὰ τὴν δημοσίαν ἀνάγνωσιν τῆς λογοδοσίας ταύτης ἀνεκοίνωσεν

παρὰ τῶν ἰδόντων αὐτὸ ὡς τὸ ἄριστον ἐκ πάντων ἔργον, ὅσα ἡ Τανάγρα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1872 ἔχει ἀναδώσει καὶ ὡς ὄντως κειμήλιον τῆς ἡμετέρας συλλογῆς, περὶ οὗ ἤδη καὶ ἐγένετο λόγος ἐν ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς. Σῶζει δὲ τοῦτο καὶ ζωηρὸν ποικίλον χρωματισμὸν καὶ χρύσωσιν ἱκανήν. Ὁμοίας δὲ τέχνης εἶναι καὶ μία προτομὴ Ἀφροδίτης προβαλλούσης ἐκ κόγχης θαλασσίας, ἀξιοθέατον καὶ τοῦτο ἔργον. Ἐτι ἐκ τῶν εὐρεθέντων μνημονευτέοι δύο χρυσοὶ δακτύλιοι ἔχοντες γλυπτοὺς λίθους, ὁ μὲν κεφαλὴν γυναικείαν, ὁ δὲ Γοργόνειον, τέχνης ἀμφοτέροισι λίαν καλῆς καὶ τόσῳ μᾶλλον τιμιώτεροι, ὅσῳ καὶ εἶναι προελεύσεως βεβαίως, τοῦθ' ὅπερ ἐν τοῖς δακτυλίοις πολὺ σπάνιον. Ἄλλ' ἐδῶ δὲν παρέχομεν ἀφήγησιν λεπτομερεῇ περὶ τῶν ἀναφανέντων ἐν τῇ ἀξιολόγῳ ταύτῃ ἀνασκαφῇ, ἀλλὰ μόνον βραχεῖαν ἐπιτομὴν τῶν ὑπὸ τοῦ ἐπιστατήσαντος Σταματάκη ἡμῖν ἐπεσταλμένων τότε ὅτε ἀνεύρισκε τὰ πράγματα, (*) μετ' οὐ πολὺ δὲ ἠναγκάζετο διακόπτων τὴν ἀνασκαφὴν ν' ἀπέλθῃ εἰς ἄλλο μέρος, ὅπου τὸν ἐκάλει ἡ ὑπηρεσία. Ἐλπίς δὲ εἶναι νὰ δημοσιεύσῃ ὁ ἀνὴρ καὶ ἐκτενῆ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ καὶ τόπῳ ἔκθεσιν. Ἐδαπανήθησαν εἰς τὸ ἐν Τανάγρα ἔργον δρ. 3922, 60. Ῥητέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ συμβούλιον πρὸ καιροῦ εἶχε προνοήσει περὶ ἀσφαλοῦς συντηρήσεως τῶν ἐν Τανάγρα ἀπομενόντων πολυπληθῶν καὶ ποικίλης ὕλης ἀρχαίων, μάλιστα λιθίνων καὶ πηλίνων, τῶν προσελθόντων ἐκ τῶν ἀπὸ ἐτῶν γινομένων ἐκεῖ ἀνασκαφῶν, καὶ θεωροῦν

ἡμῖν ὁ καθηγητὴς Δημ. Σεμιτέλος, ὅτι ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ ἐνορᾷ τὴν ὑπὸ τοῦ Βορέου ἀρπαγὴν τῆς Ὠρειθυίας, καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀπάγοντος καὶ ἡ ὑπόδεσις τῶν ποδῶν του, ὄντα ὅποια εἶναι, εἰς τὸν Βορέαν μάλιστα ἀρμόζουσι.

(*) Ἐδημοσιεύθησαν ἤδη 2 ἐκθέσεις τοῦ Σταματάκη ἐν Ἀθηναίου τόμ. Θ', σ. 458—63, εἰς ἃς παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην.

ὅτι ἐν μεμισθωμένη ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ στενοχώρως καὶ ἀκα-
ταλλήλως ἦσαν ἀποτεταμειυμένα, ἐνήργησε διὰ τοῦ ὑ-
πουργείου τῆς Παιδείας νὰ δωρηθῇ τῇ Ἑταιρίᾳ ἐν γήπε-
δον ἐν Σχηματαρίῳ ἐκ τῶν τῆς μονῆς τοῦ Σωτῆρος (Σαγ-
ματᾶ) πρὸς οἰκοδομὴν αὐτόθι Μουσείου χρήμασι τῆς Ἑ-
ταιρίας, καὶ ἐδωρήθη ἤδη διὰ συμβολαίου παρὰ τῶν πα-
τέρων τῆς μονῆς γήπεδον κριθὲν πρὸς τοῦτο κατάλλη-
λον, ἔχον ἐμβαδὸν μέτρων τετραγωνικῶν 946. Τὸ μεθ' ἡ-
μᾶς συμβούλιον θέλει φροντίσει περὶ τῆς οἰκοδομῆς.

Μεταβαίνομεν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Τὸ ἐν τῇ Ἐπιδανρίᾳ ἱερὸν τέμενος τοῦ Ἀσκληπιοῦ,
καὶ ἰδίως τὸ ἐν αὐτῷ ἱκανῶς σωζόμενον θέατρον, ἔργον
τοῦ Πολυκλείτου ἐπιφανές, εἶχεν ἐλκύσει ἀπὸ πολλοῦ
χρόνου τὴν προσοχὴν τοῦ συμβουλίου, διότι οὐ μόνον ἀ-
τελῶς μέχρι τοῦδε ἐγνωρίζετο, ἅτε οὐδέποτε γενομένης
ἐν αὐτῷ ἀνασκαφῆς τακτικῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ σωζόμενον
καὶ φαινόμενον αὐτοῦ μέρος τοῦ κοίλου μετὰ τῶν ἐδω-
λίων ἐπλησίαζε νὰ κατακαλυφθῇ ὅλον ἀπὸ τινος χρόνου,
διὰ τὴν ἐν αὐτῷ προϋοῦσαν αὔξησιν τῆς βλαστήσεως θά-
μνων καὶ δένδρων ἐπὶ τῶν χωμάτων, τὰ ὅποια αἱ βροχαὶ
ἐκάστοτε κατέφερον ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων μερῶν. Πρὶν
δὲ ἐπιχειρήσῃ τινὰ ἐκεῖ ἐργασίαν τὸ συμβούλιον ἔκρινε
δέον νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἐγγχωρίων κατοίκων πρὸς
διευκόλυνσιν τῆς ἐρεύνης, διότι ἠξέυρετε, κύριοι, ἀπὸ τῶν
ἐτησίων τοῦ συμβουλίου ἐκθέσεων, ὅτι, ἕνεκα τῶν ἀτε-
λειῶν τοῦ νόμου τοῦ διέποντος τὰ ἀρχαιολογικὰ ἡμῶν
πράγματα, οὐδεὶς σχεδὸν ἐν Ἑλλάδι τόπος ἀρχαιολογι-
κῆς σημασίας, πλην ὀλίγων τινῶν ἐρήμων ἀκροπόλεων,
εἶναι οὕτω ἐλεύθερον καὶ ἀδιαφιλονείκητον, ὥς ἔπρεπε,
κτῆμα τοῦ δημοσίου, ὥστε νὰ δύναται ἡ κυβέρνησις νὰ
τὸν παραχωρῇ ἀμέσως τῇ Ἑταιρίᾳ εἰς ἐπιστημονικὴν ἔ-
ρευναν. Οἱ Λυγουριῶται δὲ οἱ κατέχοντες γαίᾳς ἐπὶ τῆς

θέσεως τοῦ Ἱεροῦ, μετὰ γενομένης διαπραγματεύσεις, ἔ-
 στερξαν νὰ παραιτήσωσιν εἰς τὴν ἀρχαιολογ. Ἑταιρίαν
 διὰ πράξεως συμβολαιογραφικῆς ὅσα ἐπὶ τῶν ἀνευρεθη-
 σομένων τυχὸν ἀρχαιοτήτων ἀξιοῦσιν ὅτι ἔχουσι δικαιώ-
 ματα κατὰ τὸν νόμον, παρέσχον δὲ καὶ ἄλλας εὐκολίας
 εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἀνασκαφῆς, ὡς ἀντάλλαγμα ζη-
 τοῦντες τὴν δημοσίᾳ δαπάνῃ κατασκευὴν ὁδοῦ ἀπὸ Ναυ-
 πλίας μέχρι τοῦ Ἱεροῦ, ἣν ἐδέχθη νὰ συστήσῃ εἰς τὴν
 κυβέρνησιν τὸ ἡμέτερον συμβούλιον, καὶ συνέστησεν αὐ-
 τὴν ἐγγράφως ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ. Ἡ ἀνακάθαρσις τοῦ θε-
 ᾶτρου ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μηνός, ἀνατεθείσης τῆς
 ἐπιστάσιος εἰς τὸν ἑφορον Π. Καββαδίαν. Προέβη δὲ τὸ
 ἔργον καὶ ὑπὲρ τὴν ὀρχήστραν καὶ πρὸς τὴν σκηνὴν καὶ
 ἐτελέσθη καλῶς, ἐργασθέντων τῶν σκαφέων περὶ τοὺς
 τρεῖς μῆνας, ἕως οὗ παρέστη χρεία ὁ ἐπιστατῶν ἑφορος
 ν' ἀπέλθῃ ἀλλαχοῦ, στελλόμενος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως,
 ὡς καὶ ἀπῆλθεν, ἀφοῦ ἐφρόντισε πρῶτον νὰ ἰχνογραφηθῇ
 ὑπὸ τοῦ ἀξιεπαίνως προσενεγκόντος τὴν συνεργασίαν του
 νομομηχανικοῦ Ν. Σολομοῦ πᾶν φανερωθὲν καὶ καθαρι-
 σθὲν μέρος τοῦ θεάτρου μέχρι τοῦ προσκηνίου, συνέταξε
 δὲ καὶ περὶ τῆς ὅλης ἐργασίας ἔκθεσιν, ἥτις μέλλει νὰ
 συνεκδοθῇ τῇ λογοδοσίᾳ ταύτῃ μετὰ καὶ τεσσάρων πινάκων
 τοῦ σχεδίου. Ὅθεν ἡμεῖς ἐνταῦθα ἀρκούμεθα νὰ εἰπώμεν
 τόσον μόνον, ὅτι ἡ Ἑταιρία ἡμῶν δικαιούται πλείονα νὰ
 περιμένη πορίσματα, ἐξακολουθοῦντος ἐν καιρῷ πάλιν εὐ-
 θέτῳ τοῦ ἔργου, διότι βεβαίως αὐτὸ διεκόπη, δὲν ἐτελείω-
 σεν. Ἐστάλη μὲν μετὰ τὸν Καββαδίαν παρὰ τοῦ συμ-
 βουλίου ἐπὶ βραχὺ εἰς Ἐπίδαυρον ὁ Δ. Φίλιος, ἀλλὰ μό-
 νον ἵνα ἐπιμεληθῇ τῆς κατασκευῆς ἐκεῖ φυλακείου καὶ
 περιυναγάγῃ τινὰ τῶν εὐρεθέντων γλυπτῶν μαρμάρων,
 ὃ καὶ ἐγένετο. Ἐδαπανήθησαν ἐν ὧν εἰς τὸ ἔργον δρ.
 5272,95.

Καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ τῇ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀνασκαφείσῃ ἔκρινε δέον τὸ συμβούλιον νὰ δαπανήσῃ ποσὸν τι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς ἐργασίας φανείσας ἀπαραιτήτους καὶ κατεπειγούσας πρὸς καθαρισμὸν δηλ. ἡ περιτάφρευσιν μερῶν τινῶν τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν ἢ καλλίονα διατήρησιν τῶν νῦν ἐν ὑπαίθρῳ ἢ οὐ πάνυ στερεοῖς παραπήγμασιν ἀποτεθειμένων πολυτίμων ἀρχαίων. Ἐπεστάτει δὲ ὁ Κωνστ. Δημητριάδης. Ἡ δαπάνη ἀνέβη εἰς δρ. 1209,70.

Πρὸς τούτοις ἀναφέρομεν, ὅτι ἐπλήρῳεν ἡ Ἑταιρία καθ' ὅλον τὸ ἔτος μισθοὺς ἀρχαιοφυλάκων ἐν Χαιρωνείᾳ, Τανάγρα, Θεσπιαῖς, Σουνίῳ, Μυκῆναις, Ναυπλίᾳ καὶ Νεμέᾳ. Εἰσῆχθησαν δὲ καὶ τινα λίθινα ἀρχαῖα ἀγορασθέντα χρήμασι τῆς Ἑταιρίας εἰς τὰς συλλογὰς τὰς ἐν Σπάρτῃ καὶ Τανάγρα.

Τοσαῦτα μὲν περὶ ἀνασκαφῶν καὶ τῶν αὐταῖς συνεχόμενων ἐργασιῶν καὶ ἐπιμελειῶν.

Ἀγοραὶ δὲ ἐνταῦθα ἀρχαίων ἔργων τέχνης καὶ ἐπιγραφῶν πρὸς πλουτισμὸν τῶν τῆς Ἑταιρίας συλλογῶν ἐγένοντο καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ὡς πάντοτε, δαπανηθέντος ποσοῦ δρ. 5901,75. Ἐκ τῶν ἀγορασθέντων δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀξιολογώτερα τὰ ἐξῆς περίπου· ἀγκύρας μολυβδίνης μέρος ἄνω, ζυγίζον 60 ὀκάδας, καὶ ἔχον ἔκτυπα γράμματα ΣΩΤΕΙΡΑ, ἀνασυρθέν ἐκ τοῦ λιμένος Σύμης· ἀγγεῖα δύο κεράμεα μετ' ἐκτύπων παραστάσεων, ἐκ Κρήτης· ἄλλα δύο ἀγγεῖα καὶ προτομὴ ἐξ ὀπτῆς γῆς, ἐκ Καλύμνου· ψήφισμα ἐκ Λαμφάκου περὶ πρεσβείας τινὸς κατὰ τὸν β'. πρὸ Χρ. αἰῶνα εἰς Ῥώμην, ἐν ᾧ μνεῖα γίνεται τοῦ διασήμευ ἐκείνου ὑπάτου Τίτου Φλαμινίνου, καὶ ἄλλο αὐτόθεν, ἐν ᾧ μνεῖα τῶν ἀπογόνων τοῦ μεγάλου Θεμιστοκλέους· ἀγγεῖα τρία πήλινα ἔχοντα γραφὰς περιέργους, ἐκ Φθιώτιδος ἢ Λοκρίδος· Δημοσθέ-

νους μικρά κεφαλὴ λιθίνῃ ἐξ Ἀθηνῶν Ὀρφεὺς κατακτῶν τῇ κιθάρᾳ τὰ περὶ αὐτὸν πολυειδῆ θηρία, ἐξ Αἰγίνης, ἔργον λίθινον τέχνης μὲν ὀψίας, καλῆς δὲ διατηρήσεως.

Τὸ δὲ τὰ μάλιστα δαπανηρὸν ἔργον τοῦ ἔτους τούτου ὑπῆρξε τὸ τῶν ἐσωτερικῶν μεταβολῶν καὶ τῆς εὐθετήσεως καὶ διακοσμήσεως τοῦ Μουσείου τῆς Ἑταιρίας, εἰς ὃ ἔργον, καὶ μήπω συντελεσθὲν εἰσέτι ἐξ ὀλοκλήρου, ἐδαπανήθησαν δραχμαὶ ὑπὲρ τὰς 18 χιλιάδας. Ἐκ τούτων αἱ 1390 ἐδόθησαν διὰ συγκολλήσεις ἀρχαίων, ὅποια καθ' ἕκαστον ἔτος γίνονται, αἱ δὲ λοιπαὶ διὰ ὅλως ἑκτακτα ἔργα, ἀναγκαίως ἡμῖν ἐπιβληθέντα.

Πάντες δηλ. ἤξεύρετε, ὅτι πρὸ δέκα μηνῶν ἕνεκα τῆς ἐπιστρατείας καὶ τῆς κατὰ συνέπειαν αὐτῆς συστάσεως στρατιωτικῶν νοσοκομείων ἐν τισὶ μεγάλαις οἰκοδομαῖς τῆς πρωτευούσης, διετάχθημεν παρὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἡμεῖς νὰ ἐκκενώσωμεν τὸ μεσαῖον πάτωμα τοῦ Βαρβακείου, ἔνθα ἀπὸ τοῦ 1865 ἦσαν ἀποκείμενα τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἑταιρίας. Ἐγένετο λοιπὸν ἡ μετακόμισις αὐτῶν τάχιστα ἐντὸς πέντε ἡμερῶν κατὰ τὰ τέλη Φεβρουαρίου, οὐκ ὀλίγων, λιθίνων μάλιστα, συμφορηθέντων εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ αὐτοῦ καταστήματος, ἅπερ ἤδη καὶ πρότερον ἦσαν καταγεμῆ, τῶν δὲ πλείστων πάσης ὕλης ἀρχαίων μετακομισθέντων εἰς τὸ Μετσόβειον πολυτεχνεῖον, ἔνθα παρεχωρήθη ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὅχι μὲν ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ μεσαίου πατώματος, ὥς εἶχομεν εἰπεῖ πέρυσιν ἐν τῇ λογοδοσίᾳ ὅτι ἐμελλε νὰ γίνῃ, δύο δὲ εὐρεῖαι τοῦ αὐτοῦ πατώματος αἰθουσαι, δυτικὴ καὶ μεσημβρινή, αἵτινες χωροῦσι πάντως τὰ μὴ λίθινα ἀρχαῖα τῆς Ἑταιρίας, ἀλλὰ δὲν συκοινωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας, ὥς ἦτο εὔχταϊον· καὶ ἐδέχθημεν, διότι οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι. Κατὰ πρῶτον δὲ ἀπετέθησαν τὰ μετακομισθέντα προσωρινῶς εἰς δύο ἄλλας αἰθούσας τοῦ ἰσογείου πατώματος,

καὶ οὕτω ἐξ ἀνάγκης κατέστησαν ἀπρόσιτα εἰς τὸ κοινόν. Ἦρξατο δ' εὐθὺς τὸ συμβούλιον νὰ φροντίζη περὶ τῆς ὀριστικῆς αὐτῶν εὐθετήσεως εἰς τὰς ἄνω αἰθούσας, ὅπου ἐδέησε νὰ γίνωσι καὶ μετασκευαί τινες οἰκοδομικαὶ ἀπαραίτητοι, καὶ ἐγένοντο· θῆκαι δὲ καὶ βάσεις καὶ τράπεζαι παντὸς εἶδους παρηγγέλθησαν νέαι καὶ δὴ τοιαῦται, οἷαι νὰ συμφωνῶσι πρὸς τὰς πρότερον διὰ τὰς δύο αἰθούσας τῶν Μυκηναίων καὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων κατασκευασθείσας, καὶ ἤδη αἱ πλεῖστοι αὐτῶν κατεσκευάσθησαν. Εἶναι δὲ ἐλπίς ἐντὸς τινῶν ἔτι μηνῶν νὰ συντελεσθῇ ἡ ἔκθεσις τῶν ἀρχαίων κατὰ τινα νῦν ῥυθμὸν τελειότερον τοῦ πρώην ἐν τῷ Βαρβακείῳ καὶ ν' ἀνοιχθῇ πάλιν ἡ συλλογὴ εἰς τὸ κοινὸν καὶ πλουσιωτέρα, ἔνεκα τῶν ἐν τῷ μεταξὺ προσποκτηθέντων ἐξ ἀγορᾶς καὶ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν.

Τοσαῦτα ἀρκείτωσαν περὶ τούτου. Ἄλλως δὲ γνωστὸν εἶναι εἰς τοὺς παρόντας, (δεῖ ὁ καὶ δὲν εἶναι λόγων πολλῶν χρεῖα), ὅτι ἡ συλλογὴ ἡ Αἰγυπτιακὴ τοῦ φιλογενοῦς Ἰω. Δημητρίου ἐξετέθη ἤδη πρὸ μηνῶν, πολὺ συντελέσαντος εἰς τὴν τῶν νομισμάτων κατὰταξιν τοῦ ἀξίου ἡμῶν νομισματογνώμονος Ἀχιλλέως Ποστολάκκα, προσεχῶς δὲ ἀναγράφεται ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ. Καὶ ἡ τῶν Ναυπλιακῶν δὲ καὶ Ἀχαρνικῶν ἀρχαίων ἔκθεσις συντελέσθη ἐν τῇ Μυκηναίᾳ αἰθούσῃ, καθὼς εἶχεν ὑποσχεθῇ πέρυσι τὸ συμβούλιον. Ἄλλ' ὅ,τι διατελεῖ ἔτι ὄν ἀγνωστότερον τοῖς πολλοῖς τῶν ἐταίρων, εἶναι τὸ ὅτι καὶ φέτος ἐκ τῶν Μυκηναίων χαλκῶν ξιφῶν ἐρευνηθέντα τινὰ ἀκριβέστερον ἐφάνησαν ὄντα κεκοσμημένα διὰ χρυσῶν παραστάσεων περιεργωτάτων. Ἡ μελέτη αὐτῶν, καθὼς καὶ ἡ τῶν πέρυσιν ἀποκαλυφθεισῶν, ἐὰν ὑπ' ἀνδρῶν ἐντριβῶν ἐν τοῖς τοιούτοις γίνῃ ἐπιμελῶς καὶ ἀπρολήπτως, ὥς ἐμπρέπει τῇ ἐπιστήμῃ, δὲν εἶναι δυνα-

τὸν νὰ μὴ συντελέσῃ τῷ χρόνῳ εἰς τὴν ἐξιχνίασιν τῆς ἔτι κατὰ τὸ ἀκριβὲς ἀγνοουμένης ἡλικίας καὶ καταγωγῆς πάντων τῶν Μυκηναίων ἀρχαίων.

Τὰ ἔργα ταῦτα μετακομίσεων, μετασκευῶν καὶ εὐθετήσεων ἂν καὶ πολὺ ἀπησχόλουν καὶ ἀπασχολοῦσιν ἔτι τὸν ἐπιμελητὴν τοῦ Μουσείου τῆς Ἑταιρίας Ἀθανάσιον Σ. Κουμανούδην, δὲν ἡμελήθη ὅμως καὶ ἡ σύνταξις τοῦ γενικοῦ καταλόγου τῶν ἀρχαίων (*), παρ' αὐτοῦ τὸ πλεῖστον γινομένη. Ἐκτὸς ἀρχαίων τινῶν πρὸ καιροῦ μὲν ἐμβάντων εἰς τὸ Μουσεῖον, μῆπω δὲ ὄντων καταγεγραμμένων, ἐπῆλθον πολλὰ ἐν τῷ ἔτει τούτῳ καὶ ἄλλοθεν μὲν, μάλιστα δ' ἐκ Τανάγρας, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ καταγραφῶσιν. Ἐφθάσαμεν δὲ ἐν τῷ καταλόγῳ τὸν γενικὸν ἀριθμὸν 12,569 (**). Πέρυσιν ὁ ἀριθμὸς ἦτο 11,724.

(*) Τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἑταιρίας, ἃ καταγράφονται εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον, εἶναι ἀποτεθειμένα ἐν διαφόροις τόποις, τὰ μὲν πλεῖστα ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ Βαρθακείου καὶ ἐν τῷ Μετσοβείῳ πολυτεχνεῖῳ (πλὴν τῶν ἐν αὐτῷ Αἰγυπτιακῶν, Μυκηναίων, Ναυπλιακῶν, Σπαταίων καὶ Ἀχαρνικῶν, ἃ εἰς ἰδίους καταλόγους καταγράφονται) καὶ ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ, ὅχι ὀλίγα δὲ ἐν ταῖς περιοχαῖς τοῦ λεγομένου βουλευτηρίου, τῆς Ἀττάλου στοᾶς, τῶν Γιγάντων, τοῦ Κατηφόρη, ἔτι ἐν τοῖς ὑπαίθροις τοῦ ἐθνικοῦ Μουσείου, τῆς ἑξῶ τοῦ Διπύλου νεκροπόλεως, τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, τοῦ Ἀσκληπείου, τέλος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀκροπόλει παρὰ τῷ τῶν ἀπομάχων φυλακείῳ καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ ἐκεῖ πλησίον οἰκίσκῳ, διασκευασθέντι εἰς προσωρινὸν Μουσεῖον.

(**) Σύγκειται ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐκ τῶν ἐξῆς καθ' ὕλην εἰδικῶν ἀριθμῶν. Λιθίνων 3665, χαλκῶν 927, (ἐξ ὧν 93 σταθμά), σιδηρῶν 41, μολυβδίνων 2063, (ἐξ ὧν 1108 σύμβολα καὶ 345 σταθμά), ἀργυρῶν 46, χρυσεῶν 149, ὀστρεῶν 93, ὑαλίνων 236, διαφόρων ὕλων 292, πηλίνων ἀγγείων 2566, πηλ. μορφῶν 1189, πηλ. λύχνων 540, πηλ. σκευῶν 248, πηλ. θραυσμάτων 241, πηλ. πυραμιδοειδῶν καὶ κωνοειδῶν 102, πηλ. φακοειδῶν καὶ ἀρτοειδῶν 24, πηλ. λαβῶν ἀμφορέων ἐνεπιγράφων 4. Ἰστέον δέ, ὅτι αἱ λαβαὶ ἀμφορέων αἱ ἐνεπιγράφοι (ἐκ Ῥόδου, Θάσου, Πάρου, Κνίδου, Κολοφῶνος καὶ ἄλλων τόπων) συμποσοῦνται νῦν ὑπὲρ τὰς 10 χιλιά-

Δωρεαὶ ἀρχαίων εἰς τὴν Ἑταιρίαν ἐγένοντο τὸ ἔτος τοῦτο πᾶν ὀλίγαι. Τὰ ὀνόματα τῶν δωρητῶν θὰ περι-

δας, ἐξ ὧν μέγα μέρος ἐξεδόθη ὑπὸ A. Dumont ἐν τῷ βιβλίῳ *Inscriptions céramiques de Grèce, Paris, 1871.*

Νομίσματα δὲ ὑπάρχουσι τὰ ἐξῆς·

Χρυσᾶ.

Ἑλληνικὸν (ἐξ ἡλέκτρου).....	1
Ῥωμαϊκὰ (ὧν τὸ ἐν νομισματοδόσημον).	3
Βυζαντινὰ	247
Βενετικά	5
Κουφικὸν καὶ Περσικόν.	2
	<u>258</u>

Ἀργυρᾶ.

Ἑλληνικά	564
Ῥωμαϊκὰ (ἐν οἷς καὶ ἐκ κράματος billon).....	238
Παρθικῶν βασιλέων.....	167
Βυζαντινῶν, μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων.....	104
	<u>1073</u>

Ἐκ κράματος potin.

Numi Alexandrini	462
------------------------	-----

Κίθδηλα νεώτερα.

Ἀργυρᾶ	12
Χαλκᾶ	12
	<u>24</u>

Ἄλλα δὲ χαλκᾶ ἔτι ὑπάρχουσιν διαφόρων ἔθνῶν καὶ ἐποχῶν, ἀκατάτακτα ὑπὲρ τὰς 20 χιλιάδας, ὧν τὰ πλεῖστα ἐντελῶς ἄχρηστα ὡς ἐφθαρμένα.

Ἐτι σημειοῦμεν ὅτι τῶν πηλίνων τῆς Ἑταιρίας ἀγγείων ὑπάρχει γαλλιστὶ ἐκδεδομένος κατάλογος ὑπὸ M. Collignon, τυπωθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1878, τῶν δὲ πηλίνων μορφῶν ὡσαύτως γαλλιστὶ ὑπὸ J. Martha, ἐν Παρισίοις, 1880. Ἐν δὲ τῷ πέρυσιν ἐκδοθέντι βιβλίῳ τοῦ L. v. Sybel τῷ ἐπιγραφομένῳ *Katalog der Sculpturen zu Athen, Marburg, 1881*, εἰδομεν ὅτι καὶ τὰ τῆς Ἑταιρίας λίθινα γλυπτὰ περιεγράφησαν σχεδὸν πάντα. Ἀναφέρονται καὶ τὸν ἐξῆς ἐπιτομον κατάλογον τῶν Ἀθήνησι Μουσείων *Die Museen Athens, von Dr A. Milchhöfer. Athen, Karl Wilberg, 1881.* Ἀς εὐχρηθῶμεν δὲ καὶ Ἑλληνικοῦ καταλόγου ἔχουσιν.

ληφθῶσιν εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην ὅταν τυπωθῇ. Ἀνεγράφοντο δὲ μετ'εὐγνωμοσύνης καὶ ἐν δηλώσεσιν, ἃς τὸ γραφεῖον τῆς Ἑταιρίας κατεχώριζεν ἐκάστοτε εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς πρωτευούσης.

Μετὰ τὰ εἰρημένα ἔχομεν ἔτι ν' ἀναφέρωμεν πράξεις τινὰς καὶ βουλευμάτα καὶ εὐχὰς ὑπὲρ γενικωτέρων συμφερόντων τῆς ἀρχαιολογίας.

Ἐξηκολούθησε τὸ συμβούλιον δι' ὅλου τοῦ ἔτους προκαταβάλλον ὑπὲρ τοῦ δημοσίου διὰ τε τὴν οἰκοδομὴν τῆς βορείας πτέρυγος τοῦ ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ δι' ἄλλας δαπάνας ἀρχαιολογικὰς τοῦ κράτους ἐν Ὀλυμπίᾳ, Δήλῳ, Ὀρχομενῷ, Σπάρτῃ, Λαυρίῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς ἐκάστοτε παρίστατο χρεία ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας μὴ προβλεφθεῖσα ἐν τῷ τοῦ κράτους προϋπολογισμῷ, πρὸ πάντων δὲ δι' ἀγορὰν γηπέδων καὶ οἰκιῶν ἐν Ἐλευσίνι χάριν μελλουσῶν ἀνασκαφῶν.

Ἐτι δ' ἐσχάτως ἔγραψε τὸ συμβούλιον εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὅτι πρὸς ἐξοικοδόμησιν καὶ ἄλλης ἔτι τρίτης πλευρᾶς τοῦ ἔθν. Μουσείου προθύμως ἡ Ἑταιρία θέλει προκαταβάλλει τὴν δαπάνην κατὰ τὰ πρότερον συμφωνηθέντα, δηλ. τὴν ἄνευ τόκου ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ ἀπόληψιν τῶν χρημάτων. Εἰς τοῦτο δὲ προσέβη τὸ συμβούλιον βλέπον, ὅτι ὁ ἐν ταῖς δυσὶ συντελεσθείσαις τοῦ Μουσείου πλευραῖς χώρος οὐδόλως ἐξαρκεῖ νὰ περιλάβῃ τὰ ὑπάρχοντα λίθινα γλυπτὰ τοῦ κράτους καὶ τῆς Ἑταιρίας, τὰ ὅποια δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐσχορπισμένα εἰς διάφορα μέρη, οὐκ ὀλίγα δὲ νὰ κῆνται καὶ εἰς τὸ ὕπαιθρον. Εἶχε δὲ τὸ συμβούλιον τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὴν δῆλωσιν ταύτην πρὸς τὴν κυβέρνησιν ποιῶν διηρμήνευε τὴν γνώμην τῆς ὁλομελείας τῶν ἐταίρων, τὴν πρὸ δύο ἐτῶν ἐν γενικῇ συνελεύσει περὶ ἐξοικοδομήσεως τοῦ Μουσείου ἐκ-

φρασθεῖσαν. Ἐλπίζομεν δέ, ὅτι τὸ ὑπουργεῖον θέλει ταχέως διατάξει τὴν ἐναρξιν τοῦ ἔργου.

Ῥητέον δὲ καὶ τοῦτο παρ' ἡμῶν, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐσχάτως ὑπὲρ ἀνιδρύσεως καὶ εὐθετήσεως τῶν νῦν ἐν τῷ ἔθν. Μουσεῖῳ χαμαὶ κειμένων μεγάλων ἀγαλμάτων ἐποίησέ τινα ἀνακοίνωσιν εἰς τὸ ἡμέτερον συμβούλιον, ἀνατιθεῖσα εἰς αὐτὸ τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ ἅμα παραγγέλλουσα τῷ γενικῷ ἐφόρῳ τῶν ἀρχαιοτήτων νὰ παράσχη τὴν συνδρομὴν του. Ἀλλὰ ἡ περὶ τοῦ ὅσον σπουδαίου τόσον καὶ δυσχεροῦς τούτου πράγματος διάσκεψις ἐν τῷ συμβουλίῳ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περανθῇ κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ ἔτους ἡμέρας, καὶ οὕτω ἀνατίθεται ἀναγκαίως εἰς τὸ μεθ' ἡμᾶς συμβούλιον.

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν καὶ τὸ ἐξῆς· ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ τὸ συμβούλιον, μετὰ ὥριμον ἐπὶ πλείονας συνεδριάσεις διάσκεψιν, ἐδήλωσε διὰ μακροῦ ὑπομνήματος εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὅτι ἡ τοῦ ἔθνους τιμὴ καὶ τὸ τῆς ἐπιστήμης συμφέρον ἀπαιτοῦσι ταχεῖαν τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔνθα πιθανῶς σώζονται ὑπὸ τὰς καλύβας τῶν κατοίκων καὶ τὰ ἐκ τοῦ μακροῦ χρόνου σωρευθέντα χρώματα ἐπιστημονικοὶ θησαυροί, ἰσότιμοι ἴσως τῶν ἀρτίως ἐν Ὀλυμπίᾳ εὐρεθέντων. Ὑπεσχέθη δὲ τὸ συμβούλιον, ὅτι ἀμέσως ἐπιχειρεῖ τὴν ἀνασκαφὴν πάσης τῆς τοῦ ἱεροῦ χώρου ἐκτάσεως, χρήμασι τῆς Ἑταιρίας, ἂν ἡ κυβέρνησις σπεύσῃ νὰ ἐξαγοράσῃ τὰς τῶν κατοίκων οἰκίας καὶ μετοικίσῃ αὐτοὺς ἀλλαχοῦ που, καθὼς πρὸ ὀκτῶ ἐτῶν ἐγένοντο περὶ τούτου διαπραγματεύσεις τινές, αἱ ὁποῖαι ὁμῶς ὕστερον διεκόπησαν.

Δὲν ἠξέυρομεν δὲ ἂν πρέπη καὶ φέτος νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅπερ δις ἤδη ἐν ταῖς λογοδοσίαις ἡμῶν ταῖς ἐτησίαις εἴπομεν, ὅτι δηλ. δὲν κατωρθώθη ἔτι νὰ συζητηθῇ ἐν τῇ βουλῇ τὸ περὶ ἀδικημάτων κατὰ τῶν ἀρχαιοτήτων νομο-

σχέδιον, τὸ πρὸ τριετίας συνταχθὲν καὶ εἰσαχθὲν εἰς αὐ-
τὴν ἐν ἀποφράδι ἴσως ἡμέρα καὶ ὥρα.

Τελευταῖον λέγομεν, ὅτι τὸ συμβούλιον διὰ δύο ἀνα-
φορῶν τοῦ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, τῇ 20 Ἀ-
πριλίου καὶ τῇ 2 Δεκεμβρίου, συνέστησε τοὺς ἱκανὸν ἤδη
χρόνον ἐκτάκτως εἰς ἀρχαιολογικὰ ἔργα ὑπηρετήσαντας
Κωνστ. Δημητριάδην καὶ Δημ. Φίλιον, ἵνα διορισθῶσι
τακτικοὶ ἔφοροι ἀρχαιοτήτων, ἐπαξίως τῆς δειχθείσης
ικανότητός των. Καὶ ὁ μὲν Δημητριάδης ἤδη καὶ διωρί-
σθη πρὸ μηνῶν, τὸ δ' αὐτὸ ἀπεκδεχόμεθα καὶ περὶ τοῦ
Φιλίου, ἀναγνωρίζουσας τῆς κυβερνήσεως, ὅτι οἱ ὑπάρ-
χοντες ἔφοροι δὲν ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰ τῆς πολλῆς ὑπηρε-
σίας ἐξ ὅτου μάλιστα ἐπεξετάθησαν τὰ ὅρια τοῦ βασι-
λείου.

Ταῦτα εἶχε νὰ ἐκθέσῃ ἐνώπιόν σας τὸ συμβούλιον.

Μετὰ ταῦτα παρελθὼν ὁ ταμίας τῆς Ἑταιρίας Π. Ἑμ.
Γιαννόπουλος ἀνέπτυξε προφορικῶς τὸν ἰσολογισμόν τῶν
ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἔτους, διανεμηθέντα καὶ ἐντύπως
εἰς τοὺς ἐταίρους, ὡσαύτως δὲ ἀνέπτυξε καὶ τὸν κατα-
στρωθέντα ὑπ' αὐτοῦ πίνακα τῶν ἀπολογισμῶν τῆς Ἑ-
ταιρίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1858 ἕως 1881 καὶ τοῦτον ἐντυ-
πον, καθ' ἣν ἀνάπτυξιν ἐδείχθη διαφορὰ πλεονάσματος
εἰσπράξεων ἐκ λογιστικῶν παραπτωμάτων τοῦ πρώην τα-
μίου τῆς Ἑταιρίας μακαρίτου Γ. Καραμάνου πρὸς ζημίαν
του, δρ. 300, τὰς ὁποίας δικαιοῦνται νὰ ἀπολάβωσιν οἱ
κληρονόμοι αὐτοῦ, ἂν τὰς ζητήσωσι· μεθ' ὃ ἡ συνέλευσις
ἐξέλεξεν ἐλεγκτὰς τῶν λογ/σμῶν τοὺς κ. Ἰω. Ζωγράφον,
Σ. Λάμπρον καὶ Α. Ῥαγκαβῆν καὶ οὕτω διελύθη.

Μετὰ δύο δὲ ἐβδομάδας, ὡς κελεύει ὁ ὀργανισμός, ἤτοι τῇ 31 Ἰανουαρίου 1882, ἡμέρα Κυριακῇ ὥρα 10 π. μ. συνελθόντων αὐθις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐταίρων ἐβδομήκοντα πέντε, ὁ πρόεδρος προσεκάλεσε τὴν ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπὴν νὰ ἀναγνώσῃ εἰς τοὺς ἐταίρους τὴν ἔκθεσιν τῆς. Ὅθεν παρελθὼν ὁ εἰσηγητὴς αὐτῆς Ἰ. Ζωγράφος ἀνέγνω τὰ ἐξῆς·

Πρὸς τὴν Συνέλευσιν τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Κύριοι,

Ἐπιθεωρήσαντες τοὺς λογαριασμοὺς τῆς Ἑταιρίας, καθὰ ἐν τῇ τελευταίᾳ συνελεύσει ἐνετείλασθε ἡμῖν, εὖρομεν τούτους ἐν ἀρίστῃ τάξει.

Παρεβάλομεν, τουτέστι, τὰ διπλότυπα τῶν εἰσπράξεων τοῦ ἤδη λήξαντος ἔτους πρὸς τὰ ἐν τῷ καθημερινῷ, τῷ καὶ βιβλίῳ τοῦ Ταμείου, ἀναγραφόμενα ἔσοδα καὶ εὖρομεν, ὅτι ἅπαντα τὰ ἐν τοῖς διπλοτύποις ἀναφερόμενα ποσὰ εἰσὶν ἐγγεγραμμένα ἐν τοῖς ἐσόδοις τοῦ βιβλίου τούτου. Ὡσαύτως δὲ ἀντιπαρεβάλομεν τὰ ἐντάλματα τῶν πληρωμῶν πρὸς τε τὰ δικαιολογητικὰ καὶ τὰ στελέχη αὐτῶν καὶ εὖρομεν, ὅτι ὅλαι αἱ δαπάναι εἰσὶν ἀκριβῶς ἐγγεγραμμέναι ἐν τοῖς ἐξόδοις τοῦ ἰδίου βιβλίου. Κατὰ συνέπειαν παρετηρήσαμεν, ὅτι αἱ εἰσπράξεις καὶ αἱ πληρωμαὶ ἀνῆλθον εἰς Δραχ. 434,596,02, ὡς ἀνέφερε καὶ ὁ δημοσιευθεὶς ἰσολογισμός.

Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐν τῷ Ταμείῳ ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον εἰς μετρητὰ κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐκ Δραχ. 4,003.10, προσέτι δὲ, ὅτι αἱ πληρωμαὶ περιέχουσι καὶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Ταμείου τὸ μεταφερόμενον εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ 1881 ἐκ Δραχ. 8,957.63, παρατηροῦμεν, ὅτι μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ὑπολοίπων τούτων

αἱ μὲν πραγματικαὶ εἰσπράξεις τοῦ Ταμείου ἀνῆλθον εἰς Δραχ. 430,592.92, αἱ δὲ πραγματικαὶ πληρωμαὶ εἰς Δραχ. 425,641.39, ὡς ἐξετέθησαν ταῦτα καὶ ἐν τῇ σχετικῇ στήλῃ τοῦ δημοσιευθέντος πίνακος τῶν ἀπολογισμῶν τῆς Ἑταιρίας.

Ἐὰν ὁμῶς ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τε τῶν εἰσπράξεων καὶ τῶν πληρωμῶν αἱ ἀπλαῖ μετατροπαὶ τῶν κεφαλαίων, ἦτοι ἐκ μὲν τῶν πραγματικῶν εἰσπράξεων, ἀνερχομένων εἰς Δραχ. 430,592.92,

1) ἡ ἐξαργύρωσις τῶν κληρωθεισῶν ὁμολογιῶν ἐκ Δραχ. 10,998.57

2) ἡ ἀπόληψις τῶν λ/μῶ τοῦ Δημοσίου καὶ τῆς Ἑταιρίας προκαταβολῶν ἐκ Δραχ. 155,861.10

3) τὰ ληφθέντα ἐκ τοῦ ἀνοικτεῦ λ/μοῦ τῆς Βιομηχανικῆς Τραπεζῆς Δραχ. 134,763.95 301,623.42,

τότε παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ πραγματικὰ ἔσοδα τῆς Ἑταιρίας κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἀνῆλθον μόνον εἰς Δραχ. 128,969.50.

Ἐκ δὲ τῶν πραγματικῶν πληρωμῶν ἀνερχομένων, ὡς εἴρηται, εἰς Δραχ. 425,641.39, ἐὰν ὡσαύτως ἀφαιρεθῶσι

1) αἱ λ/μῶ τοῦ Δημοσίου ἐντὸς τοῦ ἔτους γενόμεναι προκαταβολαὶ ἐκ Δραχ. 43,559.97

καὶ αἱ λ/μῶ τῆς Ἑταιρίας προκαταβολαὶ 3,660.—

2) ἡ ἀγορὰ χρεωγράφων ἐκ Δραχ. 110,905.10

Εἰς μεταφορὰν Δραχ. 158,125.07

Ἐκ μεταφοῶς	158,125.07	425,641.39
3) ἡ ἀνάκτησις τῆς ἐν Κη- φισίᾳ οἰκίας δραχ.	6,321.—	
4) τὰ ἐπιστραφέντα τῇ Βιο- μηχανικῇ Τραπεζῇ	173,423.72	
ἦτοι ἀφαιρεθῶσι τὸ ὅλον δραχ.	337,869.79	337,869.79
ἔχομεν ἔξοδα πραγματικά	Δραχ.	87,771.60
καὶ περίσσευμα τῶν ἐσόδων	»	128,969.50
ἀπέναντι τῶν ἐξόδων	»	87,771.60
Ἐκ δραχ.		41,197.90

Προστιθεμένων δ' εἰς τὸ περίσσευμα τοῦτο καὶ τῶν Δραχ. 8,400, αἵτινες προσετέθησαν ἐν τῇ καταστάσει ὡς αὐξήσις τῆς περιουσίας τῆς Ἑταιρίας λόγω τῆς ἐπισυμ-
βάσεως ὑπερτιμήσεως τῶν μετοχῶν τῆς Ἑθν. Τραπεζῆς, αἱ ὁποῖαι ὑπελογίσθησαν φέτος ἀρχετὰ μετρίως πρὸς Δραχ. 4000 ἐκάστη, ἔχομεν ὀλικὴν αὐξήσιν τῆς περιου-
σίας τῆς Ἑταιρίας κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο :

ἐκ Δραχ. 49,597.90

Ὅστε καὶ διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ τούτου ἐπικυροῦται τὸ ἀκριβὲς τῆς ἐν τῷ ἰσολογισμῷ ἐξαγομένης αὐξήσεως τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας ἀπὸ τοῦ παρελθόντος μέχρι τοῦ τρέχοντος ἔτους.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἐνεργεῖται τὸ λα-
χεῖον τῆς Ἑταιρίας, ἐξ οὗ πηγάζει τὸ ἥμισυ ὡς ἔγγιστα τῶν προσόδων αὐτῆς, εἰσπράττονται δὲ καὶ τὰ μερίσματα τῶν μετοχῶν καὶ τινες τόκοι, ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον πρὸς μείζονα ἀκρίβειαν τοῦ ἐλέγχου νὰ λάβωμεν γνῶσιν, καθ' ἣ ἡξίωσεν ὁ Κ. Ταμίας, τῆς λογιστικῆς καταστά-
σεως καὶ τούτου τοῦ μηνὸς μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐξελέγ-
ξεως, γενομένης τῇ 26ῃ λήγοντος. Διὸ φέρομεν εἰς γνῶ-
σιν τῆς συνελούσεως τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ταύτης τῆς ἐρεῦ-
νης. Μέχρι τῆς 26^{ης}, δηλαδή, ἀνῆλθαν αἱ εἰσπράξεις μετὰ

τοῦ κατὰ τὴν λήξιν τοῦ ἔτους ὑπολοίπου εἰς Δραχ. 64, 237, αἱ δὲ πληρωμαί, ἐν αἷς τὴν πρωτίστην κατέχει θέ-
σιν ἢ ἐκ Δραχ. 56000 ἐπιστροφὴ εἰς τὸν ἀνοικτὸν λ/μὸν
τῆς βιομηχ. τραπέζης, εἰς Δραχ. 62,898.91. Ὡστε κατὰ
τὴν ἡμέραν τῆς ἐξελέγξεως ὑπῆρχον ἐν τῷ Ταμείῳ με-
τρηταὶ μόνον Δραχ. 1,338.09.

Εἰδικώτερον δὲ ἢ τοῦ μηνὸς τούτου κατάστασις τοῦ τα-
μείου ἔχει ὡς ἐξῆς:

Εἰσπράξεις ἀπὸ τῆς 1^{ης} μέχρι τῆς 26^{ης} Ἰανουαρίου
κατὰ τὰ διπλότυπα ἀπὸ ἀριθ. 1—6.

Ὑπόλοιπον 31 ^{ης} Δεκεμβρίου	Δραχ.	8,954.63
Λαχεῖον Ε'. περιόδου	»	3,181.68
Μέρισμα 22 μετοχῶν ἐθν. Τραπέζης	»	2,978.—
Τόκοι ἐντόκου καταθέσεως	»	326.45
Λαχεῖον ΣΤ'. περιόδου	»	48,704.24
Συνδρομαὶ τακτικάι	»	100.—
Δρ.		64,237.00

Αἱ δὲ πληρωμαὶ κατὰ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1—10 ἐντάλματα
ἀπὸ 1^{ης} μέχρι τῆς 26^{ης} Ἰανουαρίου ἔχουσιν ὡς ἔπεται:

Ἐπαρχιακαὶ Ἀρχαιότητες	Δραχ.	716.20
Μουσεῖα	»	812.40
Ἀγορὰ ἀρχαίων	»	204.—
Λαχεῖον Ε'. περιόδου	»	3,181.68
Ἀνασκαφαί	»	177.50
Προκαταβολαὶ Δημοσίου	»	1,807.13
Βιομηχανικὴ Τράπεζα	»	56,000.00
Δραχ.		62,898.91
Μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	»	1,338.09
Δραχ.		64,237.00

Ὡς πρὸς τὰ χρεώγραφα, ἅτινα κέκτηται ἡ Ἑταιρία,
παρετηρήσαμεν ἐκ τῶν ἐπιδειχθέντων ἡμῖν ἀποδεικτικῶν

τῶν καταθέσεων, ὅτι κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 26,638 καὶ ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1879 συμβόλαιον τοῦ ἐνταῦθα συμβολαιογράφου Γ. Ἀντωνιάδου καὶ κατὰ τὰς ἀπὸ 11 Φεβρουαρίου 1880 καὶ 19 Φεβρουαρίου 1881 ἀποδείξεις τῶν διαχειριστῶν τῆς Βιομηχ. Τραπεζῆς ὑπάρχουσι κατατεθειμένα παρὰ τῇ Τραπεζῇ ταύτῃ:

- 1) 266 ὁμολογίαι τοῦ δανείου τῶν 4 ἑκατομ.
- 2) 469 » » » » 28 » (πρὸς 9 %))
- 3) 156 » » » » 6 »)
- 4) 135 » » » » 60 »)
- 5) 11 » » » » 28 » (πρὸς 8 %))
- 6) 91 » » » » 10 »)

7) 12 ὀνομαστικαὶ μετοχαὶ τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς, ἧτοι ὅλοι οἱ τίτλοι δανείων καὶ μετοχῶν, ὧν ἡ Ἑταιρία εἶναι ἰδιοκτήτρια.

Τέλος ἐθεωρήσαμεν ἐντὸς τῶν ἡμετέρων καθηκόντων νὰ ἐξελέγξωμεν καὶ τὴν εἰδικὴν διαχείρισιν τοῦ λαχείου τῆς Ἑταιρίας. Παρατηρήσαμεν δὲ, ὅτι ἐπωλήθησαν κατὰ τὴν ἕκτην περίοδον αὐτοῦ ἐν ὧν κληροὶ 30,660, ὧν ἡ ὀλικὴ ἀξία πρὸς Δραχ. 3.36 ἀνέρχεται εἰς Δραχ. 103,017.60.

Ἐκ τούτων εἰσεπράχθησαν

πραγματικῶς Δραχ. 86,815.79

Καθυστεροῦντα » 2,252.88

Ἐπληρώθησαν προ-
μήθειαι » 9,923.77

Διάφορα ἔξοδα, ἐκτύ-
πωσις κτλ. » 4,025.16

Δραχ. 103,017.60

Ἐκ τῶν πραγματικῶς εἰσπραχθεισῶν Δρ. 86,815.79
παρεδόθησαν εἰς τὸν Ταμίαν

Δραχ. 55,704.24

Εἰς μεταφορὰν Δραχ. . . . 55,704.24 86,815.79

Ἐκ μεταφορᾶς Δραχ. .	55,704.24	86,815.79
ὑπάρχουσιν εἰς μετρητὰ ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ λαχείου πρὸς πληρωμὴν τῶν κερδησάντων κλήρων, ἅτινα καὶ ἡριθμή- σαμεν Δραχ.	27,731.01	
ὁκτὼ χρηματικὰ γραμ- μάτια »	2,473.34	
μία ἐπιταγὴ τῆς ἐθν.		
Τραπεζῆς »	907.20	
Δραχ.	<u>86,815.79</u>	

Ὡστε καὶ αὕτη ἡ διαχείρισις ἔχει καλῶς.

Ἄν καὶ ἀπέναντι τοῦ ὑψηλοῦ σκοποῦ, ἥτοι τῆς ἀποκαλύψεως καὶ διασώσεως τῶν ἀρχαίων μνημείων, ὃν κυρίως προτίθεται ἡ ἡμετέρα Ἑταιρία, ἡ ἐνεργητικὴ ἢ παθητικὴ αὐτῆς οἰκονομικὴ κατάστασις ἐστὶ πολλῶ ἥττονος λόγου, οὐχ ἥττον ὁμολογητέον, ὅτι τὸ λῆξαν ἔτος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν τὰ μάλα συντελεσάντων εἰς τὴν αὔξησιν τῆς περιουσίας αὐτῆς.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἑταιρίας νομίζομεν, ὅτι ἐπέστη ὁ χρόνος, ἵνα εἰσηγουμένης ταύτης καὶ συγχορηγούσης τῆς Κυβερνήσεως, ὡς πρότερον, ἐπαναληφθῇ ἡ ἔκδοσις ἰδίας ἀρχαιολογικῆς Ἑφημερίδος καὶ ἄρξῃται ἡ δημοσίευσις καὶ ὑποστήριξις ἀρχαιολογικῶν συγγραφῶν συμφώνως τῷ σκοπῷ καὶ τῷ ὀργανισμῷ τῆς Ἑταιρίας. Διότι ἄνευ τούτου τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἑταιρίας, ἄλλως τιμιώτατα καὶ ἄξια πάσης ἀναγνωρίσεως, φέρουσι πῶς τὸν χαρακτῆρα ἀποταμιεύσεως μόνον ἀρχαιολογικῆς ὕλης, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἑτερομερὲς ἐκπλήρωσις τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς.

Καὶ ἐν γένει δὲ νομίζομεν, ὅτι οἱ πόροι τῆς Ἑταιρίας

ἐπιτρέπουσι τὴν σήμερον, ἵνα διατίθηνται μείζονα ποσὰ τῶν συνήθως δαπανωμένων πρὸς τε ἀγορὰν ἀρχαίων καὶ ἰδίως πρὸς ἀνασκαφάς.

Πρὶν ἢ περατώσωμεν τὰς ἡμετέρας παρατηρήσεις θεωροῦμεν καθήκον ἡμῶν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἐξ ὧν ἀντελήφθημεν καὶ ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῆς διαχειρίσεως περὶ τῆς διοικήσεως ἐπίσθημεν, ὅτι αὕτη ἐνεργεῖται μετ' ἀόκνου δραστηριότητος καὶ ἄκρας εὐσυνειδησίας· ἐπιτραπήτω δ' ἡμῖν, ἵνα ὑποβάλλωμεν τῇ συνελεύσει τὴν γνώμην, ὅπως ἐκφρασθῶσι καὶ σήμερον αἱ θερμαὶ αὐτῆς εὐχαριστίαι πρὸς τὸν ὄντως ἀκραιφνή, πεφωτισμένον καὶ ἀκάματον ζῆλον τοῦ τε διοικητικοῦ συμβουλίου καὶ ἰδίως τοῦ προεδρείου.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 30 Ἰανουαρίου 1882.

Ι. ΖΩΓΡΑΦΟΣ.

ΑΛ. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ.

ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΣ.

Μετὰ ταῦτα ἔδει νὰ προβῶσιν οἱ ἐταῖροι εἰς τὰς ἀρχαιρεσίας, Παρατηρήσαντος ὅμως τοῦ Προέδρου, ὅτι ἐπειδὴ ἐν τοῖς συνελθοῦσι σήμερον εἶναι καὶ τινες (περὶ τοὺς δέκα) οἱ ὅποιοι καθυστεροῦσι τὰς συνδρομὰς των, ἄλλος μὲν ἑνὸς, ἄλλος δύο καὶ πλειόνων ἐτῶν, ἀναφέρεται ζήτημα, ἂν δικαιοῦνται οὗτοι νὰ ψηφοφορήσωσιν. Ἐνταῦθα ἔδωκεν ὁ γραμματεὺς πληροφορίας, ὅτι ὁ ὀργανισμὸς περὶ τούτου δὲν διαλαμβάνει τι σαφές, ὀρίζει δὲ μόνον τὸν τρόπον καθ' ὃν γίνεται ἀπὸ τοῦ μητρώου ἢ διαγραφῇ τῶν καθυστερούντων καὶ ἐπιμενόντων εἰς τοῦτο ἐταίρων, ἀλλὰ, προσέθηκεν, τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο δὲν ἐφηρμόσθη μέχρι τοῦδε ἕνεκα πολλῶν δυσαρεσκειῶν, αἱ ὁποῖαι διηγείροντο ὁσάκις ἐδοκιμάσθη ἡ ἐφαρμογὴ του. Καὶ συνέβη λοιπὸν κατὰ τινὰ τῶν προηγουμένων ἐτῶν νὰ ψη-

φοφορήσωσιν εἰς ἡ δύο τῶν καθυστερούντων, ἀλλὰ φέτος διαφέρει τὸ πρᾶγμα, καθ' ὅσον πλείονες τοιοῦτοι συνήλθον. Μετὰ συζήτησίν τινα περὶ τοῦ πρακτέου ἡ Συνέλευσις λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν μὴ ἐφαρμογὴν τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς ὁ γραμματεὺς ὠμολόγησε, καὶ τὰ λεχθέντα παρά τινων ὅτι διὰ τὰς καθυστερήσεις πταίει ὁ εἰσπράκτωρ, ὅπερ οὐχὶ ἀπίθανον ἐν μέρει, θεωρήσασα δὲ ὅμως ἄτοπον νὰ ψηφοφορῶσιν οἱ ὅπωςδῆποτε μὴ ὄντες ἐν ἐνεργείᾳ ἐταῖροι, ἀπεφάσισεν, αἱ ἀρχαιρεσίαι νὰ ἀναβληθῶσιν εἰς τὴν προσεχῇ Κυριακῇ, ἕως οὗ ἐν τῷ μεταξὺ πληρώσωσι καὶ οἱ καθυστεροῦντες τὰς συνδρομὰς των ἢ ὅλας ἢ τοῦλάχιστον τὰς δύο ἐτῶν, εἰς τὸ μέλλον δὲ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ Συμβούλιον τὸν ὀργανισμόν. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἀνεκήρυξεν ὁ Πρόεδρος, προσθεὶς, ὅτι καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων θέλει γνωστοποιηθῇ εἰς πάντας. Καὶ οὕτω διελύθη ἡ Συνέλευσις περὶ μεσημβρίαν.

Τῇ δὲ μετὰ ταῦτα Κυριακῇ, 7ῃ Φεβρουαρίου 1882, ὥρα 10η πρὸ μ. συνήλθον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐταῖροι ἑκατὸν ὀκτώ. Ἐκ τούτων ἦσαν περὶ τοὺς εἴκοσιν, οἵτινες συνεμορφώθησαν πρὸς τὴν τελευταίαν διὰ τῶν ἐφημερίδων γνωστοποιήσιν, τὴν περὶ καταβολῆς τῶν καθυστερουσῶν συνδρομῶν. Καὶ οὕτω ὁ Πρόεδρος προσεκάλεσε πάντας νὰ ἐκλέξωσι τὸ νέον Συμβούλιον διὰ δύο ψηφοφοριῶν, ὡς κελεύει ὁ ὀργανισμός, καὶ ἐξελέχθησαν οἱ ἐξῆς ἐν τῇ πρώτῃ ψηφοφορίᾳ

Πρόεδρος **Ἀλ. Ἀλ. Κοντόσταβλος** διὰ ψήφ. 61

Ἀντιπρόεδρος **Σπυρίδ. Φιντικλῆς** » » 101

Ταμίας **Παν. Ἐμ. Γιαννόπουλος** » » 97

Γραμματεὺς **Στέφ. Ἀθ. Κουμανούδης** » » 102

Ἐν τῇ βῃ ψηφοφορίᾳ, ψηφηγορησάντων 94 ἐταίρων, ἐξελέχθησαν σύμβουλοι οἱ ἐξῆς·

Λύσ. Καφταντζόγλους	διὰ ψήφ. 72
Π. Εὐστρατιάδης	» » 72
Στέφ. Ν. Δραγούμης	» » 69
Δ. Χ. Σεμιτέλος	» » 67
Ε. Καστόρχης	» » 63
Κυρ. Μυλωνᾶς	» » 59
Γ. Μαυρογιάννης	» » 50

καὶ οὕτω διελύθη ἡ Συνέλευσις περὶ ὥραν 1 μ. μ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΚΑΤΑΒΑΛΟΝΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΝ
ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ.

(Ὅσων ὀνομάτων εἶναι προτεθειμένος ἀστερίσκος, αὐτοὶ πρὸς τῇ ἐτησίᾳ συνδρομῇ καὶ καθυστεροῦσαν συνδρομὴν κατέβαλον ἢ τὴν τοῦ προσεχοῦς ἔτους).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον	Δρ. 1000
Ὁ δῆμος Ἀθηναίων	» 300
Ἀγγελόπουλος Ἰω.	» 15
Ἀμπανόπουλος Α.	» 15
Ἀναστασίου Νικόλ.	» 15
Ἀνδρόπουλος Σταῦρ.	» 15
Ἀντωνιάδης Γ. Ἐμ.	» 15
Ἀρεταῖος Θ.	» 15
Βαρούχας Ἀλ.	» 28
Βεζάνος Λεων. Ἡλ.	» 15
Βένερ Ν.	» 16,80
Βικέλας Δημ.	» 15
Γαλάνης Ἐμ.	» 16,80

Γεράκης Γ. Α.	»	15
Γιαννόπουλος Π. Έμ.	»	15
Γραμματικόπουλος Κ.	»	15
Δαμαλάς Ν.	»	15
Δήμιτσας Μαργ.	»	15
Διοσκορίδης Χαρ.	»	15
Δραγάτσης Ίάκ. Χ.	»	16,80
Δραγούμη Έλίζα Στεφ.	»	15
Δραγούμης Έμ.	»	15
Δραγούμης Μ.	»	50
Δραγούμης Στέφ.	»	15
Εϋστρατιάδης Π.	»	15
Ζαχαρίου Δ. Π.	»	15
Ζωγράφος Ίω.	»	15
Θεολόγης Π.	»	50
Θεοφιλάτος Ίω.	»	15
Ίασεμίδης Π.	»	15
Ίατρίδης Εϋθ.	»	15
Καββαδίας Π.	»	15
Καζάξης Ν.	»	15
Καλαποθάκης Μ.	»	15
Καλλιγᾶς Π.	»	15
Καντακουζηνός Άλ.	»	15
Καραμάνος Μ.	»	15
Καραπάνος Κ.	»	56
Καστόρχης Εϋθ.	»	15
Κατριβάνος Άθ.	»	15
Καφταντζόγλους Α.	»	15
Koehler Ulr.	»	28
Κοκίδης Δημ.	»	15
Κολιάτσος Σωκρ. ἀρχιμανδρ.	»	15
Κολυβάς Άλ.	»	15

Κοντόσταβλος 'Αλ.	»	15
Κοντόσταβλος 'Ιω.	»	15
Κορομηλαῶς Δημ.	»	15
Κοτζιάς Ν.	»	15
Κουμανούδης Π. Στ.	»	28
Κουμανούδης Στ. Α.	»	15
Κυριακόπουλος Δ.	»	22,40
Κυριακός 'Αλ.	»	15
Κυριακός 'Ιω.	»	15
Κωνσταντινίδης Παν.	»	15
Κωστῆς Κ. Ν.	»	15
Λάκων Β.	»	15
Λάμπρος Π.	»	15
Λάμπρος Σ. Π.	»	15
Λασκαρίδης Α.	»	15
Lueders Ο.	»	28
Μαλιχόπουλος Θ.	»	15
Μαραθέας Ν.	»	100
Μαυροκορδάτος Γ. Α.	»	50
Μαυροκορδάτος Ν. Α.	»	20
Μελισουργός Γ.	»	28
Μιστριώτης. Γ.	»	15
Μπούκης 'Ιω.	»	15
Μυλωνᾶς Κυρ.	»	15
Μωραΐτης Σπ.	»	15
Νεγρεπόντης Μεν.	»	100
Νέγρης Θ. Κ.	»	15
Νέγρης Ν.	»	15
Νέγρης Φωκ. Κ.	»	28
Νικολαΐδης Γ.	»	15
Oberg Em.	»	28
Οικογομίδης Β. Τ.	»	15

Ὀλύμπιος Ἀλ.	»	20
Πανταζίδης Ἰω.	»	15
Παπαδόπουλος Χρ.	»	15
Παπανικολάου Β.	»	26
Παπαρρήγόπουλος Κ.	»	15
Παπαρρήγόπουλος Π.	»	15
Πάππος Δημ.	»	30
Πασχαλίδης Ντέκας.	»	25
Πατρίκιος Ἰω.	»	16,80
* Πετρῆς Ν.	»	30
Πετρίδης Δ.	»	16,80
Ποστολάκκας Ἀχ.	»	15
Πρετεντέρης Χ. Τ.	»	15
Ῥαγκαβῆς Α. Α.	»	15
Ῥάλλης Δ. Γ.	»	15
Ῥενιέρης Μ.	»	15
Ῥηγάδης Ἐλ.	»	28
Ῥουσόπουλος Ἀθ.	»	15
Σακελλαρόπουλος Σπ.	»	15
Σαρίπολος Ν.	»	15
Schliemann H.	»	15
Schmidt Jul.	»	15
Σεμιτέλος Δ.	»	15
Σκιαδαρέσης Σ.	»	22,40
Σκουζές Π.	»	15
Σκυλίσσης Ἰω. Ἰσ.	»	15
Σουγδουρῆς Γ.	»	28
Σουρμελῆς Δ.	»	15
Σταματάκης Π.	»	16,80
Στεφάνου Στέφ.	»	28
Σωτηρόπουλος Σ.	»	15
Τσοῦχλος Ν.	»	16,80

Φιλαδελφεὺς Θ. Ν.	»	15
Φίλιος Δ.	»	15
Φιλιππίδης Γ.	»	15
Φιντικλῆς Σπ.	»	15
Φλῶρος Στ.	»	15
Χαρίλαος Ἐμ.	»	50
Wilberg K.	»	15
Ziller E.	»	15 (*)

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ

Ὁ δῆμος Πειραιέων	»	100
Ζανέτος Γ.	»	15
Ζητουνιάτης Παν.	»	30
Μελετόπουλος Ἀλ.	»	71
Μουτζόπουλος Δ.	»	15
Μουτζόπουλος Τρύφ.	»	15

ΕΝ ΚΡΙΣΣΗ

Ἀθανασιάδης Ἐρ.	»	15
----------------------	---	----

ΕΝ Τῇ ΛΟΙΠῇ ΣΤΕΡΕᾷ ΕΛΛΑΔΙ

Ὁ δῆμος Λεβαδέων.	»	100
Ἱερὰ μὲναι		
Πεντέλης.	»	30
Ὀσίου Δουκᾶ.	»	25
Ὀσίου Σεραφείμ.	»	25
Μεταμορφώσεως Σωτῆρος (Σαγματᾶ). ..	»	25
Γενεσίου Θεοτόκου (Πελαγίας).	»	25
Παντοκράτορος (ἐν Ἀκαρνανίᾳ).	»	30

(*) Μετὰ τὴν κλεῖσιν τῶν λογαριασμῶν τοῦ ἔτους κατέβαλον ἔτι τὴν συνδρομὴν τῶν τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Δεκεμβρίου οἱ ἐξῆς· Α. Μάμουκας, Γρ. Μπουρνιᾶς καὶ Στ. Σκουλούδης, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ πλείονες ἄλλοι πρὸ τῶν ἀρχαιρεσιῶν τοῦ 1882, ὧν πάντων τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ποσὰ θέλουσι περιληφθῇ ἐν τῇ λογοδοσίᾳ τοῦ 1882.

ΕΝ ΤΑΙΣ ΝΗΣΟΙΣ

ΕΝ ΣΥΡΩ

Ὁ δῆμος Ἑρμουπολιτῶν	»	200
Βαφιαδάκης Δ.	»	15
Ἐλευθεριάδης Ἑμ.	»	100
Ἱερὰὶ μοναί·		
Παναχράντου ἐν Ἀνδρῶ	»	20
Ζωοδόχου Πηγῆς »	»	25
Ἀγ. Νικολάου »	»	20
Ταξιάρχων ἐν Σερίφῳ	»	20

ΕΝ Τῷ ΕΣΩΤΕΡΙΚῳ

Κοντογιαννάκης Ἰω. ἐν Πετροπόλει	»	590
Κουλουμπῆς Γ. ἐν Ταϊγανίῳ	»	28
Βουσκαλιώνης Κάρ. ἐν Τουρίνῳ	»	22,40
Βλαστός Στέφ. ἐν Μασσαλία	»	28
Καραμάνος Φωκ. Γ. »	»	15
Βαλέτας Ἰω. ἐν Λονδίνῳ	»	59,20

Δωρηταὶ βιβλίων καὶ τὰ βιβλία αὐτά.

Ἡ ἐν Πετροπόλει Commission Impériale archéologique τὸ ἐαυτῆς Compte rendu pour les années 1878 et 1879. St. Pétersbourg, 1881, εἰς 4ον, μετ' ἄτλαντος εἰς φύλ.

Ἐτι ἐκ Πετροπόλεως· Συλλογὴ Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Καυχάσου, συλλεγεῖσα χάριν τῆς εἰ. ἀρχαιολογικῆς ἐν Τίφλιδι συνόδου, ὑπὸ Η. Πομιαλόβσκη (ῥωσσιστῇ). Ἐν Πετροπόλει, 1881, εἰς 4ον.

Ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρ. Κυβέρνησις τὸν πέμπτον τόμον τῶν Ausgrabungen zu Olympia. 1881, εἰς φύλ.

Ἡ Ὀλλανδικὴ βασιλ. Κυβέρνησις τοὺς μεγάλους εἰκονογραφικοὺς πίνακας τοῦ ἐν Ἰαύα τῇ νήτῳ ἱεροῦ Boro Boudour, εἰς φύλ. μετὰ βιβλίου ἐξηγητικοῦ διπλοῦ εἰς γλῶσσαν Ὀλλανδικὴν καὶ Γαλλικὴν, εἰς 8ον.

Τὸ ἐν Κιλία πανεπιστήμιον τὰ ἑαυτοῦ Schriften der Universität aus den Jahren 1879—80. Bd XXVI. εἰς 4ον.

Ἐξ Ἀγγλίας ἐστάλησαν The church Bills of Cambridgeshire by J. J. Raven D. D. second edition. Cambridge, 1881, εἰς 8ον.

Report presented to the Cambridge antiquarian society at its fortieth annual general meeting. Cambridge, 1881, εἰς 8ον.

Ἐκ Γαλλίας. Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques en France. 14e année, 1874, εἰς 8ον.

Monuments grecs publiés par l'Assoc. pour l'encourag. des ét. gr. en Fr. N° 9. Paris, 1881. εἰς 4ον.

Ch. Lucas, Étude sur les monuments Portugais.

Delaurier, de l'unité de la matière.

Ansver of G. Feuardent to L. di Cesnola (διπλοῦν).

Ἐξ Ἰσπανίας. Album de la exposicion de artes decorativas del anno 1881. Barcelona, 1881. παρὰ τῆς Asociacion arquæologica Barcelonesa.

Ἐκ Πορτογαλλίας. De Silva, Association française pour l'avancement des sciences. Congrès de Montpellier. 1879, εἰς 8ον.

Ἐκ Γερμανίας. Verhandlungen des histor. Vereins von Oberpfalz u. Regensburg. 34ter Bd (26ter Bd d. n. F.) 1879. εἰς 8ον.

Ἐξ Ἀγγράμης τὸ περιοδικὸν Vjestnik κτλ. ἔτους 3 ἕως ἀρ. 4. καὶ ἔτους 4, ἀρ. 1. εἰς 8ον.

Ὁ ἐν Τεργέστη Πέτρος Περβάνογλους τὰ ἐξῆς φυλ-

λάδιά του, ἀπεσπασμένα ἐκ περιοδικῶν. *Sull' origine del nome del mare Adriatico.* — Dei primi abitatori delle lagune Venete. — Le terme di Monfalcone prima dei Romani. Estratto dall'Archeografo Triestino.

Ἐξ Ἀμερικῆς. Fourteenth annual report of the trustees of the Peabody Museum of American archeology and ethnology. Vol. III N° 1. Cambridge, 1881, εἰς 8ον.

Papers of the archeological Institute of America. American series I. Boston, 1881, εἰς 8ον.

Notes upon a denarius of Augustus Cæsar by Henry Phillips. 1880. εἰς 8ον.

Additional notes upon the collection of coins and medals now upon Exhibition at the Pennsylvania Museum etc. Philadelphia, by Henry Phillips. October, 1879.

Old-time superstitions by Henry Phillips, ἐξαχθὲν ἐκ τοῦ περιοδικοῦ *The Penn Monthly*, εἰς 8ον.

The gesture speech of man. Address by Col. Garrick Mallery, U. S. A. φυλλάδ. ἐξαχθὲν ἐκ τοῦ 30οῦ τόμου τῶν *Proceedings of the American Association for the advancement of science*. Salem, 1881, εἰς 8ον.

Discovery of palæolithic flint implements in upper Egypt, by Prof. Henry W. Haynes. φυλλάδ. εἰς 4ον, ἐξαχθὲν ἐκ τῶν *Memoirs of the American Academy of arts and sciences*. Vol. X.

Ὁ ἐν Τραπεζοῦντι ἱατρὸς Α. Χρηστίδης· 22 φωτογραφήματα διαφόρων ἀρχαίων μνημείων ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

Ὁ ἐν Σμύρνῃ Ἀθ. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς τὰς ἐξῆς ἰδίας αὐτοῦ πραγματείας·

Ἡ λιθίνῃ ἐποχῇ ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ. 1875, 8ον.

Τὰ ἀρχαῖα σμυρναῖκά σταθμά τοῦ Μουσ. τῆς Εὐαγγ. Σχολῆς. 1875, 8ον.

Περὶ τινος μήτρας σταθμῶν. 1877, 8ον.

Περὶ τῆς ὀλκῆς τῶν σμυρναϊκῶν σταθμ. 1877, 8ον.

Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τῆς
Εὐαγγ. Σχολῆς. 1877, 8ον.

Περὶ τῶν βυζαντ. σταθμ. τοῦ Μουσ. τῆς Ἀρχ. Ἑται-
ρίας. 1878, 8ον.

Περὶ τινων ιδιωτισμῶν τῆς ἰωνικῆς διαλέκτου. 1878, 8ον.
Φωκαϊκά. 1879, 8ον.

Κατάλογος τῶν μεταλλικῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Μουσ.
τῆς Εὐαγγ. Σχολῆς. 1879, 8ον.

Catalogue descriptif des poids antiques du Musée de
Smyrne, 1880, 8ον.

Ἀνεκδότων Συμαϊκῶν, τεῦχος Αον. 1880, 8ον.

Διάφοροι γραφαὶ εἰς τὸν Γοργίαν τοῦ Πλάτωνος.
1880, 8ον.

Ἡ ἐνταῦθα École française τὸ ἑαυτῆς περιοδικὸν Bul-
letin de correspondance hellénique τοῦ ἔτους 1881
εἰς 8ον.

Τὸ Γερμανικὸν ἀρχαιολογικὸν Καθίδρυμα τὸ ἑαυτοῦ
περιοδικὸν Mittheilungen etc. Athen, 1881. εἰς 8ον.

Ὁ ἐνταῦθα Ἀχιλ. Ποστολάκας, Historia numothecæ
Gothanæ, auctore Fr. Schlichtegroll. 1799, 8ον.

Οἱ ἐνταῦθα ἐκδόται τοῦ Ἀθηναίου Journal of hellenic
studies. Vol. I. II. 1880—81. 2 τόμ. εἰς 8ον μετὰ πί-
νακος εἰκόνων εἰς 4ον.

The American journal of Philology. Baltimore. Vol.
I, 1880. Sept. N° 3. Dec. N° 4. (τεῦτο διπλοῦν). Vol. II,
1881. May, July, October N° 5. 6. 7. εἰς 8ον.

Sitzungsberichte der philos. philol. u. histor. Classe
der K. Bayer. Akad. d. Wissensch. in München, 1880
(Supplem.) Heft VI. 1881 Heft 1. 2. 1881 Bd II Heft
1. εἰς 8ον.

Gedächtnissrede auf Leonh. von Spengel, von Wilh.
v. Christ. München, 1881. εἰς 4ον.

Βιβλία ἀγορασθέντα χρήμασι τῆς Ἑταιρίας.

Overbeck, Geschichte der griech. Plastik.

E. v. Duhn, antike Bildwerke in Rom, mit Aus-
schluss der grösseren Sammlungen. 3 Bände, 1881.

G. C. Braun Wanderungen durch das alte Athen u.
seine Umgebungen. 2te Ausg. Mainz, 1827.

Archæologische Zeitung. Berlin, 1881.

Χρυσοχόου πίναξ τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας.

Δωρηταὶ ἀρχαίων.

Ὁ ἐν Κύμῃ Κ. Τσεκουρόπουλος. — Οἱ ἐνταῦθα Ἑπαμ.
Ἀθανασιάδης. — Ἀλ. Κυριακός. — Ὁ ἐν Σπάρτῃ Νι-
χόλ. Γραῖκος.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

		γ ρ ά φ ε
Παραρτήματος Σελ.	12	πορίνου — πωρίνου
»	» 19	ταπεινώτερον — ταπεινότερον
»	» 19	ὀρθώτατα — ὀρθότατα
»	» 21	πορίνου — πωρίνου
»	» 23	ἀνήγειραν — ἀνήγειρεν
»	» 31	ήνιον — ὕνιον
»	» 33	Ἰπποδρομείας — Ἰπποδαμείας
»	» 35	ιερατική — ιερατική
»	» 35	κενοφανές — καινοφανές.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ
ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1881

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

ΕΝ ΤΩ

ΘΕΑΤΡΩ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

ΥΠΟ

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑ

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ» ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

1 — Όδὸς Βορρᾶ — 1

1882

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΕΝ ΤΩ ΘΕΑΤΡΩ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ.

Α'.

Μετὰ τὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἐν Δήλῳ ἀνασκαφὰς οἱ ἀρχαιο-
λογοῦντες ἔπρεπε νὰ ἀποβλέψωσι μάλιστα πάντων εἰς τὸ
ἐν τῇ Ἐπίδαυρίᾳ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τὴν χώραν ἐκείνην,
ἣτις πολλὰ καὶ σπουδαῖα εὐρήματα ὑπέσχετο τῇ ἡμετέρᾳ
ἐπιστήμῃ. Τὴν φορὰν δὲ ταύτην ἐπεφυλάσσετο ἡ τιμὴ
τῆς πρωτοβουλίας καὶ μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον ἐκτελέ-
σεως τῶν ἀνασκαφῶν τούτων εἰς τὴν ἡμετέραν Ἀρχαιο-
λογικὴν Ἑταιρίαν, κατ' αἵτησιν τῆς ὁποίας ἀπεστάλην
ἐκεῖσε ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Περὶ τῆς ἀπο-
στολῆς μου ταύτης ἔγραφεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας
κ. Εὐθ. Καστόρχης ἐν τῷ Ἀ θ η ν α ί ω (τόμ. θ'. σελ. 393)
τάδε· «Εἰς τὸ παρὰ τὴν Ἐπίδαυρον ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ,
» ἐνεκρίθη νὰ καθαρισθῇ ἀμέσως πᾶν τὸ θέατρον ἀπὸ τῶν
» καλυπτόντων αὐτὸ θάμνων καὶ χωμάτων, ἐφεξῆς δὲ νὰ
» ἐκτελεσθῶσιν ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ ἱερῷ. Ἀπεστάλη δ' ἐκεῖσε
» ὁ ἔφορος κ. Π. Καββαδίας ἵνα καθαρῶς ἐν πρώτοις τὸ
» θέατρον καὶ περιγράψῃ αὐτό, καὶ προτείνῃ τῇ Ἑταιρίᾳ
» ὅ,τι δυνατὸν ἀμέσως γενέσθαι πρὸς ἐπιχειρήσιν τῆς τοῦ
» ἱεροῦ ἀνασκαφῆς.»

Τοιαύτην λοιπὸν ἐντολὴν ἔχων μετέβην εἰς Ἐπίδαυρον
τῇ 15 Μαρτίου λήγοντος ἔτους 1881, καὶ αὐθημερὸν ἐπε-
σκέφθην τὸ μίαν ὥραν ἀπέχον τοῦ Λιγουριοῦ ¹⁾, πρωτευού-

¹⁾ Ἡ ὁδὸς διέρχεται διὰ μικροῦ τινος χωρίου, ἐν τέταρτον περίπου
ἀπέχοντος τοῦ ἱεροῦ, καλουμένου Κορῶνι. Προέρχεται δὲ ἡ ἐπωνυμία

σης τοῦ δήμου Λήσσης, δάσος, εἰς ὃ εἶχε μεταβληθῇ τὸ θέατρον. Μόνον τὸ σχῆμα τοῦ κοίλου ἦτό πως καταφανές· τὸ δάσος δὲ ἦτο τοσοῦτον πυκνὸν ὥστε δὲν ἤδυνήθην κατ' οὐδένα τρόπον νὰ εἰσχωρήσω εἰς αὐτὸ καὶ νὰ ἀνέλθω εἰς τὸ ἄνω τοῦ κοίλου μέρος. Τὴν ἐπιούσαν δὲ ἡρξάμην τῶν ἐν αὐτῷ ἐργασιῶν καὶ οὕτω μετὰ μίαν ἐβδομάδα ἀπεκόπη τὸ δάσος. Ἡπατήθη ὅμως σφόδρα πιστεύων ὅτι μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν δένδρων τούτων ἐκκαθάρισιν τοῦ θεάτρου θὰ ἐγίνετο καταφανές τὸ κοῖλον, ἦτοι τὰ ἐδῶλια αὐτοῦ, διότι αἴφνης παρουσιάσθη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου οὐχὶ θέατρον ἀλλὰ κατωφέρεια βουνοῦ, ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ Κυνορτίου ὄρους καταπεσόντων χωμάτων, ἅτινα εἶχον καταπλακώσει ἅπαν σχεδὸν τὸ κοῖλον ἐπισωρευθέντα εἰς πάχος ἡμίσεος μέχρις ἐνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου. Μόνον δὲ κατὰ τὰ κέρατα καὶ ἐνιαχοῦ κατὰ τὸ κατώτερον τοῦ κοίλου μέρος ἔβλεπέ τις τὰ ἄκρα τῶν ἐδωλίων. Ἐπρόκειτο ἄρα οὐχὶ πλέον περὶ ἐκκαθαρίσεως ἀλλὰ περὶ ἀνασκαφῆς τοῦ θεάτρου, καὶ ἀνασκαφῆς σπουδαίας ἕνεκα τοῦ κολοσσιαίου μεγέθους αὐτοῦ καὶ τῆς μεγάλης ἐπισωρεύσεως τῶν χωμάτων ἐν τε τῷ κοίλῳ καὶ τῇ ὀρχήστρᾳ. Ἐπελαβόμεν δὲ παρευθὺς τοῦ ἔργου τούτου καὶ ἀδιαλείπτως εἰργάσθημεν μέχρι τῆς 27 Ἰουνίου, ἦτοι ἐπὶ πλέον τῶν τριῶν μηνῶν, ὅτε κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως ὤφειλον νὰ ἀπέλθω εἰς Δῆλον, ἐνθα ἤρχοντο αἱ κατ' ἔτος ἐνεργούμεναι ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς Σχολῆς ἀνασκαφαί. Οὕτω δὲ ἠναγκάσθημεν νὰ διακόψω τὰς ἐργασίας μου, καίπερ ἐπιθυμῶν νὰ ἐξακολουθήσω

αὕτη πιθανῶς ἐκ τῆς μητρὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ Κορωνίδος, διότι ὄχι μόνον ἡ τοῦ ἱεροῦ ἀρχαία ἐπωνυμία «τὸ Ἱερόν» διετηρήθη παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐν τῷ Πausanías μῦθος περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ, «τὸ παραμῦθι τοῦ Ἀσκληπιοῦ», ὃν ἀφελῶς διηγοῦνται οἱ γέροντες καὶ αἱ γραφαὶ τοῦ Λιγουριῦ.

αὐτάς ἐπὶ τινὰς εἰσέτι ἡμέρας πρὸς ὀλοσχερῇ ἀποπερά-
τωσιν τοῦ ἔργου. Καὶ ἀνεσκάφη μὲν καὶ ἐκαθαρίσθη ἅπαν
τὸ κοῖλον, ἀνηγέρθη μέρος τῆς καταπεσούσης κρηπίδος
τοῦ διαζώματος, ἐτέθησαν πολλοὶ τῶν ἐκτοπισθέντων
θρόνων ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει, ἀνεσκάφη ἡ ὀρχήστρα καὶ τὸ
ὑποσκήνιον, ἐτέθησαν ἅπαντες οἱ περὶ τὴν ὀρχήστραν
θρόνοι ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει, ἀπεκαλύφθησαν διὰ τάφρου
ἅπαντες οἱ τῶν οἰκημάτων τῆς σκηνῆς τοῖχοι καὶ ἀνε-
σκάφησαν αἱ εἰσοδοὶ τοῦ θεάτρου μέχρι τῶν πυλῶν, ἀλλ'
ἐπεθύμουν νὰ ἐκχώσω τὸ ἐσωτερικὸν τῶν οἰκοδομημάτων
τῆς σκηνῆς, νὰ ἐξερευνήσω τὸν πέραν ταύτης χώρον πρὸς
εὗρεσιν τυχὸν ἐτέρων τινῶν οἰκοδομημάτων, καὶ πρὸ πάν-
των νὰ ἐκτείνω τὴν ἀνασκαφὴν πέραν τῶν πυλῶν καὶ νὰ
ἀποκαλύψω καθ' ὅλοκληρίαν τὸ τεῖχος, εἰς ὃ καταλήγουσι
κατὰ τὰ κέρατα τὰ τοῦ κοίλου ἐδῶλια, τὸ ὑπὸ τῶν ἀρ-
χαίων ἀ ν ἄ λ η μ μ α καὶ ἀ ν α λ ῆ μ μ α τ α ¹⁾ καλούμε-
νον. Αἱ ὑπολειφθεῖσαι ὁμῶς ἐργασίαι αὐταὶ εἶναι ἐλά-
χισται σχετικῶς πρὸς τὰς γενομένας, ὥστε ἐν πλήρει πέ-
ποιθήσει δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι τὸ ἐπιφανὲς θέατρον τῆς
Ἐπιδαύρου ἀ ν ε σ χ ᾶ φ η καὶ νὰ ἐκθέσω ἐν ταῦθα τὸ ἐξαγό-
μενον τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ²⁾. Εἰκονίζεται δὲ τοῦτο ἐν

¹⁾ Κατὰ τὰς ἐν τῷ Corp. Inscript. Gr. ἀρ. 2681 καὶ 2747 ἐπιγραφάς.
Ἴδε Texier Descr. de l'As. Min. Vol. III p. 138 καὶ 163, καὶ
Wieseler Griech. Theater in Ersch und Gruber Encycl. IV σελ.
245 σημ. 63.

²⁾ Ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ εὐρέθησαν καὶ τρία ἀγάλματα,
ἔπρεπε πάντως νὰ ληφθῇ φροντίς πρὸς διατήρησιν αὐτῶν. Ἐμοῦ δὲ ἀνα-
χωροῦντος ἐσπευσμένως διὰ Δῆλον, ἀπέστειλεν ἡ Ἑταιρία τὸν κ. Δ.
Φίλιον, ἵνα φροντίσῃ περὶ τῆς οἰκοδομῆς οἰκίσκου, ἐν ᾧ ἔμελλον νὰ τε-
θῶσι προσωρινῶς τὰ ἀγάλματα ταῦτα. Ἐν ᾧ δὲ ἐκδομεῖτο τὸ φυλακεῖον
τοῦτο, ὁ κ. Φίλιος ἐπέξετεινε τὰς ἐργασίας ἐξερευνήσας διὰ τάφρου τὸν
πέραν τῆς σκηνῆς χώρον. Εὔρε δὲ ὅτι οὐδὲν οἰκοδόμημα ἐν-
ταῦθα ὑπῆρχε, οὐδὲ ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, καθ' ὃ φιλικῶς ἐπέ-
στειλέ μοι.

τοῖς τέσσαρσι προσαπτομένοις πίναξιν, οὓς χαριζόμενος τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρίᾳ καὶ ἐμοὶ ἐσχεδιογράφησεν ὁ φίλος μοι λοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ καὶ ἄλλοτε καθηγητῆς ἐν τῇ τῶν Εὐελπίδων Σχολῇ κ. Ν. Σολωμός, ᾧ τινι πολ-
λὰς χάριτας ἐπὶ τούτῳ ὁμολογῶ.

Πλὴν τῆς ἀποκαλύψεως δὲ τοῦ θεάτρου εὐρέθησαν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ τρία ἀγάλματα καὶ ἐνεπίγραφος πλάξ βάρθρου καὶ ἑτέρα τινα, περὶ ὧν θέλει γείνει ὡσαύτως ὁ προσήκων λόγος.

Β'.

Ὁ Πausanías ἐπισκεφθεὶς τὸ ἐν τῇ Ἐπιδαυρίᾳ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ παραδίδει ἡμῖν περὶ τοῦ ἐν αὐτῇ θεάτρου τὰ ἀξιομνημόνευτα τάδε· «Ἐπιδαυρίοις δέ ἐστι θέατρον » ἐν τῷ ἱερῷ, μάλιστα ἐμοὶ δοκεῖ θεὰς ἄξιον· τὰ μὲν γὰρ » Ῥωμαίων πολὺ δὴ τι ὑπερῆκε τῶν πανταχοῦ τῷ κόσμῳ » μεγέθει δὲ Ἀρκάδων τὸ ἐν Μεγάλῃ πόλει· ἀρμονίας δὲ » ἢ κάλλους ἕνεκα ἀρχιτέκτων ποῖος ἐς ἄμιλλαν Πολυ- » κλείτῳ γένοιτ' ἂν ἀξιόχρεως; Πολύκλειτος γὰρ καὶ » θέατρον τοῦτο καὶ οἶκημα τὸ περιφερὲς ὁ ποιήσας ἦν.» (Πaus. II, 27, 5.)

Ποία τις δὲ ἡ μετὰ τὸν ἡμέτερον περιηγητὴν ἱστορία τοῦ θεάτρου διδάσκουσιν ἡμᾶς κατὰ τι αἱ ἐνεργηθεῖσαι νῦν ἐν αὐτῷ ἀνασκαφαί. Καὶ ἐν πρώτοις τὸ θέατρον ἤκ-
μαζε μέχρι τῶν τελευταίων Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὥς ἐκφαί-
νεται ἐκ τινος παρὰ τὴν σκηνὴν εὐρεθέντος ἀγάλματος, εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀνήκοντος. Κατὰ τοὺς Ῥω-
μαϊκοὺς δὲ χρόνους ἐγένετο ἀνοικοδόμησις τις τῶν οἰ-
κοδομημάτων τῆς σκηνῆς, ἄνευ μεταβολῆς τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς σχεδίου. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν δὲ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἄγνωστον πότε ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ἐν χρόνοις

πολὺ ἀπέχουσι τῆς ἡμετέρας ἑκατονταετηρίδος, ἤρ-
 ξατο ἡ βαθμιαία ἐπίχωσις καὶ φθορὰ τοῦ θεάτρου. Καί
 κατ' ἀρχὰς μὲν κατέπεσε τὸ περιβάλλον τὸ κοῖλον τεί-
 χος καὶ οὕτως ἔνεκα ἀποκοπῆς ξυλείας ἡ ἐξ ἄλλου τι-
 νὸς αἰτίου κατέρρευσαν χώματα ἐκ τοῦ Κυνουρτίου
 ὄρους, ἅτινα κατεπλάκωσαν τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ κοί-
 λου. Ὑστερον δὲ ἐγένετο δεινὸς σεισμὸς ἐξ οὗ διεσει-
 σθησαν τὰ ἐδῶλια καὶ ἔπαθε μάλιστα τὸ εἰς ἄνω καὶ
 κάτω ζώνην διαιροῦν τὸ κοῖλον διάζωμα. Τότε θὰ κατέ-
 πεσεν ἴσως καὶ ἡ σκηνὴ καὶ τὰ ἀναλήμματα σὺν τοῖς κατ'
 ἀμφοτέρα τὰ ἄκρα ἐλλείπουσιν ἐδωλίους (ἴδε σχεδιογρά-
 φημα θεάτρου ἐν Πίν. Β'). Κατεστράφη δὲ ὁλοσχερῶς τὸ
 διάζωμα, διότι κατεκρημνίσθη ἡ ἐν αὐτῷ κρηπὶς καὶ
 κατέπεσαν αἱ ἔνθεν καὶ ἔνθεν σειραὶ θρόνων. Ὅτι δὲ ἔγεινε
 σεισμὸς, διδάσκει ἡμᾶς μάλιστα ὁ τρόπος τῆς καταπτώσεως
 τῶν τῆς κρηπίδος λίθων· οἱ αὐτοὶ δὲ λίθοι δεικνύουσιν ὅτι
 οὗτος ἐγένετο μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Κυνουρτίου ὄρους
 κατάρρευσιν χωμάτων, διότι κεῖνται οὐχὶ ἀμέσως ἐπὶ
 τῶν πλακῶν τοῦ δρόμου ἀλλ' ἐπὶ στρώματος ἐκ χώματος,
 ἔχοντος πάχος 20 μέχρι 50 ἑκατοστῶν. Ἐν τούτοις οἱ
 ἐκ τοῦ ὄρους καταρρέοντες ὕετοὶ συμπαρέσυρον χώματα,
 ἅτινα κατῆλθον καὶ μέχρι τῆς ὀρχήστρας καὶ ἐπεκάλυ-
 ψαν αὐτὴν εἰς βάθος 1,20—0,80, ἀπὸ τῆς περιφερείας εἰς
 τὸ κέντρον. Ἡ σκηνὴ δὲ ἀνηγέρθη ἐκ τοῦ ἰδίου ὕλικου
 μετὰ ἀσβέστου καὶ κεράμων καὶ ἐχρησίμευσεν εἰς ἄγνω-
 στὸν τινα σκοπὸν, πιθανώτατα πρὸς κατοικίαν. Κατε-
 σκεάσθη δὲ κατὰ τοὺς Τουρκικοὺς πιθανῶς χρόνους καὶ
 κάμινος, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτῆς πτέρυγα, πρὸς ἐξα-
 γωγὴν ἀσβέστου.

Ἐκ τῆς διασείσεως δὲ ταύτης τῶν ἐδωλίων καὶ ἐκ τῆς
 ἐπισωρεύσεως τῶν χωμάτων ἐφύησαν δένδρα, κατὰ μὲν
 τὰ ἄκρα μεταξὺ τῶν ἀρμογῶν τῶν λίθων, οἷτινες οὕτως

ἐξετοπίσθησαν καὶ πολλοὶ συνετρίβησαν, κατὰ τὸ μέσον δὲ ἐν τῷ ἐπισωρευθέντι χώματι, καὶ οὕτω τὸ κοῖλον μετεβλήθη εἰς δάσος.

Ἐν τοιαύτῃ τινὶ καταστάσει διετέλει τὸ θέατρον ὅτε κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα ἐπεσκέφθη αὐτὸ πρῶτος ὁ ἄγγλος περιηγητὴς Chandler, ὅστις εὑρεν αὐτὸ κεκαλυμμένον ὑπὸ θάμνων ¹⁾. Τὰ αὐτὰ ἀναφέρει καὶ ὁ Leake, ἐπιπροσθέτων ὅτι οὐδὲν ἔχνος τῆς σκηνῆς ἐσώζετο, τινὰ δὲ τῶν ἐδωλίων εἶχον ἐκτοπισθῆ ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς φυέντων ἀγρίων δένδρων ²⁾. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐκ τῶν καταπεσόντων χωμάτων θὰ ᾗτο τὸ κοῖλον τότε ὅλως σχεδὸν ἀφανές, διότι ὁ αὐτὸς περιηγητὴς οὐδὲ τὰ ἄκρα αὐτοῦ ἐδυνήθη νὰ διακρίνῃ καὶ διὰ τοῦτο κατέτασεν αὐτὸ ³⁾ εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν τῶν θεάτρων, εἰς τὰ θέατρα δηλ. ἐκεῖνα, ὧν τὰ ἀναλήμματα προεχθαλλόμενα ἀποτελοῦσιν εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ οὐχὶ ἀμβλείαν γωνίαν.

Ἐν τούτοις ὁ Donaldson ἐν τῷ *Antiquities of Athens, Supplementary* (κεφ. VI, Pl. I) ⁴⁾ παρέσχε σχεδιογράφημα τοῦ θεάτρου ἀπεικονίσας καὶ τινὰ τῶν καθέκαστα αὐτοῦ ⁵⁾. Αἱ ἐργασίαι ὅμως αὗται οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀληθείας. Καὶ πρῶτον μὲν εἰκονίζει ὅλως φαντασιώδη σκηνὴν προσθέτων καὶ στοὰν πέραν τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐτῆς τοίχου, ἐν ᾧ ὁ αὐτὸς ὁμολογεῖ ὅτι οὐδὲν ἔχνος

¹⁾ R. Chandler, *Travels in Greece* σελ. 225 κ. ε. Ὁ αὐτὸς διηγεῖται ὅτι, καθ' ἃ ἀνέφερον αὐτῷ οἱ Λιγουριᾶται, οἱ Τοῦρκοι εἶχον μεταφέρει ἐκ τοῦ θεάτρου εἰς Ἄργος καὶ Ναύπλιον μαρμαρίνον θρόνον μετὰ πολλῶν ἀγαλμάτων καὶ ἐπιγραφῶν.

²⁾ Leake, *Travels in the Morea* II, p. 424.

³⁾ Leake, *Asia Minor*. p. 322.

⁴⁾ Ἴδε καὶ ἀνατύπωσιν ἐν τῇ Darmstadt. *Ausg.* Lief. 2 Taf. 6.

⁵⁾ Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀνεδημοσιεύθησαν καὶ ἐν τῷ Strack's *Theatergebäude*.

κίωνων ἐδυνήθη νὰ ἀποκαλύψῃ ¹⁾. Τὴν ὀρχήστραν δὲ ἀγνοεῖ ὡσαύτως ἐντελῶς, καὶ διὰ τῆς φαντασίας εἰκονίζει. Ἐν τῷ σχεδιογραφῆματι δὲ τοῦ κοίλου ἀγνοεῖ καὶ αὐτὸ τὸ σωζόμενον μέρος, διότι τὴν πρὸς ἀμφοτέρα τὰ κέρατα τελευταίαν κερκίδα ὑποθέτει ἐλλείπουσαν, ἐν ᾧ σώζεται κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος. Ἐκ τοῦ διαζώματος δὲ τοῦ διαχωρίζοντος τὸ κοῖλον εἰς ἄνω καὶ κάτω ζώνην γνωρίζει μόνον τὸν δρόμον καὶ τὴν πρὸ αὐτοῦ σειρὰν θρόνων, ἀγνοεῖ δὲ τὴν κρηπίδα καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐτέραν σειρὰν θρόνων. Ὁ θρόνος δέ, ὃν εἰκονίζει, πρῶτον μὲν δὲν ἀνήκει εἰς τὴν πρὸ τοῦ δρόμου σειρὰν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπὶ τῆς κρηπίδος, τὴν ἄγνωστον αὐτῷ, δεύτερον δὲ δὲν κεῖται καταλλήλως. Ἀλλὰ τὸ πάντων χεῖριστον, ὅπερ συγχρόνως δεικνύει ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Donaldson τὸ κοῖλον ἦτο ὅλως κεκαλυμμένον ὑπὸ χωμάτων, ὥσπερ καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἡμετέρων ἐργασιῶν, εἶνε, ὅτι κατὰ τὸ σχεδιογράφημα τοῦτο μί α μόνον κερκὶς τῆς ἄνω ζώνης τοῦ κοίλου ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἐκάστην τῆς κάτω, καὶ οὐχὶ δύο ὡς ἔχει τὸ πρᾶγμα. Οὕτως ἐν τῇ ἄνω ζώνῃ εἰκονίζονται μόνον δ ὠ δ ε κ α κερκίδες ἐν ᾧ σώζονται νῦν καὶ ἐν καλλίστῃ καταστάσει διατηροῦνται εἴ κ ο σ ι δ ὡ ο, θὰ ἦσαν δ' εἴ κ ο σ ι τ έ σ σ α ρ ε ς.

Ἐάν τις δ' ἀποβλέψῃ εἰς ταῦτα καὶ παραβάλλῃ τὰ σχεδιογραφήματα ἐκεῖνα πρὸς τὰ ἡμέτερα, θέλει ἶδει ἐναργῶς ὅτι αἱ τοῦ Donaldson ἐργασίαι οὐδὲ κατ' ἐλάχισον εἰκονίζουνσι τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου ἀλλ' εἶνε προῖδὸν τῆς φαντασίας αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ ἀθυμίαν προξενεῖ εἰς ἕκαστον ἀναλογιζόμενον πόσον ἀφίστανται τῆς ἀληθείας τὰ βιβλία ἐκεῖνα, ἅτινα ἐλλείπει νεωτέρων ἐργασιῶν ἀναγκαζόμεθα νὰ μεταχειριζώμεθα ὡς πηγὰς τῶν ἀρχαιολογικῶν ἡμῶν σπουδῶν!

¹⁾ Ἴδε καὶ σημ. 2 ἐν σελ. 5.

Ἵστερον δὲ τοῦ Donaldson ἐπισκεφθεὶς ὁ Blouet τὸ προκείμενον θέατρον καὶ ἐνεργήσας ἐν αὐτῷ νέας ἀνασκαφὰς ἐδημοσίευσεν σχεδιογράφημα αὐτοῦ ἐν τῷ Expedition du Morée (Vol. II, pl. 78). Ἑλλείψει ὅμως ἀρκουσῶν ἀνασκαφῶν δὲν ἐδυνήθη οὐδ' οὗτος νὰ ἀποκαλύψῃ καὶ ἀπεικονίσῃ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἐκ μὲν τῆς σκηνῆς εἰκονίζει λείψανά τινα ταῦτα ὅμως καὶ ἡμαρτημένα καὶ ἐλάχιστον μέρος τῶν σωζομένων καὶ νῦν ἀποκαλυφθέντων εἶνε. Τὴν ὀρχήστραν δὲ ἀγνοεῖ καὶ οὗτος ἐντελῶς, ὥς περ καὶ ὁ Donaldson· ὡσαύτως ἀτελῇ ἔννοιαν ἔχει τοῦ διαζώματος καὶ ἀγνοεῖ τὴν κρηπίδα καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐτέραν σειρὰν θρόνων. Δὲν γνωρίζει δὲ καὶ οὗτος ὀλόκληρον τὸ σωζόμενον μέρος τῶν κατὰ τὰ κέρατα τελευταίων κερκίδων τῆς κάτω ζώνης τοῦ κοίλου, ἀγνοεῖ καὶ τὴν μορφήν αὐτὴν τῶν ἐδωλίων, τὸν ἀριθμὸν τῶν κλιμάκων καὶ ἄλλα τινὰ καθέκαστα, ἅτινα δύναται τις νὰ διακρίνῃ ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν σχεδιογραφημάτων καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ περιγραφῆς τοῦ θεάτρου.

Μετὰ τὸν Donaldson δὲ καὶ τὸν Blouet, οἱ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπισκεφθέντες ἀρχαιολόγοι οὐδὲν κατώρθωσαν νὰ προσθέσωσι πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ ἀναπαράστασιν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τούναντίον δι' ἐσφαλμένων καὶ ἀντιφατικῶν εἰδήσεων σύγχυσιν μεγαλητέραν ἐπήνεγκον. Οὕτω π. χ. ὁ Clarke παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἐδωλίων δὲν εἶνε ὀριζόντιος ἀλλ' ἔχει μικρὰν τινα πρὸς τὰ ἔσω κλίσιν, ἵνα μὴ διαμένῃ ἴσως ἐν αὐτῇ τὸ ἐκ τῶν ὑετῶν ὕδωρ ¹⁾). Τὸ αὐτὸ δὲ ἀναφέρει καὶ ὁ Dodwell

¹⁾ « There is something remarkable even in the position of the » seats : their surface is not perfectly horizontal; the architect has » given to them a stigth inclination, perhaps that water might not » rest upon them during rain.» Clarke Travels II, σελ. 360.

προσθέτων ὅτι ἡ κλίσις αὕτη ἐχρησίμευεν ἴσως εἰς τὸ νὰ καθηνται οἱ θεαταὶ ἐπὶ τῶν ἐδρῶν των ἀνετώτερον ²⁾. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐν τοῖς κατὰ τὰ κέρατα τοῦ θεάτρου ὁρατοῖς ἐδωλίοις παρετηρεῖτο τοιαύτη κλίσις, ἀλλ' αὕτη εἶνε καταφανὲς ἀποτέλεσμα τῆς πρὸς τὰ ἄνω ἀνασείσεως τῶν ἐδωλίων, γενομένης ἐκ τῶν διὰ τῶν ἀρμογῶν αὐτῶν διελθόντων ἀγρίων δένδρων.

Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται ὅτι τὸ θέατρον τοῦ Πολυκλείτου κεκαλυμμένον ὄν πρὸ αἰώνων ὑπὸ χωμάτων καὶ δένδρων, ἦτο ἄγνωστον τῇ ἐπιστήμῃ. Νῦν δὲ πρῶτην φορὰν ἀπεκαλύφθη τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, καὶ ἀνεφάνη ἐν ἀπάσῃ αὐτοῦ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ. Ἐγένετο δὲ ἡ Ἑταιρία διὰ τῆς πράξεως ταύτης μεγάλης ὠφελείας πρόξενος τῇ Ἀρχαιολογίᾳ, διότι τὸ προκείμενον θέατρον, ὃν τὸ κάλλιστον καὶ διαπρεπέστατον τῶν ἐλληνικῶν θεάτρων καὶ ποιηθὲν ὑπὸ ἐπιφανοῦς καλλιτέχνου ἀνήκοντος εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, κατέχει τὰ πρωτεῖα ἐν ᾗπασι τοῖς σωζομένοις θεάτροις καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἀσφαλέστατον ὀρμητήριον καὶ τὴν ἐπισημοτάτην πηγὴν τῶν περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου γνώσεων ἡμῶν. Οὐ μικρὸν δ' ἐπαυξάνει τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ταύτην καὶ ἡ καλλίστη αὐτοῦ διατήρησις, ἰδίως τῆς ὀρχήστρας καὶ τοῦ κοίλου, προελθοῦσα κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς τῶν χωμάτων ἐπισωρεύσεως, ἅτινα οὕτω διεφύλαξαν αὐτὸ ἀπὸ πάσης κακοποιου ἀνθρωπίνης χειρὸς καὶ ἐκώλυσαν τὰ δένδρα ἀπὸ τοῦ νὰ φυῶσιν ὑπὸ τὰ ἐδῶλια καὶ οὕτω διέλθωσι διὰ τῶν ἀρμο-

²⁾ «The seats are not perfectly horizontal but incline gently inwards, which was perhaps intended to render the position of the conwalescent audience more easy than it could have been on a completely horizontal surface.» Dodwell Class. und topogr. Tour II, σελ. 258.

γῶν αὐτῶν, ὥς ἐγένετο κατ' ἀμφοτέρα τὰ πολλαχῶς ἔνεκα τούτου φθαρέντα κέρατα αὐτοῦ.

Τούτων λεχθέντων μεταβαίνω εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ θεάτρου καὶ εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς γενομένων παρατηρήσεων, ἐξετάζων πάντοτε τὸ πρᾶγμα, ἐννοεῖται, ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν καὶ οὐχὶ ὑπὸ ἀρχιτεκτονικὴν ἔποψιν, διότι ἂν ἀρχιτέκτων μετέχων κλασικῆς παιδεύσεως, ἥτοι ἀρχαιολογῶν ἀρχιτέκτων, ἐξετάσῃ τὸ οἰκοδόμημα, ὥς σήμερον ἔχει, πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἀρχιτεκτονικὰ συμπεράσματα θέλει ἐξαγάγει ἐξ αὐτῶν. Τοιαύτη ὁμῶς ἐξέτασις εἶνε ἀλλοτρία καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀδύνατος τοῖς ἀρχαιολόγοις.

Γ'.

Τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου κεῖται ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐπὶ τῆς δυτικῆς κατωφερείας τοῦ Κυνορτίου ὄρους, ἐν μεγάλῃ χαράδρᾳ, ἥτις διὰ μικρᾶς ἐργασίας ἔλαβεν εὐχερῶς τὸ ἀναγκαῖον τοῦ κοίλου σχῆμα. Ἀποβλέπει δὲ πρὸς βορρᾶν, ἔχον μικρὰν πρὸς δυσμὰς ἀπόκλινσιν, οὕτως ὥστε οἱ θεαταὶ ἐδύναντο νὰ θεῶνται οὐ μόνον τὸν πρὸ τοῦ θεάτρου περίβολον σὺν τοῖς ἐν αὐτῷ μεγαλοπρεπέσι μνημείοις, ἀλλ' ἀπασαν ἐν γένει τὴν πεδιάδα, ἥτοι τὸ ἰερόν, σὺν τοῖς αὐτὸ περιβάλλουσι καταφύτοις τότε βεβαίως ὄρεσιν. Εἶνε δὲ ὠκοδομημένον ἐξ ἐγγωρίου λευκοῦ ἀσβεστολίθου καὶ ἐκ πορίνου λίθου. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ πρώτου πεποιήνται τὰ ἐδώλια τοῦ κοίλου καὶ οἱ ἐν αὐτῷ θρόνοι, ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου τὰ ἀναλήμματα καὶ ἡ σκηνή.

Κοῖλον.

Τὸ κοῖλον τοῦ θεάτρου εἶνε μείζον ἡμικυκλίου καὶ ἔχει

σχῆμα κυκλικὸν μετὰ μικρᾶς ἀποκλίσεως. Τὰ ἐδώλια δ' αὐτοῦ σύγκεινται ἐκ πολλῶν ἀλλήλοις συνηρμοσμένων λίθων, καὶ κεῖνται ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους· μόνον κατὰ τὰ κέρατα, ἔνθα τὸ ἐδαφος δὲν εἶχε πανταχοῦ τὸ ἀναγκαῖον ὕψος, κατεσκευάσθη μικρὸν κρηπίδωμα, ὅπερ, ὡς ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ εἶπον, ἔχει καταπέσει σὺν τοῖς ἐπ' αὐτοῦ ἐδωλίοις. Διαιρεῖται δὲ τὸ κοῖλον διὰ διαζώματος εἰς δύο ζώνας, ὧν ἡ μὲν ἄνω σύγκειται ἐξ εἴκοσι σειρῶν ἐδωλίων (μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς τελευταίας σειρᾶς ἐφ' ἧς ἐστηρίζοντο μόνον οἱ πόδες τῶν ἐν τῇ ἀμέσως ὑπερκειμένη καθημένων), ἡ δὲ κάτω ἐκ τριάκοντα δύο. Ἐὰν δ' εἰς ταύτας προσθέσωμεν καὶ τρεῖς σειρὰς θρόνων, ἔχομεν ἐν συνόλῳ πεντήκοντα πέντε σειρὰς ἐδρῶν.

Εἶνε δὲ τὸ διὰ ζῶμα μεγαλοπρεπέστατον καὶ σύγκειται ἐκ δύο διὰ πλακῶν ἐστρωμένων δρόμων καὶ ἐκ κρηπίδος. Ὁ κύριος δρόμος ἔχει πλάτος 1,90 καὶ περιβάλλεται ἔνθεν μὲν διὰ σειρᾶς θρόνων κειμένων ἐπὶ ἰδίας βάσεως, ὑπὲρ τὴν ἀνωτάτην σειρὰν ἐδωλίων τῆς κάτω ζώνης, ἔνθεν δὲ διὰ τῆς κρηπίδος. Αὕτη δὲ (Πίν. Γ, 4) σύγκειται α') ἐκ ταπεινῶν πλακῶν οἷονεὶ τὴν βάσιν αὐτῆς ἀποτελουσῶν καὶ ἔχουσῶν ὕψος 0,24· β') ἐκ μεγάλων πλακῶν (ὕψ. 0,90) φερουσῶν κατὰ τὰ ἄκρα ἐγγεγλυμμένην πέριξ ταινίαν καὶ γ') ἐκ γείσου ἔχοντος ὕψος 0,22 καὶ συνισταμένου ἐξ ὠραίου κυματίου καὶ ταινίας. Οὕτως ἡ ὅλη κρηπίς ἔχει ὕψος 1,36. Ἐπὶ τῆς κρηπίδος δὲ ταύτης, ἐχούσης πλάτος 1,25, ἦτοι ἐπὶ τῶν πλακῶν τοῦ γείσου, ἔκειτο ἑτέρᾳ σειρᾷ θρόνων. Μεταξὺ δὲ τῶν ὀπισθίων τῶν θρόνων τούτων καὶ τῆς κατωτέρω σειρᾶς ἐδωλίων τῆς ἄνω ζώνης καταλείπεται ὁ ἕτερος δρόμος, ἦτοι μικρὸς δρομίσκος, ἔχων πλάτος 0,60. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐπὶ τῆς κρηπίδος θρόνοι ἔχουσι πλάτος ἡμίσεος μόνον μέτρου, καταφανὲς εἶνε ὅτι δὲν ἐκά-

λυπτον ἅπασαν τὴν τῆς κρηπίδος ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ κατέλειπον πρὸ αὐτῶν ἀσκεπῇ ἀρκετὸν χώρον (πλ. 0,75), δι' οὗ εὐχερῶς διήρχοντο οἱ ἐπ' αὐτῶν καθήμενοι.

Σύγκεινται δὲ ἅπαντες οἱ θρόνοι οὗτοι ἐκ πολλῶν λίθων, οἵτινες ἦσαν τὸ πάλαι μολύβδῳ συγκεκολλημένοι, καὶ βαίνουσιν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέχρι τοῦ ἐτέρου ἄκρου τῆς ἀντιστοιχούσης κερκίδος. Δὲν εἶνε ἄρα τοιοῦτοι τὸ σχῆμα, οἷοι οἱ τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου, ἀλλ' ὁμοιάζουσιν ἐντελῶς πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀνάκλιντρον (καναπέν). Ἐπιγραφὰς δὲ δὲν φέρουσι, διότι δὲν ἔχουσι κεχωρισμένας δι' ἕκαστον θεατὴν θέσεις· καὶ τοῦτο, διότι οἱ ἐπ' αὐτῶν καθήμενοι δὲν ἦσαν ἐπιφανεῖς ἄρχοντες καὶ ἱερεῖς, ὡς ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' οἱ ἐπίσημοι τοῦ Ἀσκληπιοῦ ξένοι. Ἄλλως γνωστὸν ὅτι οἱ θρόνοι τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου προέρχονται ἐκ ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὥστε δὲν δύναται τις νὰ παραβάλῃ αὐτοὺς πρὸς τοὺς τοῦ θεάτρου τοῦ Πολυκλείτου καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ ἀνεύρῃ ἐν τοῖς τελευταίοις ἀναλογίαν καὶ ὁμοιότητά τινα ¹⁾. Διαφέρουσι δ' ἀλλήλων

1) Τοιούτους τὸ σχῆμα θρόνους, οἷοι οἱ τοῦ θεάτρου τῆς Ἐπιδαύρου φαίνεται ὅτι εἶχε καὶ τὸ ἐν Θήβαις θέατρον, ὡς συμπεραίνω ἔκ τινος λίθου ἐκ τοιούτων θρόνων προερχομένου, εὐρεθέντος ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ φέροντος τὴν ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων ἐπιγραφὴν ΑΝΤΙΩΝ. Εἶνε δ' ὁ Ἀντίων οὗτος πιθανώτατα ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος, οὗτινος γίνεται μνεῖα ἐν στρογγύλῳ βάρῳ ὑποβαστάζοντι νῦν τὴν ἱερὰν τράπεζαν τοῦ παρὰ τὴν πόλιν ναοῦ τοῦ Ἀγίου Λουκᾶ. Ἡ ἐν τῷ βάρῳ τοῦτω ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτως·

ΑΝΤΙΩΝ
ΑΝΕΘΕΙΚΕ
ΠΑΝΑΡΜΩΝ
ΤΟΙΣ ΘΕΟΙΣ

ὁ Ἀντίων ἄρα ἦτο εὐεργέτης τῆς πόλεως καὶ τῶν θεῶν καὶ διὰ τοῦτο, τιμῆς ἕνεκα, ὠρίσθη αὐτῷ θέσεις ἐν τοῖς θρόνοις τοῦ θεάτρου. Ἐν γένει δὲ φαίνεται ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦ ὀρίζειν δι' ἐπιγραφῶν θέσεις ἐν τῷ θεάτρῳ

κατὰ τὴν μορφήν καὶ κατὰ τὸ ὕψος οἱ προκείμενοι θρόνοι· Οἱ μὲν πρὸ τῆς κρηπίδος (Πίν. Γ, 4, α) εἶνε οἱ ἀπλούστατοι πάντων, οἱ δ' ἐπ' αὐτῆς (Γ, 4, δ) ἔχουσι πόδας ὀφιοειδῶς συνεστραμμένους, οἱ δὲ περὶ τὴν ὀρχήστραν (Πίν. Γ, 3.) εἶνε καὶ τούτων κομψότεροι, διότι πλὴν τῶν συνεστραμμένων ποδῶν ἔχουσι καὶ ἀναγεγλυμμένην ταινίαν κατὰ τὴν πρόσοφιν. Τῇ μᾶλλον δὲ καὶ ἥττον ὠραιότερα μορφῇ αὐτῶν ἀναλογεῖ καὶ τὸ ὕψος, διότι οἱ μὲν πρὸ τῆς κρηπίδος ἔχουσιν ὕψος 0,80, οἱ δὲ ἐπ' αὐτῆς 0,85, οἱ δὲ περὶ τὴν ὀρχήστραν 0,90.

Κατὰ τὰ ἄκρα δὲ τοῦ διαζώματος ἴσως ὑπῆρχον πύλαι, δι' ὧν οἱ θεαταὶ εἰσῆρχοντο ἀμέσως εἰς αὐτὸ χωρὶς νὰ ἀνέρχωνται διὰ τῆς ὀρχήστρας καὶ τῆς κάτω ζώνης τοῦ κοίλου, διότι αἱ δύο κατὰ τὰς εἰσόδους τοῦ θεάτρου, ἐκατέρωθεν τῆς ὀρχήστρας, πύλαι δὲν ἐδύναντο καθόλου νὰ ἐξαρκῶσιν εἰς ἅπαντας τοὺς εἰς τὸ μέγα τοῦτο θέατρον συνερχομένους θεατάς. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ εἶπω τι ὀριστικὸν περὶ τούτου, τὸ μὲν διότι κατὰ τὰ ἄκρα εἶνε τὸ διάζωμα κατεστραμμένον, τὸ δὲ διότι δὲν ἔσχον καιρὸν νὰ ἀποκαλύψω ὀλοσχερῶς τὰ ἀναλήμματα.

Ἄγρουσι δὲ ἀπὸ τοῦ κυρίου δρόμου ἐπὶ τῆς κρηπίδος, ἔνθα οἱ θρόνοι, καὶ εἰς τὴν ἄνω ζώνην τοῦ κοίλου, κλίμακες, αἵτινες τέμνουσιν ἐκάστη τὴν κρηπίδα καὶ ἀποτελοῦσι συνέχειαν τῶν κλιμάκων τῆς κάτω ζώνης καὶ τῶν

εἰς ὁπωσδήποτε ἐξέχοντα πρόσωπα, ἐπεκράτει ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς χρόνοις. Ὅτι τοιοῦτόν τι ἐγένετο ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς χρόνοις, οὐδεμίαν ἔχομεν μαρτυρίαν.

Παραπλησίους κατὰ τι θρόνους ἔχει καὶ τὸ Ὡδεῖον τοῦ Ἡρώδου περὶ τὴν ὀρχήστραν. Ἄλλ' οὗτοι εἶνε ἀπλούστατοι κατὰ τοῦτο μόνον διαφέροντες τῶν κοινῶν ἐδωλίων, ὅτι ἔχουσιν ἀνακλίσεις κατὰ τὰ ὀπίσθια. Δὲν ἔχουσι δηλ. οὔτε πόδας οὔτε ἀνακλίσεις κατὰ τὰ πλάγια, διὰ τοῦτο κλητέοι κυρίως ἐδῶ λ ι α μ ε τ' ἀ ν α κ λ ί σ ε ω ν καὶ εὐχὶ θ ρ ὀ ν ο ι.

ἀντιστοιχοῦσων τῆς ἄνω, οὕτως ὥστε ἐδύνατό τις ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τῆς ἀνωτάτης σειρᾶς ἐδωλίων ἀναβαίνων τὴν αὐτὴν κλίμακα.

Ἐχει δὲ ἡ κάτω ζώνη κλίμακας δεκατρεῖς, αἵτινες διαιροῦσιν αὐτὴν εἰς δώδεκα κερκίδας καὶ οὕτως ἐν τῷ μέσῳ, ἥτοι κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ θεάτρου, ὑπάρχει οὐχὶ κερκίς, ἀλλὰ κλιμαξ. Ὁ ἰσχυρισμὸς ἄρα τοῦ Βιτρουβίου ὅτι τὸ ἐλληνικὸν θέατρον ἔχει ἐν τῇ κάτω ζώνῃ ὁ κ τ ὠ κλίμακας καὶ ὅτι ὡς ἐκ τοῦ οὕτως περιττοῦ ἀριθμοῦ τῶν κερκίδων ὁ ἄξων αὐτοῦ διέρχεται διὰ τοῦ μέσου κερκίδος καὶ οὐχὶ κλίμακος, ὡς ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ, ταῦτα πάντα δείκνυνται οὐχὶ ὀρθῶς ἔχοντα, ἀφοῦ τὸ ἐπισημότερον τῶν ἐλληνικῶν θεάτρων διδάσκει ἡμᾶς τὰ ἐναντία. Βαίνουσι δὲ αἱ κλίμακες αὗται μέχρι τῆς ἀνωτάτης σειρᾶς ἐδωλίων τῆς ἄνω ζώνης· ἐνταῦθα ὅμως ἡ ὑπὲρ αὐτῶν σχηματιζομένη κερκίς τέμνεται εἰς δύο ἴσα μέρη δι' ἐτέρας κλίμακος καὶ οὕτω διπλασιάζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν κερκίδων. Ἡ ἄνω ἄρα ζώνη διαιρεῖται δι' εἴκοσι πέντε κλιμάκων εἰς εἴκοσι τέσσαρας κερκίδας, ὧν ἀνὰ δύο ἀντιστοιχοῦσι πρὸς μίαν τῆς κάτω ζώνης. Τῶν κερκίδων δὲ τούτων σώζονται νῦν εἴκοσι δύο, ὡς καὶ ἐν τῷ σχεδιογράφηματι φαίνεται, ὧν αἱ εἴκοσι ἐν καλλίστῃ διατηροῦνται καταστάσει. Ἵνα ἀνέρχωνται δὲ οἱ θεαταὶ διὰ τῶν κλιμάκων ἀπόνως, εἰς ἐκάστην σειρὰν ἐδωλίων ἀντιστοιχοῦσι δύο ἀναβαθμοί, πλὴν τῶν τελευταίων τεσσάρων σειρῶν τῆς κάτω ζώνης ἐνθα ἀντιστοιχεῖ παραδόξως εἷς μόνος. Τοῦτο δ' ἐγείνεν ἴσως πρὸς διάκρισιν ἰδιαιτέρας τινὸς ἐνταῦθα θέσεως· ἄλλως ἢ ἐξαίρεσις καὶ ἀνωμαλία αὕτη εἶνε ἀνεξήγητος. Ἐχουσι δὲ αἱ κλίμακες μῆκος 0,74, ὥστε ἀνὰ εἷς μόνον θεατὴς ἐδύνατο νὰ ἀνέρχηται καὶ κατέρχεται δι' αὐτῶν.

Τὰ ἐδώλια δὲ ἀποτελοῦνται, ὡς ἐλέχθη, ἐκ πολλῶν.

λίθων ἀλλήλοις προσηρμοσμένων, οὐχὶ ὅμως καὶ μολύβδω συγκεκολλημένων, ὡς ἦσαν οἱ τοὺς θρόνους ἀποτελοῦν-
τες λίθοι. Διαφέρουσι δ' ἀλλήλων κατὰ τὸ σχῆμα, τὰ τῆς
ἄνω ἀπὸ τῶν τῆς κάτω ζώνης. Τὰ μὲν τῆς κάτω δηλ.
ζώνης (Πίν. Γ, 4, 6) ὁμοιάζουσι τὴν ὅλην ἐν γένει μορ-
φὴν τοῖς τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου, σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ἡ
κατὰ τὴν πρόσοψιν κοίλανσις βαίνει ἡρέμα καὶ μετὰ χά-
ριτος, τὰ δὲ τῆς ἄνω διαφέρουσι κατὰ τοῦτο ὅτι τὸ
ἐσκαμμένον ἐπίπεδον, τὸ χρησιμεῦον πρὸς ἐπίθεσιν τῶν
ποδῶν τῶν ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων ἐδωλίων καθημένων,
βαίνει μέχρι πέρατος τοῦ λίθου, ὥστε ἡ ἐπιφάνεια τού-
των διαιρεῖται ἀπλῶς εἰς ἀνώτερον καὶ κατώτερον ἐπίπε-
δον. Ἔτι δὲ ἡ κατὰ τὴν ἔμπροσθεν πλευρὰν κοίλανσις
δὲν βαίνει, ὥσπερ ἐν τῇ κάτω ζώνῃ, μέχρι πέρατος τῆς
κερκίδος, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῆς, παρὰ τὰς κλίμακας,
ὁ λίθος οὐδεμίαν κοίλανσιν ἔχει (Πίν. Γ'. 4 ε.). Ἐχουσι
δὲ πλάτος τὰ ἐδῶλια ἀμφοτέρων τῶν ζωνῶν 0,78 περί-
που· κατὰ τὸ ὕψος ὅμως διαφέρουσιν ἀλλήλων, διότι τὰ
μὲν τῆς ἄνω ζώνης ἔχουσιν ὕψος 0,43, τὰ δὲ τῆς κάτω
0,34, ἤτοι ἀκριβῶς τὸ ὕψος τῶν τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου.
Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὕψος τῶν τῆς ἄνω ζώνης εἶνε κατάλληλον
ἵνα κάθηται τις ἀνέτως ἐπ' αὐτῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν τῆς
κάτω, ἡ ἐν τῇ ἄνω δὲ ζώνῃ θέσις, ἡ μᾶλλον τῆς σκηνῆς
ἀφισταμένη, δὲν ἐδύνατο νὰ ᾔνε τιμιωτέρα τῆς ἐν τῇ
κάτω, ἐπεταὶ ὅτι θὰ ἐπέθετον πιθανῶς ἐν τοῖς τελευταίοις
προσκεφάλαια, καὶ οὕτως ἐλάβανον ταῦτα τὸ προσῆχον
ὕψος.

Περιβάλλεται δὲ τὸ κοῖλον πρὸς τὰ ἄνω διὰ τείχους
(πχ. 0,63) ἐκ πορίνου λίθου ὠκοδομημένου, οὗτινος σώ-
ζονται μόνον τὰ θεμέλια. Ἀπέχει δ' αὐτὸ ἀπὸ τῆς ἀνω-
τάτης σειρᾶς ἐδωλίων 2,15, καὶ οὕτω σχηματίζεται ἐν-
ταῦθα εὐρύς δ ρ ό μ ο ς, δι' οὗ θὰ διήρχοντο οἱ θεαταὶ

ἂν ὑπῆρχόν που, ἐν τῷ περιβάλλοντι τείχει, πύλαι, ὅπερ πιθανώτατον δι' ὃν λόγον ἐξέθηκα ἀνωτέρω, ἰσχυριζόμενος ὅτι τοιαῦται πύλαι θὰ ὑπῆρχον ἴσως καὶ ἐν τῷ διαζώματι ἐν πάσῃ ὁμῶς περιπτώσει θὰ ἐχρησίμευεν ὡς τόπος ὠρισμένος διὰ τοὺς μὴ εὐποροῦντας θεατάς, οἵτινες ἤκροῶντο τῆς παραστάσεως ἰστάμενοι, θὰ ἦτο δηλ. ὁ τι ἡ **Gallerie** τῶν νεωτέρων θεάτρων. Στοὰ δὲ ἐνταῦθα δὲν ὑπῆρχε, διότι οὔτε ἴχνη κιόνων καταφαίνονται οὔτε τεμάχιόν τι εὑρέθη. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἐν οὐδενὶ ἐτέρῳ ἐλληνικῷ θεάτρῳ παρετηρήθη τοιοῦτό τι, ἔπεται ὅτι ἡ τοῦ Βιτρουβίου μαρτυρία, ὅτι τὸ ἐλληνικὸν θέατρον εἶχεν ὑπὲρ τὸ κοῖλον στοάν, προῆλθεν ἐκ συγχύσεως τούτου μετὰ τοῦ ῥωμαϊκοῦ. Καὶ θὰ ὑπῆρχον μὲν πιθανῶς ἐν Ἑλλάδι θεάτρα ἔχοντα ὄντως στοάν, ἀλλ' αὕτη θὰ ἦτο προσθήκη γενομένη ἐν ῥωμαϊκοῖς χρόνοις, ὡς ἐν παραδείγματι βλέπομεν ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Συρακουσῶν, οὔτινος τὸ κοῖλον εἶνε ἀναμφισβητήτως ἐλληνικῶν χρόνων. Τὸ θέατρον ἄλλως εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν οἰκοδόμημα, ὅπερ ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ μεταβολάς τινας συμφώνως πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐποχῆς.

Τὸ περιβάλλον δὲ τοῦτο τεῖχος θὰ συνέχετο πάντως μετὰ τῶν ἀναλήμματων, ἅτινα τὸ αὐτὸ ἔχουσι πάχος καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου εἶνε ὠκοδομημένα. Καταλήγουσι δὲ τὰ ἀναλήμματα ἐκατέρωθεν τῆς ὀρχήστρας εἰς τετραγωνικὴν πλᾶκα, ἐν αἷς ἴσταντο, καθ' ἃ φαίνεται, ἀγάλματα. Κεῖνται δ' αὖται κατὰ χώραν (Πίν. Β) καὶ ἔχουσιν ὕψ. 0,27, πλ. 0,80, πᾶχ. 0,82. Ἡ ἐπιφάνεια δ' αὐτῶν ἔχει τετραγωνικὴν κοιλότητα (βάθ. 0,09, μ. 0,62, πλ. 0,59), πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἀγάλματος.

Ὁρχήστρα καὶ σκηνή.

Ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι τὸ κοῖλον ἔχει σχῆμα κυκλικὸν μετὰ μικρᾶς ἀποκλίσεως. Τὴν ἀπόκλινσιν ταύτην δεικνύει ἡμῖν ἡ τῆς ὀρχήστρας ἀκτὶς (ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου μέχρι τῆς βάσεως τῶν θρόνων), ἥτις δὲν εἶνε ἴση, ἀλλ' ἔχουσα μέγεθος 12,23 ἐπαυξάνει βαθμηδὸν πρὸς τὰ ἄκρα τοῦ κοίλου εἰς 13,00. Διαιρεῖται δὲ ἡ ὀρχήστρα εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μὲν, τὸ ἀμέσως πρὸ τῆς βάσεως τῶν θρόνων, εἶνε λιθόστρωτος ζώνη, τὸ δέ, κύκλος πέραν τοῦ κοίλου βαίνων, πρὸς τὴν σκηνὴν, ἔχων ἀκτῖνα 12,16. Εἶνε δὲ τὸ ἔδαφος τῆς ζώνης ταπεινώτερον τοῦ τοῦ κύκλου κατὰ 0,21, (Πίν. Γ', 1), καὶ ἐν αὐτῇ κατέρρεον τὰ ἐκ τοῦ κοίλου ὕδατα, ἅτινα διὰ δύο ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὁπῶν κατήρχοντο εἰς τοὺς ὑδραγωγούς (Πίν. Β). Ὁ κύκλος δὲ εἶνε ἡ κυρίως ὀρχήστρα, καὶ ἔχει τὴν περιφέρειαν λιθίνην. Τὸ ὑπὸ τῆς περιφέρειας ὅμως ταύτης περιλαμβανόμενον ἔδαφος δὲν εἶνε λιθόστρωτον ἀλλὰ τεχνητὸν ἐκ κόνεως ἔδαφος, εἶνε ἄρα ἀναμφισβητήτως ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων (Σουΐδας ἐν Μ. Ἑτυμ. σελ. 743) καλουμένη *κονίστρα*, καὶ δεικνύει ὅτι ἡ ὀρχήστρα τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου δὲν ἦτο ἐν τοῖς καλλίστοις τῆς τέχνης χρόνοις λιθόστρωτος ¹⁾. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ κύκλου, ἀ-

1) Τὴν λέξιν *κονίστρα*, πολλοὺς σκανδαλίσασαν καὶ μάλιστα τὸν Schlegel (Ueber die scen. Anordn. des Griech. Theaters, in den Vorles. ueber dram. Kunst und Litteratur, dritte Ausg. bes. von C. Böching, Th. I, S. 277) ἡρμῆνευσεν ὀρθώματα ὁ Wieseler (Griech. Theater in Ersch und Gruber Encykl. 83 S. 202), ἰσχυρισθεὶς ὅτι οὐδὲν ἕτερον σημαίνει ἢ τὴν ὅλην ὀρχήστραν, ὅπως αὕτη ἐξετίετο, ὅτε οὐδεμία δραματικὴ παράστασις ἐγίνετο, ὅτε δηλ. οὐδὲν ζῦλινον ἰκρίωμα ἐν αὐτῇ ἀνεγείρετο. Ἀγόμενος ὅμως ἐκ τῆς κοινῆς ἐπικρατούσης γνώμης, ὅτι τὸ ἔδαφος αὐτῆς ἦτο λιθόστρωτον, καὶ θέλων νὰ συμβιβάσῃ τὴν λέξιν πρὸς τὸ πρᾶγμα, λέγει, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ

κριβῶς ἐν τῷ κέντρῳ, εἶνε ἐμπεπηγμένος τῷ ἐδάφει περι-
φερῆς λίθος, (διάμ. 0,71) οὕτινος ἡ ἐπιφάνεια δὲν ἐξέχει
καθόλου τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μετὰ τού-
του ἀποτελεῖ. Ἐν τῷ κέντρῳ δ' αὐτοῦ ἔχει βαθεῖαν περι-
φερῇ ὀπῇ, ἥτις οὕτως εἶνε τὸ κέντρον τοῦ ὅλου κύκλου.
Εἶνε δ' ὁ περιφερῆς οὗτος λίθος, νομίζω, ὁ βωμός. Ἵνα
δὲ ἐννοήσωμεν τὴν πρωτοφανῇ ταύτην καὶ παράδοξον δι-
άταξιν τῆς προκειμένης ὀρχήστρας, δεόν νὰ ἀποβλέψωμεν
εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δράματος, καὶ ἰδίως τῆς
τραγωδίας. Εἶνε γνωστὸν ὅτι αὕτη ἀνεπτύχθη ἐκ τῶν ἀ-
σμάτων, ἅτινα ὁ χορὸς ἤδεν ἐκτελῶν κυκλικοὺς χοροὺς
περὶ τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου. Ὁ τόπος ἄρα, ὃν οἱ χο-
ρευταὶ κατεῖχον κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἱερᾶς ταύτης
πράξεως, ἦτο κυκλικός, καὶ εἰς τὸ μέσον, ἦτοι εἰς τὸ κέν-
τρον αὐτοῦ, ἔκειτο ὁ καίων βωμός. Ἐντεῦθεν προέρ-
χεται ὁ πρωτοφανὴς οὗτος κύκλος καὶ ὁ περιφερῆς ἐν τῷ
κέντρῳ αὐτοῦ λίθος. Ἡ ὀρχήστρα ἄρα τοῦ ἡμετέρου
θεάτρου ἔχει τοιαύτην μορφήν καὶ διάταξιν, οἷαν ἐκ τῶν
πραγμάτων αὐτῶν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἀρχικῶς τὸ ἐλληνικὸν
θέατρον. Δὲν προέχει δ' ὁ βωμὸς ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, διότι
δὲν ἐτελοῦντο πλέον θυσίαι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πα-
ραστάσεων, ἀλλ' εἶνε λίθος, ὅστις ἀπλῶς ὑπεδήλου τὴν
θέσιν τοῦ ἀρχικοῦ ἐκείνου καὶ ἱεροῦ τοῦ Διονύσου βωμοῦ.

δράματος, ὅτε ὁ χορὸς ἐκινεῖτο περίξ τοῦ καίοντος βωμοῦ, τοῦτο ἐγένετο
ἐν τῷ φυσικῷ ἐδάφει, ἡ ὀρχήστρα ἄρα ἦτο τότε τῶντι κονίστρα· καὶ
οὕτω θὰ εἶχε πιθανῶς τὸ πρᾶγμα καὶ ἐν τοῖς πρώτοις ξυλίνοις θεάτροις.
Ὑστερον δὲ μετεβλήθησαν μὲν αἱ περιστάσεις, (ἦτοι τὸ ἔδαφος τῆς ὀρ-
χήστρας ἐγένετο λιθόστρωτον), ἀλλὰ διετηρήθη ἡ λέξις. Τὸ θέατρον ὅμως
τῆς Ἐπιδαύρου δεικνύει ὅτι καὶ τὰ λίθινα ἑλληνικὰ θεάτρα, τὰ πρῶτα
τοῦλάχιστον, δὲν εἶχον λιθόστρωτον τὸ τῆς ὀρχήστρας ἔδαφος. Οὕτω δὲ
ἡ τελευταία αὕτη ἐρμηνεία τοῦ Wieseler περιττὴ καὶ ἀστήρικτος ἐξε-
λέγχεται.

τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, ἡ ἐν τῷ κέντρῳ αὐτοῦ ὀπὴ θὰ ὑπεδήλου ἴσως τὴν ἐσχάραν, διότι ἄλλως εἶνε ἀνεξήγητος. ¹⁾ Πέραν δὲ τοῦ κύκλου τούτου τῆς ὀρχήστρας, παραλλήλως τῇ ἐφαπτομένη αὐτοῦ, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ ταύτης 0,38 ἐκτείνεται ἡ ἐκ λευκοῦ ἀσβεστολίθου βάσις τοῦ τοίχου τοῦ ὑποσκηνίου (Πίν. Β')., ἣτις, καμπτομένη ὀρθογωνίως κατὰ τὰ ἄκρα, σχηματίζει τὰ παρασκήνια (θικλ καὶ μνζο), ἐπανερχομένη δὲ εἰς τὴν προτέραν διεύθυνσιν ἀποτελεῖ τὸ κατώφλιον ἐνθεν καὶ ἐνθεν θυρῶν (εθ καὶ οπ), δι' ὧν συνεκοινώνει ἡ ὀρχήστρα καὶ αἱ εἰσοδοὶ τοῦ θεάτρου μετὰ τῆς σκηνῆς. Διὰ τῶν θυρῶν τούτων θὰ εἰσήρχετο μάλιστα ὁ χορὸς ἐκ τῆς σκηνῆς, ἐνθα τὸ πρῶτον ἀνήρχετο, εἰς τὴν ὀρχήστραν. Ἐχοσμεῖτο δὲ ὁ τοίχος τοῦ ὑποσκηνίου διὰ δεκαοκτὼ ἐν ὧν ἡμικιόνων ἀττικοῦ ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, ἐκ πορίνου λίθου πεποιημένων καὶ ἀμμοκονία ἐπικεχρισμένων, ὧν ἡ διάμετρος 0,33. Σώζονται δὲ τινων εἰσέτι καὶ κατὰ χώραν κεῖνται αἱ βάσεις, ἐξ τὸν ἀριθμὸν, ὡσαύτως σώζονται καὶ αἱ βάσεις τῶν παραστάδων τῶν θυρῶν, (ἢ-τοι τῶν εθ καὶ οπ), ἔτι δὲ καὶ μέρος τῶν παραστάδων αὐτῶν· αἱ τελευταῖαι ὁμως αὗται φαίνεται ὅτι ἀνεκαινίσθησαν ἐν ῥωμαϊκοῖς χρόνοις. Εὐρέθησαν δὲ πλησίον τῶν βάσεων τῶν ἡμικιόνων καὶ ἰωνικά γεῖσα, ὧν δύο γωνιαῖα εἰς τὰς τῶν παρασκηνίων γωνίας ἀνήκοντα. Κιονόκρανα ὁμως καὶ ἕτερα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη δὲν εὐρέ-

1) Ἀποβλέπων τις εἰς τὴν ὀπὴν ταύτην ἤθελεν ἴσως νομίσει, ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου λίθου ἔκειτο ἕτερος, ὅστις θὰ ἦτο μολύβδω συγκολλημένος· ἀλλ' οὔτε ἡ ὀπὴ ἔχει τοιοῦτον ἀνώμαλον σχῆμα, οἷον ἔχουσιν αἱ τῶν συγκολλημένων λίθων, οὔτε αὐτὰξ ὑπάρχει πρὸς ἔγχυσιν τοῦ μολύβδου, οὔτε ἀνάγκη ἦτο τῆς διὰ μολύβδου συγκολλήσεως, ἀφ' οὗ ὁ ἐπικείμενος λίθος δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε μέγας, ὡς ἐκφαίνεται ἐκ τῶν διαστάσεων τοῦ νῦν ὑπάρχοντος.

θησαν, εἰμὴ μόνον ἐλάχιστον τεμάχιον ἔλικος, τὸ καλούμενον ὄμμα. Μεταξὺ δὲ τῆς προκειμένης ταύτης βάσεως τοῦ τοίχου τοῦ ὑποσκηνίου καὶ τῆς τοῦ κύκλου περιφερείας εὐρέθη, ἐντελῶς ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους κείμενον, ἀγαλμα γυναικεῖον, ἡ Ὑγιεία, περὶ οὗ κατωτέρω. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων τὸ ὑποσκήνιον τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου ἐκοσμεῖτο δι' ἀγαλμάτων καὶ κιόνων ¹⁾, ἀποβλέποντες εἰς τὸν τρόπον τῆς εὐρέσεως τοῦ ῥηθέντος ἀγάλματος καὶ εἰς τοὺς ἡμικίονας, τοὺς τὸν τοῖχον τοῦ ὑποσκηνίου ἐπικοσμοῦντας, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τοῦτο ἐκοσμεῖτο πιθανώτατα καὶ δι' ἀγαλμάτων, ἐν οἷς ἀνήκει τὸ εὐρεθὲν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θὰ ἴσταντο ταῦτα πιθανῶς μεταξὺ τῶν ἡμικίωνων, ὥσπερ ἐν παραδείγματι αἱ μεταξὺ τῶν κιόνων Νηρηίδες, ἐν τῷ καλουμένῳ μνημείῳ τῶν Νηρηίδων ἐν Ξάνθῳ, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Falkener ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῷ τετραγωνικῷ χώρῳ τῶν παρασκηνίων κεῖνται κατὰ χώραν τετραγωνικαὶ βάσεις ἀγαλμάτων, ὧν ἡ ἐν τῷ δυτικῷ παρασκηνίῳ (ὑψ. 0,65, πλ. 0,74, πχ. 0,63) ἔχει καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἐλλειψοειδῶς ἐσκαμμένην (βάθ. 0,06, μ. 0,65, πλ. 0,50) πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἀγάλματος καὶ φέρει ἐν μιᾷ τῶν πλευρῶν ἀτέχνως κεχαραγμένον διακριτικὸν σημεῖον, οἷον εἰ ἀνεστραμμένον ἀρχαῖκόν θ. Τοῦτο δέ, καὶ μάλιστα ἡ μορφή αὐτῆς, ἐξογκουμένης πρὸς τὰ ἄνω καὶ οὕτω παρεχούσης σχῆμα

¹⁾ Πολυδεύκης IV, 124· «τὸ δὲ ὑποσκήνιον κίονες καὶ ἀγαλματίους κεκόσμητο πρὸς τὸ θεᾶτρον τετραμμένοις, ὑπὸ τὸ λογεῖον κείμενον». Τοιαύτην ἐπικόσμησιν τοῦ τοίχου τοῦ ὑποσκηνίου, τοῦ τὸ λογεῖον ὑποβάσταζοντος, βλέπομεν καὶ ἐν ἀγγείαις (Wieseler's Theatergebäude IX, 15) καὶ μάλιστα ἐν τῷ διονυσιακῷ θεάτρῳ, οὗτινος ὅμως ὁ προκείμενος τοίχος προέρχεται, καθ' ὃ γνωστὸν, ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ.

οἶονεἰ τετραγωνικῆς σπείρας, δεικνύει ὅτι προέρχεται ἐκ ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἡ ἐν τῷ ἀνατολικῷ δὲ παρασκηνίῳ (ὑψ. 0,50, πλ. 0,73, πχ. 0,53) δὲν ἔχει τὴν ἐπιφανείαν ἐσχαμμένην, διότι ἐπεστέφετο δι' ἐτέρας πλακὸς, ἐν ᾗ ἴστατο τὸ ἄγαλμα. Ἐπειδὴ δ' ἔχει τὰς πλευρὰς ἀκατεργάστους, μάλιστα τὴν μίαν αὐτῶν, τὴν πρὸς τὸ οἰκοδόμημα τῆς σκηνῆς, φαίνεται ὅτι τὸ μὲν ἦσαν αὐταὶ ἀμμοκονία τὸ πάλαι ἐπιχειρησμένα, τὸ δὲ καὶ ἐτέρα πλᾶξ προσέκειτο τῇ πρὸς τὴν σκηνὴν πλευρᾷ, καὶ οὕτω τὸ βάθρον εἶχε μερίζοντας διαστάσεις, μάλιστα κατὰ τὸ πᾶχος. Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, ἐπειδὴ πλησίον αὐτοῦ, εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου, εὐρέθη ἐνεπίγραφος πλᾶξ, ἐπιστέφουσα βάθρον φέρον ἄγαλμα τῆς Λιβίας, καὶ ἔχουσα ἐν τῇ κάτω αὐτῆς ἐπιφανείᾳ πλ. 0,76 καὶ πχ. 0,67, ἥτοι τὸ αὐτὸ περίπου πλάτος, ὅπερ καὶ τὸ προκείμενον βάθρον, μερίζον δὲ πᾶχος, ἔπεται ὅτι ἡ πλᾶξ αὕτη ἐπέστεφε κατὰ μεγίστην πιθανότητα τὸ ρηθὲν βάθρον, ὃ ἐστίν, ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ βάθρον τοῦ ἀγάλματος τῆς Λιβίας, ὅπερ τιμῆς ἕνεκεν ἀνήγειραν αὐτῇ ὁ δῆμος τῶν Ἐπιδαυρίων. Ἐμπροσθεν δὲ τῶν ἀγαλμάτων, ἥτοι ἐν ταῖς πλευραῖς ιx καὶ νξ, δὲν ὑπῆρχε τοῖχος, ὡς ἐκφαίνεται ἐκ τῶν σωζομένων βάσεων τῶν κιόνων, αἵτινες δὲν εἶνε ἡμίσεις ἀλλὰ κατὰ τὰ τρία τέταρτα πλήρεις, καὶ οὕτως ἦσαν ταῦτα ὁρατὰ τοῖς ἐν τῷ κοίλῳ θεαταῖς. Τοῖχος θὰ ὑπῆρχε ἴσως ὀπισθεν αὐτῶν, διότι ἄλλως καὶ τὸ ὑποσκήνιον δὲν θὰ ἦτο περικεκλεισμένον, καὶ δυσάρεστον συναίσθημα θὰ ἠσθάνετο ὁ θεατής, ἂν, διὰ τοῦ χώρου, τοῦ μεταξὺ τῶν πλαγίων μερῶν τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοίχων, ἐξετείνοντο τὰ βλέμματά του μέχρι τοῦ τοίχου τοῦ οἰκοδομήματος τῆς σκηνῆς. Οὕτως ἐσχηματίζετο ἐνταῦθα οἶονεἰ ναῖσκος τις, ἐν ᾧ ἴσταντο τὰ προκείμενα ἀγάλματα.

Διὰ τοῦ τοίχου δὲ τοῦ ὑποσκηνίου καὶ τοῦ ἐμπροσθεν τοίχου τοῦ οἰκοδομήματος τῆς σκηνῆς, καὶ διὰ τῶν δύο κατὰ τὰ πλάγια τοίχων, ὧν ἕκαστος ἔχει μικρὰν θύραν, δι' ἧς συνεκοινώνει τὸ ὑποσκήνιον πρὸς τὰς ἄνω ῥηθείσας θύρας ἐθ καὶ οπ καὶ διὰ τούτων πρὸς τὴν ὀρχήστραν, διὰ τῶν τοίχων, λέγω, τούτων περιορίζεται ὁ χώρος ω', (πλ. 4,24) ἦτοι τὸ ὑποσκήνιον. Ὑπεράνω δὲ τούτου ἦτον, ἐννοεῖται, τὸ λογεῖον τὸ πρὸς τὸ μέρος τοῦ κοίλου ὑπὸ τοῦ περιγραφέντος τοίχου τοῦ ὑποσκηνίου, τοῦ δι' ἡμικίωνων καὶ ἀγαλμάτων κεκοσμημένου, ὑποστηριζόμενον. Ὅπισθεν δὲ τοῦ ὑποσκηνίου καὶ τοῦ ὑπὲρ αὐτὸ κεκμένου λογεῖου ἀνυψοῦτο τὸ τῆς σκηνῆς οἰκοδόμημα (τὸ ηφχχ') οὗ τινος οἱ μέχρι ἡμῶν περὶ τοῦ μέτρου ὑπὲρ τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος σωζόμενοι τοῖχοι, οἱ κατὰ τὸ ἰσοδομικὸν σύστημα ὠκοδομημένοι, εἶνε κατὰ μέγα μέρος ῥωμαϊκῶν χρόνων ἔργον, καθ' ᾧ φαίνεται, ἐνιαχοῦ δέ, ἦτοι κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν, μεσαιωνικῶν χρόνων κατασκευάσμα, ἅτε δι' ἀσβέστου, κεράμων καὶ ἐκτετοπισμένων τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος λίθων ὠκοδομημένος. Ἀλλὰ περὶ τοῦ οἰκοδομήματος τούτου δὲν δύναμαι νὰ εἶπω τι σαφές καὶ ὠρισμένον, καθ' ὅσον, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ εἶπον, δὲν ἔσχον καιρὸν νὰ ἀνασκάψω αὐτό, ὅπερ οὕτω διατελεῖ πλήρες λίθων καὶ χωμάτων. Οἱ θεμέλιοι ὅμως τοῖχοι τοῦ οἰκοδομήματος, οἱ μέχρι τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους ἀνερχόμενοι, εἶνε ἀναμφισβητήτως ἐλληνικοί.

Ὁ πρόσθιος δὲ τοῖχος τοῦ οἰκοδομήματος τούτου (ὁ ηφ), ὁ τρεῖς δεικνύων θύρας, ὧν ἡ ἐν τῷ μέσῳ ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὸ κέντρον τοῦ κύκλου τῆς ὀρχήστρας καὶ τὸν ἄξονα τοῦ θεάτρου, ἐκτείνεται ἐνθεν καὶ ἐνθεν (ηγ καὶ φυ) καὶ οὕτω συναντᾷ τὰς πύλας τῶν εἰσόδων τοῦ θεάτρου.

Διαιροῦνται δ' αἱ μεγαλοπρεπεῖς αὗται πύλαι, διὰ παραστάδος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κατωφλίου κειμένης, εἰς δύο θύρας ἐκάστη (α καὶ β, σ καὶ τ). Καὶ διὰ μὲν τῆς μιᾶς (α καὶ σ) εἰσήρχοντο οἱ θεαταὶ εἰς τὸ θέατρον, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας (β καὶ τ) ἀνήρχοντο οἱ ὑποκριταὶ καὶ ὁ χορὸς εἰς τὴν σκηνήν. Συμβαίνει δ' ἐνταῦθα παραδόξόν τι. Τοῖχοι δηλ. ἐνθεν καὶ ἐνθεν (εδ, πρ) συναντῶσιν ὡσαύτως τὸ κατώφλιον τῶν πυλῶν δὲν βαίνουσιν ὁμῶς παραλλήλως πρὸς τοὺς ἀπέναντι (πρὸς τοὺς ηγ καὶ φυ) ἀλλὰ συγκλίνουσι πρὸς αὐτοὺς, καὶ οὕτως, ἀντὶ νὰ συναντῶσι τὴν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κατωφλίου παραστάδα συναντῶσιν αὐτὸ τὸ κατώφλιον τῶν θυρῶν β καὶ τ. Ἐὰν δ' ἀνυψοῦντο ὑπὲρ τὰ κατώφλια, καταφανέστατον εἶνε ὅτι τότε θὰ ἐκλείων τὰς θύρας ταύτας ¹⁾. ὥς σήμερον ὁμῶς ἔχουσι, δὲν ἐξέχουσιν ὑπὲρ αὐτά· οὕτω δὲ ὑποθέτω ὅτι θὰ εἶχον καὶ ἀρχικῶς. Ἐκ τούτου δὲ φαίνεται, ὅτι ἐνταῦθα θὰ ὑπῆρχον πιθανῶς κλίμακες, αἵτινες ἤγον ἀμέσως εἰς τὰ παρασκήνια, καὶ οὕτως οἱ ρηθέντες τοῖχοι θὰ ἦσαν μέρος τοῦ κρηπιδώματος τῶν κλιμάκων τούτων· συγκλίνουσι δ' οὗτοι, ἵνα βαίνουσι παραλλήλως σχεδὸν πρὸς τὰ ἀναλήμματα, ὃ ἐστίν, ἵνα αἱ εἰσοδοὶ τοῦ θεάτρου ἔχωσι τὸ αὐτὸ πλάτος καθ' ἅπασαν αὐτῶν τὴν ἑκτασιν. Τοιοῦτόν τι μόνον δύναμαι νὰ ὑποθέσω πρὸς ἐξήγησιν τοῦ παραδόξου τούτου φαινομένου.

Σώζονται δὲ τῶν προκειμένων πυλῶν αἱ βάσεις τῶν παραστάδων, αἵτινες εἶναι καὶ αὗται ἀττικοῦ ἰωνικοῦ ρυθ-

¹⁾ Τοῦτο θὰ ἔπειθέ τινα νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οἱ τοῖχοι οὗτοι ὠκοδομήθησαν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὅτε οὐδεμία χρῆσις ἐγένετο πλέον τῶν θυρῶν β καὶ τ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκλείσθησαν αὗται· ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὕτη προσκρούει εἰς τὴν καλὴν τῶν τοίχων κατασκευήν, ὣν οἱ λίθοι εἶνε μολύβδῳ συγκεκολλημένοι.

μοῦ· ἐν τῇ ἀνατολικῇ μάλιστα σώζεται καὶ μέρος αὐτῶν τῶν παραστάδων, ἐνὸς ὡς ἔγγιστα μέτρου τὸ ὕψος. Εὐρέθησαν δὲ πλησίον αὐτῶν καὶ τὰ ὑπέρθυρα καὶ διπλᾶ γείσα, ἥτοι τὰ τὰς θύρας ταύτας ἐπιστέφοντα· ἀλλὰ περὶ τούτων πᾶς λόγος ἀνευ σχεδιογραφημάτων εἶνε περιττός καὶ μάταιος ¹⁾).

Πρὸς δυσμὰς δὲ τοῦ οἰκοδομήματος τῆς σκηνῆς, διὰ τῶν τοίχων χψ καὶ ψυ σχηματίζεται τὸ δωμάτιον φυψχ. Τοιοῦτον δὲ δωμάτιον, συμμετρίας ἕνεκα, ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ καὶ πρὸς ἀνατολάς· οὐδὲν ὅμως αὐτοῦ ἵχνος ἐδυνήθη νὰ ἀποκαλύψω, καὶ περ προσηκόντως τὸν χώρον ἐκεῖνον ἐξερευνήσας. Ἐκ τούτου δὲ ἀναγκάζομαι νὰ ὑποθέσω, ὅτι οἱ τοῖχοι οὗτοι προσετέθησαν ἴσως ἐν ῥωμαϊκοῖς χρόνοις, ὅτι ἀνάγκη ἦτο ἐνὸς ἔτι δωματίου. Πρὸς ἐξᾱκρίβωσιν ὅμως καὶ βεβαίωσιν τούτου ἔπρεπε νὰ ἀνασκαφῇ ὀλοσχερῶς καὶ τὸ δωμάτιον τοῦτο, ὅπερ ὡσάυτως διατελεῖ πληῆρες χωμάτων καὶ λίθων.

Τοσαῦτα περὶ τῶν τῆς σκηνῆς οἰκοδομημάτων, ὧν πολλὰ ἀσαφῆ καὶ ἀβέβαια ἕνεκα τῆς μὴ ἀποκαλύψεως τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν. Πρὶν ἢ καταπαύσω ὅμως τὸν περὶ αὐτῆς λόγον, παρατηρῶ ὅτι τὰ σωζόμενα λείψανα δεικνύουσι τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς σχέδιον, ὅτι δηλ. τοῦτο δὲν μετεβλήθη ἐν ῥωμαϊκοῖς χρόνοις. Ναὶ μὲν ἐν τοῖς παρασκηνίοις κεῖνται κατὰ χώραν ῥωμαϊκαὶ βάσεις ἀγαλμάτων, ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι μετεβλήθη τὸ ἀρχικὸν σχέδιον, διότι ὁ στερεοβάτης τοῦ τοίχου τοῦ ὑποσκηνίου καὶ τῶν παρασκηνίων, καὶ πρὸς τούτοις τὰ κατώ-

¹⁾ Ἐνταῦθα εὐρέθησαν παραλλήλως πρὸς τὰ ἀναλήμματα κατακείμενα καὶ πλᾶκές τινες, ἔχουσαι σχῆμα οἰονεὶ δεδεμένου βιβλίου καὶ οὖσαι τὸ πάλαι μολύβδῳ συγκεκολλημέναι. Ὑποθέτω δ' ὅτι αὗται ἔκειντο ἐπὶ τῶν ἀναλημμάτων, ἥτοι ἐπέστεφον αὐτά.

φλοια τῶν θυρῶν, εἶνε βεβαίως ἐλληνικῶν χρόνων καὶ ἐν καταδήλῳ διατελοῦσι συναφείᾳ πρὸς τὸν κύκλον τῆς ὀρχήστρας. Οἱ Ἐπιδαῦριοι θέλοντες νὰ παράσχωσιν ἰδιαιτέραν τιμὴν εἰς τοὺς εὐεργέτας τοῦ ἱεροῦ ῥωμαίους, ἢ καὶ δι' ἄλλον τινὰ λόγον, κάλλιστα ἐδύναντο τὰ ἀρχικὰ ἀγάλματα, τὰ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Πολυχλείτου, νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἐν ὑστερωτέροις χρόνοις δι' ἐτέρων. Τοῦτο δὲν πρέπει καθόλου νὰ μᾶς ἐκπλήττη, ἀναλογιζομένους ὅτι καὶ ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους ἴστατο ἐν τῷ Ἡραίῳ ἐπὶ ῥωμ. αἰ. κ. ἡς βάσεως. Οὐδὲν δὲ δεικνύουσι πρὸς τούτοις καὶ οἱ ὑπὲρ τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος ἐξυψούμενοι τοῖχοι τοῦ οἰκοδομήματος τῆς σκηνῆς, οἱ προερχόμενοι πιθανώτατα ἐκ ῥωμαϊκῶν χρόνων, διότι οἱ τελευταῖοι δόμοι, οἱ θεμέλιοι λίθοι, εἶνε ἐλληνικοί. Ἐὰν ἐγίνετο μεταβολή τις ἐν ῥωμαϊκοῖς χρόνοις, πρῶτον μὲν ἔπρεπε νὰ πλησιάζῃ ἡ σκηνὴ μᾶλλον πρὸς τὸ κοῖλον καὶ νὰ μὴ ἀφίσταται πλείοτερον μάλιστα, ἢ ὅσον ἀφίσταται ἀπὸ τοῦ κοίλου, κατὰ Βιτρούβιον, ἡ σκηνὴ τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου, δεύτερον δὲ ἔπρεπε τὸ λογεῖον νὰ γείνη ταπεινότερον. Καὶ ναὶ μὲν δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὸ ὕψος αὐτοῦ, ἀλλ' ἀφοῦ ἐκοσμεῖτο δι' ἡμικιόνων, οὐδέποτε ἐδύνατο νὰ εἶνε τοσοῦτον ταπεινόν, ὅσον τὸ ῥωμαϊκὸν λογεῖον, ἥτοι 5 π', θὰ εἶχε δὲ πάντως τὸ ὕψος τοῦ ἐλληνικοῦ λογεῖου, ἥτοι 10—12 π.

Δ'.

Τοιοῦτον εἶνε τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου, ὅπερ ὁ Πausanias ἐξελάμβανεν ὡς τὸ μέγιστον τῶν ἐν Ἑλλάδι θεάτρων μετὰ τὸ τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ ὡς τὸ διαπρεπέστατον τῶν θεάτρων τοῦ ἀρχαίου κόσμου διὰ τὴν ἀρμονίαν καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ.

Ἄν τὸ προκείμενον θέατρον εἶνε ὄντως τὸ δεύτερον τῶν ἐλληνικῶν θεάτρων κατὰ τὸ μέγεθος, δὲν δυνάμεθα ἐντελῶς νὰ ἐξακριβώσωμεν, διότι τὰ λοιπὰ μεγάλα τῆς Ἑλλάδος θεάτρα εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος κατεστραμμένα καὶ ὥς ἐκ τούτου αἱ περὶ τοῦ μεγέθους αὐτῶν εἰδήσεις τῶν ἀρχαιολόγων τὸ μὲν δὲν δύνανται νὰ εἶνε ἀκριβεῖς, τὸ δὲ ἀντιφάσκουσι πρὸς ἀλλήλας. Κατὰ τὸν Κούρτιον (*Curtius Pelop.* I, 214) τὸ μέγιστον τῶν ἐν Ἑλλάδι θεάτρων εἶνε τὸ τῆς Μεγαλοπόλεως, δεύτερον κατὰ τὸ μέγεθος εἶνε τὸ διονυσιακὸν θέατρον (*Pelop.* II, 221) καὶ τρίτον τὸ ἐν Σπάρτῃ· ἐν ᾧ ὁ αὐτὸς, λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ ἡμετέρου θεάτρου, λέγει (*Pelop.* II, 422) ὅτι τοῦτο ὡς πρὸς τὸ μέγεθος ἦτο κατώτερον μόνον τοῦ τῆς Μεγαλοπόλεως, ἀποβλέπων προφανῶς εἰς τὴν τοῦ Πausanίου μαρτυρίαν. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, μαθηματικὴν ἀκρίβειαν παρὰ τοῦ Πausanίου δὲν δικαιοῦμεθα νὰ ἀπαιτῶμεν, τὸ προκείμενον δὲ θέατρον εἶνε τῶντι μέγα καὶ ἐδύναντο νὰ εὐρίσκωσιν ἐν αὐτῷ ἀνέτως θέσιν οἱ πολυπληθεῖς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ξένοι, οἱ κατ' ἔτος ἐκ τῆς ἐλληνικῆς καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς γῆς εἰς τὸ ἱερὸν συνηχόμενοι. Ὡκοδομήθη δὲ καὶ τοσοῦτον μέγα καὶ μεγαλοπρεπὲς ἀνεγέρθη οὐχὶ διὰ τοὺς ἐγχωρίους ἀλλὰ διὰ τοὺς ξένους τούτους, ἐξ ὧν ἱκανὰ ἀργύρια εἰσέπραττον οἱ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἱερεῖς, οἱ τὰ τῆς περιουσίας τοῦ ναοῦ ἐπιτετραμμένοι.

Τὴν καλλιτεχνικὴν δὲ τοῦ θεάτρου ἀξίαν ἄριστα διέγνω καὶ ἐξέφρασεν ὁ Πausanίας, διότι τὴν ἀρμονίαν καὶ τὸ κάλλος, δι' ὧν ὑπερτέρει ἀπάντων τῶν ἀρχαίων θεάτρων, ἐναργῶς βλέπομεν καὶ θαυμάζομεν σήμερον ἐν αὐτῷ, ἐν ᾧ τοῦναντίον στερεῖται ἐντελῶς τοῦ κόσμου, ἥτοι τῆς πολυτελείας, δι' ἧς διεκρίνοντο οὐ μόνον τὰ θεάτρα ἀλλ' ἅπαντα ἐν γένει τὰ τῶν ῥωμαίων οἰκοδομήματα, μεγίστην

ἀντίθεσιν ἀποτελοῦντα πρὸς τὰ ἀπλᾶ καὶ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα τῶν Ἑλλήνων. Οὕτως ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι ὁ Πολύκλειτος παρήγαγεν ἐν τῷ περιγραφέντι θεάτρῳ, ὅτι ὁ Ἰκτῖνος ἐν τῷ Παρθενῶνι. Οἰκοδόμημα δὲ τοσοῦτον ἐπιφανὲς μέγਾਲως θὰ ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς μορφῆς καὶ διατάξεως τῶν μετ' αὐτὸ ὠκοδομηθέντων ἐν Ἑλλάδι καὶ μάλιστα ἐν Πελοποννήσῳ θεάτρων. Ἀπόδειξις τούτου ἔστω τὸ θέατρον τῆς Αἰγίνης, ὅπερ ἦτο, κατὰ Πausανίαν (II, 29, 11) «θεὸς ἄξιον, κατὰ τὸ Ἐπιδαυρίων μάλιστα μέγεθος καὶ ἐργασίαν τὴν λοιπὴν».

Τοσαῦτα περὶ τοῦ ὑπ' ἐξέτασιν θεάτρου· νῦν δὲ μεταβαίνομεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν γενομένων ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων.

E'.

Αἱ ἐν τῷ περιγραφέντι θεάτρῳ γενόμεναι ἀνασκαφαί, πλὴν τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, ἔφερον εἰς φῶς καὶ πολλὰ εὐρήματα, τὰ ἐξῆς :

1. Ἀγάλμα τῆς Ὑγείας (;)

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο εὐρέθη τῇ 12ῃ Ἰουνίου καὶ εἶνε τὸ ἐπισημότερον τῶν γενομένων εὐρημάτων. Τὴν ἐπιούσαν δὲ τῆς εὐρέσεως αὐτοῦ ἔγραψα ἐκτενῆ πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν ἐκθεσιν, ἐν ᾗ, δημοσιευθεῖσῃ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (τόμ. ι' σελ. 59—67), περιγράφων καὶ ἐξετάζων αὐτὸ ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἐποψιν, συνεπέρανον ὅτι τὸ ἄγαλμα τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ εἶνε ἔργον τῶν νεανικῶν χρόνων τοῦ Πολυκλείτου, ἢ τοῦλάχιστον ἐποιήθη κατὰ σχεδιογράφημα αὐτοῦ. Ἐξῆγον δὲ τοιαῦτα συμπεράσματα

δρμώμενος τὸ μὲν ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, τὸ δὲ ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἐν τῷ ἀνασκαπτομένῳ τότε θεάτρῳ δὲν ἔγεινε μεταβολή τις ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς χρόνοις, διότι τοιοῦτόν τι δὲν ἐδείκνυνεν οὐ μόνον τὸ κοῖλον ἀλλ' οὐδ' ἡ ὀρχήστρα οὐδ' αὐτὸς ὁ στερεοβάτης τοῦ τοίχου τοῦ ὑποσκηνίου· ἡ ἐπὶ τὰ πρόσω ὁμως πορεία τῶν ἐργασιῶν, ἰδίως ἡ ἀποκάλυψις τῶν οἰκοδομημάτων τῆς σκηνῆς, κατέδειξεν, ὡς ἐν τῷ γ' κεφαλαίῳ ἐλέχθη, ὅτι ἐτηρήθη μὲν τὸ ἀρχικὸν τῆς σκηνῆς σχέδιον, ἐγένετο ὁμως ἀνοικοδόμησις καὶ μεταβολή τις ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς χρόνοις. Ὁ τελευταῖος ἄρα λόγος, ὁ εἰς τοιαύτην ἐρμηνείαν ὠθήσας με, κατέπεσε, καὶ ὑπελείφθη μόνον ὁ πρῶτος· ἀλλὰ καὶ οὕτω πέπεισμαι, ὅτι ἡ περὶ τοῦ τεχνίτου καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀγάλματος ἰσχυρισμός μου δὲν καταπίπτουσιν, εἰμὴ μόνον, ὡς καὶ τότε ἐν τῇ ἐκθέσει μου ἔλεγον, ἐὰν ἀποδειχθῇ, ὅτι τὸ προκείμενον ἄγαλμα εἶνε ἀρχαῖον. Καὶ γινώσκω καλῶς ὅτι καὶ λόγους θὰ εὔρη τις πρὸς ἰσχυρισμὸν τούτου, οἷον τὸν ἐνιαχοῦ πολὺν τοῦ ἔργου ἀρχαϊσμόν, τὸ βαρὺ τῆς ὅλης μορφῆς καὶ ἄλλα τινά, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι οὗτοι δὲν εἶνε ἀρκετοί. Οὕτως ἀρκούμενος εἰς ὅσα ἐν τῇ ῥηθείσῃ ἐκθέσει μου εἶπον περὶ τούτου ἀναδημοσιεύω αὐτὰ ἐνταῦθα.

«Τὸ εὔρεθὲν ἄγαλμα εἶνε γυναικεία μορφή φυσικοῦ μεγέθους, ἣτις ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους εἰς βάθος 70 περίπου ἑκατοστῶν, ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ὀρχήστρας καὶ τῆς σκηνῆς χώρῳ, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τοῦ θεάτρου μέρος, τρία περίπου μέτρα βορειοδυτικῶς τοῦ μέρους, ἐνθα ἔκειτο τὸ πρὸ μηνὸς εὔρεθὲν ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἐλλείπουσι δ' αὐτῇ ἡ κεφαλὴ, ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου τοῦ λαιμοῦ, αἱ ἄκραι χεῖρες ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ πήχεως καὶ οἱ δάκτυλοι τοῦ ἀριστεροῦ ποδός. Ἀλλως

κατὰ τὰ λοιπὰ τὸ ἄγαλμα εἶναι ἀρτιμελὲς καὶ διατηρεῖται ἐν ὁπωσοῦν καλῇ καταστάσει, ἰδίως τὰ ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ πέραν τῆς ὀρχήστρας βαίνοντος λιθίνου κύκλου, κείμενα ὀπίσθια αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ ἡ λειότης καὶ ἡ λευκότης τοῦ μαρμάρου σώζεται. Ἡ ἔμπροσθεν ὁμως ἐπιφάνεια, ἐκτεθειμένη οὕσα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τῆς ὑγρασίας μέχρι τῆς βαθμιαίας τοῦ ἀγάλματος ἐπιχώσεως, ἀπετρίβη πολλαχοῦ καὶ ἀπώλεσε τὸ τε χρῶμα καὶ τὴν λειότητα τοῦ μαρμάρου· ἐπιχωθεῖσα δὲ ἔπαθε περίεργον πάθημα. Τὸ ἡνίον δηλ. τοῦ γεωργοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἢ μᾶλλον ἐπὶ αἰῶνας, διασχίζον τὸ ἔδαφος ἐνεχάραξεν ἐπ' αὐτῆς διαφόρους γραμμὰς ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἀπέκοψε τὰ ἄκρα τῶν πτυχῶν. Τοιοῦτον τι ἔπαθε καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς ἐν τοῖς ὀπισθίοις αὐτοῦ (διότι οὗτος ἔκειτο πρηνῆς) καὶ πλάξ ἰωνικοῦ γείσου ἐκ τῆς σκηνῆς, πλησίον τοῦ ἀγάλματος κειμένη. Ἐν τούτοις ἡ πολλαπλῇ αὐτῇ φθορᾷ δὲν παραμορφώνει τὸ ἔργον οὐδὲ καθίστησι δυσδιάκριτον τὸ κάλλος καὶ τὴν πεγαλοπρέπειαν αὐτοῦ. Ἐχει δὲ ὕψος ἀπὸ τῶν ποδῶν μέχρι τοῦ σωζομένου μέρους τοῦ λαιμοῦ 1, 54 καὶ εἶνε πεποιημένον ἐκ μαρμάρου πεντελῆσιου.

»Κατέπεσε δὲ τὸ προκείμενον ἄγαλμα καθ' ὃν χρόνον οὐδεμία ἐπίχωσις εἶχε γείνει ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ, διότι ἔκειτο ἐντελῶς ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους καὶ ἤπτετο τῆς λιθίνης περιφερείας τοῦ τὴν κυρίως ὀρχήστραν ἀποτελοῦντος κύκλου¹⁾. Οὕτω δὲ ἐπιχωθὲν ἐνωρὶς κατέστη ἀφανὲς καὶ δὲν κατεστράφη ὑπὸ τῶν παρὰ τὸ ἀνατολικὸν παρασκήνιον κατασκευσάντων, κατὰ τοὺς τουρκικοὺς πιθανώτατα χρόνους, κάμινον πρὸς παραγωγὴν ἀσβέστου. Δὲν μετηνέχθη ἄρα ἄλλοθεν ποθεν, ἀλλ' ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως αὐ-

1) Περὶ τοῦ τύπου τῆς εὑρέσεως αὐτοῦ ἴδε καὶ σελ. 23.

τοῦ δεικνύει ὅτι θὰ ἐχρησίμευε πρὸς κόσμον τοῦ θεάτρου, ἴσως τοῦ ὑποσκηνίου, ὅπερ, καθ' ἃ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παραδέδοται, ἐκοσμεῖτο δι' ἀγαλμάτων καὶ κιόνων. Καὶ ὁντως αἱ ἐνταῦθα ἐργασίαι ἀπέδειξαν ὅτι ὁ ἔμπροσθεν τοῦ κύκλου τῆς ὀρχήστρας τοῖχος τοῦ ὑποσκηνίου, ὅστις θὰ ἦτο λίαν ὑψηλός, ἐκοσμεῖτο δι' ἡμικιόνων. Ἀλλ' εἴτε ἐνταῦθα ἔκειτο, εἴτε ἀλλαχοῦ, βέβαιον εἶνε, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἐκόσμει τὸ θέατρον, ὅπερ σπουδαιότατον πρὸς τὴν ἐρμηνεῖαν αὐτοῦ. Ἀλλως καὶ βάσεις ἀγαλμάτων εὐρέθησαν κατὰ χῶραν κείμεναι, ὧν μία τοῦλάχιστον εἶνε ἀναμφισβητήτως τοιαύτη.

»Δὲν εἶνε δὲ τοῦτο οὐδεμία τῶν γνωστῶν ἡμῖν μεγάλων θεῶν καὶ ἐν γένει οὐδεμία γνωστὴ παράστασις· ἀφ' οὗ δὲ ἐκόσμει τὸ θέατρον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, θὰ εἰκονίζει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν σύζυγον ἢ θυγατέρα αὐτοῦ, τοὔτεστι τὴν Ἡπιόνην ἢ τὴν Ὑγίειαν. Καὶ ὑπὲρ μὲν τῆς πρώτης μαρτυρεῖ ἡ ἰδιαιτέρα τιμὴ, ἥς ἀπήλαυεν αὕτη ἐνταῦθα, διότι ἐν τῷ ἱερῷ ὑπῆρχεν ἄγαλμα Ἡπιόνης καὶ ἕτερον τοιοῦτον ἐν τῇ πόλει τῆς Ἐπιδαύρου, ὑπὲρ δὲ τῆς δευτέρας ἡ σὺν τῷ Ἀσκληπιῷ ἀποδιδομένη αὐτῇ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος λατρεία καὶ ἡ παρθενικὴ μᾶλλον τοῦ ἀγάλματος μορφῇ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο φαίνεται μοι πιθανώτερον.

»Παρίσταται δὲ ἡ θεὰ ἐν ἀπολύτῳ ἡρεμίᾳ καὶ ἴσταται στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς καὶ ἔχουσα τὸν δεξιὸν ὀλίγον τι πρὸς τὰ δεξιὰ ἐστραμμένον. Ἀλλως ἀμφότεροι οἱ πόδες δὲν προεξέχουσιν ἀλλήλων, ἀλλὰ κεῖνται σχεδὸν ἐν τῇ αὐτῇ γραμμῇ, ἐφ' ὅσον εἶνε εὐκόλον νὰ διακρίνη τις, ὥς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν δακτύλων τοῦ ἀριστεροῦ. Φέρει δὲ παχέα σανδάλια (πλ. 0,04), δι' ὧν εἶνε προσκεκολλημένη μικρὰ τετραγωνικῇ βάσει, μὴ προεξέχουσα καθόλου τῆς τοῦ χιτῶνος περιφερείας καὶ ἐχούση μ. 0,45

πλ. 0,26 καὶ πχ. 0,06, καὶ πλούσιον ἱματισμὸν συνιστάμενον εἰς ποδῆρην χειριδωτὸν χιτῶνα μετὰ διπλοῖδος καὶ ἱμάτιον.

»Ὁ χιτῶν βαίνει κατὰ μῆκος τοῦ σώματος ἡρέμα καταπίπτων ἐπὶ τῶν ποδῶν, ζωννύμενος δὲ περὶ τὴν ὀσφὺν κολποῦται κατερχόμενος μέχρις ὀλίγῳ ἄνω τοῦ γόνατος, ὥραίας σχηματίζων ἐνταῦθα ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν τοῦ σώματος πτυχάς· ὑπὲρ τὸν κόλπον δὲ καταπίπτει ἢ διπλοῖς, ἐπικαλύπτουσα τὸ ἀνώτερον τοῦ σώματος μέρος καὶ καταλείπουσα γυμνὸν τὸ ὑπὲρ τοὺς μαστοὺς μέρος τοῦ στήθους. Τὸ ὑπὲρ τὸν κόλπον δὲ μέχρι τῶν ποδῶν καταπίπτον μέρος τοῦ χιτῶνος σχηματίζει παραλλήλους καὶ βαθείας, ἐπίπεδον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἐπιφάνειαν ἐχούσας πτυχάς, ἀναμιμνησκούσας ἡμᾶς ἀρχαῖκὰ ἔργα καὶ μάλιστα τὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ Ἱπποδάμειαν. Ἡ ἐκ τούτου ὁμως προερχομένη μονοτονία αἴρεται διὰ τοῦ μικρὸν κεκαμμένου κατὰ τὸ γόνυ δεξιοῦ ποδὸς καὶ τῶν ἐνταῦθα σχηματιζομένων λεπτῶν πτυχῶν. Ἰδίως χαρακτηριστικωτάτῃ εἶνε πτυχὴ κατερχομένη ἀπὸ τοῦ μέσου ἀκριβῶς τοῦ γόνατος ἐπὶ τοῦ μεταταρσίου, ἐνθα ἐλκομένη ὑπὸ τοῦ ἰδίου βάρους συνθλάται καὶ καταπίπτει. Τοιαύτῃ δὲ πτυχῇ, πρωτοφανῆς ἐφ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι ἐν τοῖς γνωστοῖς μοι ἔργοις τῆς τέχνης, φαίνεται ὅτι ἐσχηματίζετο καὶ ἐν τῇ Ἱπποδρομείᾳ.

»Τὸ ἱμάτιον δὲ συνεπτυγμένον κατὰ τὸ μέσον περίπου καλύπτει τὸ ὀπισθεν ἀνώτερον τοῦ σώματος μέρος, καὶ εἶνε ἐρριμένον ἐπὶ τῶν ὤμων κατερχόμενον οὕτω κατὰ τὰ πλάγια τοῦ σώματος καὶ ἐπικαλύπτει τοὺς βραχίονας μέχρι τοῦ μέσου τοῦ πήχεως, ὑπὸ τὸν ὁποῖον καταπίπτουσιν αἱ εὐρεῖς τοῦ χιτῶνος χειρίδες, βαθείας καὶ μεγάλας σχηματίζουσαι ὑπ' αὐτὸν πτυχάς. Εἶνε δὲ αἱ χειρίδες ἠνωμέναι τῇ διπλοῖδι, ἥτοι ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ αὐτοῦ

ὕφασματος, ὥσπερ κατὰ τινὰ τρόπον ἐν τῇ καλουμένῃ Ἑσπερίδι τῆς Ὀλυμπιακῆς μετόπης τοῦ Ἀτλαντος. Ὡς πρὸς τὸν τρόπον δὲ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὑπὸ τὸν πῆχυν πτυχῶν τῆς χειρίδος ὑπάρχει ὁμοιότης τις πρὸς τὴν καλουμένην Πρόκνην τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ πρὸς τινὰς τῶν κορῶν τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος. Πρὸς τὰς τελευταίας μάλιστα ὁμοιάζει ὡς πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ὤμων ἐπίθεσιν τοῦ ἱματίου. Ἐπιτιθέμενον δὲ τοῦτο ἐνταῦθα σχηματίζει ὠραίας καὶ φυσικωτάτας κατὰ τοὺς βραχίονας πτυχάς, μεθ' ἱκανῆς ἐλευθερίας πεποιημέας, ἐν ᾧ ὀπισθεν ἄπτεται ἐντελῶς τοῦ σώματος καὶ σχηματίζον ὑπὸ τὸν αὐχένα ἐξ χαρακτηριστικωτάτας μηνοειδεῖς πτυχάς κατέρχεται κατὰ μῆκος τοῦ σώματος μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ χιτῶνος· τὰ κράσπεδα δ' αὐτοῦ, ἀφειμένα πλέον, διπλοῦνται ἐκατέρωθεν ἐπαλλήλους σχηματίζοντα πτυχάς, τοιαύτας, οἷας βλέπομεν ἐν πολλοῖς ἀρχαίοις ἔργοις καὶ δὴ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀετωμάτων, οἷον ἐν τῷ καλουμένῳ Ἀπόλλωνι τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος, ἐν τῷ ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου καταπίπτοντι ἱματίῳ αὐτοῦ, ἐν τῇ Στερόπῃ ὑπὸ τὸν δεξιὸν πῆχυν, καὶ ἀλλαχοῦ. Εἶνε δὲ τὰ ὀπίσθια τοῦ ἀγάλματος μετὰ μεγίστης τέχνης ἐξεργασθέντα, ὥστε ἀπορεῖ τις τῇ ἀληθείᾳ πότερον νὰ θαυμάσῃ, τὴν ἐμπροσθίαν ἢ τὴν ὀπισθίαν αὐτοῦ μορφήν.

»Αἱ χεῖρες δὲ κάμπτονται κατὰ τὸν ἀγκῶνα ἀμβλεῖαν ἀποτελοῦσαι γωνίαν, καὶ θὰ ἐκράτουν ἴσως ὄφιν καὶ δοχεῖον ἢ τι παραπλήσιον. Καὶ δοχεῖον μὲν θὰ ἐκράτει ἢ ἀριστερά, ἥτις ὡς ἐκ τῆς ἀνατομικῆς αὐτῆς διαπλάσεως φαίνεται, ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἄνω, ὄφιν δὲ ἢ πρὸς τὰ πλάγια ἐστραμμένη δεξιά· οὕτω δὲ δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὸ πρᾶγμα ὥσπερ ἐν τοῖς γνωστοῖς ἐκείνοις σπαρτιατικοῖς ἐπιταφίοις ἀναγλύφοις, ἐν οἷς ὁ θανὼν ἥρως κρατεῖ ἐν μὲν τῇ μιᾷ χειρὶ κύνθαρὸν ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ ὄφιν,

ὅστις ὁρμᾷ ἵνα γευθῇ τοῦ ἐν τῷ δοχείῳ περιεχομένου. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ταῦτα πάντα στηρίζονται ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πιθανῆς ὑποθέσεως, ὅτι τὸ προκείμενον ἄγαλμα εἰκονίζει τὴν Ὑγιάν.

Ἡ κόμη δὲ θὰ ἀπετέλει κόρυμβον, διότι οὐδὲν ἴχνος αὐτῆς σώζεται κατὰ τὰ νῶτα τῆς θεᾶς. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐν γένει τοῦ ἔργου μορφή, ἣτις ἀναπολεῖ ἡμῖν πρὸς τούτους τὰς Καρυάτιδας καὶ τὴν ἐν Μονάχῳ Εἰρήνην.

»Τὸ μᾶλλον χαρακτηρίζον τὸ ὑπ' ἐξέτασιν ἔργον ἡμῶν εἶνε ἡ ἀπόλυτος ἡρεμία καὶ ἡ ἱερατικὴ οὕτως εἰπεῖν μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦτο παρέστησεν αὐτὸ ὁ τεχνίτης ἐν τῇ περιγραφείσῃ στάσει, ἣτις δὲν εἶνε τυχαία τις ἀλλὰ μεμελετημένη καὶ ἐκλελεγμένη. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἡρεμίας ταύτης εἶνε ὅτι ἅπαντα τὰ τῆς μορφῆς συστατικὰ ἔλκονται ὑπὸ τοῦ ἰδίου βάρους καὶ ἄπτονται ἀλλήλων. Σᾶρξ, χιτῶν, διπλοῖς, ἱμάτιον, χεῖρες, ταῦτα πάντα εὐρίσκονται ἐν ἐπαφῇ καὶ ἀποτελοῦσι μίαν μάζαν, καὶ ὅμως οὐδὲν τὸ παραβλάπτει τὸ ἕτερον, ἀλλ' ἕκαστον ἔχει τὴν φυσικὴν αὐτοῦ διαμόρφωσιν. Ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται ἡ ἁρμονία τῶν καθέκαστα πρὸς τὸ ὅλον, ἣτις πείθει ἡμᾶς ὅτι τὸ ἔργον εἶνε προῖόν τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἀκμῆς τῆς ἐλληνικῆς τέχνης.

»Τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην θέλοντες σαφέστερον νὰ ὀρίσωμεν παρατηροῦμεν ἐν πρώτοις ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶνε κενοφανὲς καὶ ἀποτελεῖ μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὰ γνωστὰ ἡμῖν ἔργα τῆς πρώτης ἀκμῆς τῆς ἐλληνικῆς ἢ κάλλιον εἰπεῖν τῆς ἀττικῆς τέχνης, διότι μόνον ταύτην γνωρίζομεν ἱκανῶς. Τὸ ἡμέτερον εὑρημα ὡς ἐκ τῆς στασεως καὶ τοῦ ἱματισμοῦ αὐτοῦ ἔχει τι τὸ βαρὺ καὶ στερεῖται ἐντελῶς τῆς διακρινούσης τὰ ἀττικὰ ἔργα χάριτος, ἀντικαθιστῶν αὐτὴν δι' ἄκρας αὐστηρότητος. Ὁ τεχνίτης ἄρα αὐτοῦ ζητητέος οὐχὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἀλλ' ἐν τῇ χώρᾳ

τῆς εὐρέσεως αὐτοῦ, ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐπειδὴ δὲ σὺν τοῖς γνωρίσμασιν ἔργων τῆς ὑψίστης ἀκμῆς τῆς τέχνης ἔχει καὶ πολὺ τὸ ἀρχαϊκόν, δὲν δύναται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ εἶνε νεώτερον τῶν χρόνων τοῦ Πολυκλείτου. Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, ὥσπερ, ἐν παραδείγματι, ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι ὁ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἀρχιτέκτων Σκόπας, ἡ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐποίησαν καὶ τὰ πλαστικά ἔργα τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ τούτου, οὕτως ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι ὁ τοῦ θεάτρου ἀρχιτέκτων Πολύκλειτος, ὁ κατ' ἐξοχὴν γλύπτης, αὐτὸς οὗτος ἐποίησεν, ἡ τοῦλάχιστον ἐσχεδιογράφησε, καὶ τὰ ἐπικοσμοῦντα τὸ οἰκοδόμημα ἀγάλματα, ἐξ ὧν τὸ ἡμέτερον εὔρημα ¹⁾). Ἀλλως ἀπόλυτος ἡρεμία, μεγαλοπρεπὴς παράστασις, ἀρμονία καὶ συμμετρία ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν συστατικῶν τῆς μορφῆς μερῶν, πάντα ταῦτα τὰ κατὰ τοὺς ἀρχαίους γνωρίσματα τῶν ἔργων τοῦ Πολυκλείτου, διακρίνουσι τὸ ἡμέτερον εὔρημα· διαπρεπέστατα δὲ βλέπομεν μάλιστα ἐν αὐτῷ τὴν πρὸς τὸ τετραγωνικὸν σχῆμα τάσιν τοῦ τεχνίτου, ἥτοι τὸ *quadratum* ἐκεῖνο τοῦ Πλινίου οὐχί, ἐννοεῖται, κατὰ λέξιν ἀλλ' ὡς πρέπει νὰ ἐννοῶμεν αὐτό. Ἐκ τῆς ἐλλείψεως δὲ τῆς κεφαλῆς δὲν δυνάμεθα ἀτυχῶς νὰ παραβάλωμεν αὐτὸ πρὸς ἕτερα ἔργα δεικνύοντα ἡμῖν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τοῦ Πολυκλείτου. Ὁ πολὺς ὁμως ἀρχαϊσμός τοῦ ἔργου, ὅστις εἶνε μάλιστα καταφανὴς ἐν ταῖς ὑπὸ τὸν κόλπον πτυχαῖς τοῦ χιτῶνος, πείθει ἡμᾶς ὅτι ὁ Πολύκλειτος ἐποίησεν αὐτὸ πρὸ τῆς ὑψίστης ἀκμῆς καὶ τελειοποιήσεως αὐτοῦ, ἥτοι ἐν τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ. Ἐκ τῶν δύο μεγάλων μαθητῶν τοῦ Ἀγελάδα, μόνος ὁ Φειδίας ἐδύνατο νὰ ἀπαλλάξῃ ταχέως

¹⁾ Ὅτε ἔγραφον ταῦτα ὑπέθετον ὅτι δὲν εἶχε γείνει μεταβολὴ τις ἐν ὑστερωτέροις χρόνοις.

τὴν τέχνην παντὸς ἀρχαϊσμοῦ· ὁ Πολύκλειτος ὅμως, ὁ Πελοποννήσιος Πολύκλειτος, ἔπρεπε νὰ μένη ὀλίγον πιστὸς τῇ παραδόσει καὶ τῷ διδασκάλῳ του. Οὕτω τὸ ἡμέτερον εὑρημα ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ Ἀγελάδα εἰς τὸν μέγαν Πολύκλειτον, τὸν ποιητὴν τῆς Ἥρας καὶ τοῦ δορυφόρου, καὶ ἔχει τοιαύτην τινὰ πρὸς ἀμφοτέρους σχέσιν, οἷαν ἔχουσιν αἱ πρῶται **Madonna** τοῦ Ῥαφαήλ πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ **Perugino** καὶ πρὸς τὸν ἐπιφανῆ καλλιτέχνην τοῦ Βατικανοῦ.

»Καὶ ὁ τόπος ἄρα τῆς εὐρέσεως τοῦ προκειμένου ἀγάλματος καὶ αἱ περιστάσεις ἐν αἷς τοῦτο εὐρέθη καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας αὐτοῦ πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι τοῦτο εἶνε ἔργον τοῦ Πολυκλείτου, τῶν νεανικῶν πιθανώτατα χρόνων αὐτοῦ. Ἵνα δὲ ἀναγνωρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν καλλιτεχνικὴν τοῦ ἔργου ἀξίαν δέον νὰ ἀποβλέψωμεν καὶ εἰς τὸν σκοπὸν ὃν ἐξεπλήρου καὶ εἰς τὸν τόπον ἔνθα τοῦτο ἴστατο.

»Ἀνωτέρω κατεδείχθη ὅτι τὸ ὑπ' ἐξέτασιν εὑρημα θὰ ἐκόσμει πάντως τὸ θέατρον· ἦτο ἄρα ἔργον ὑποτελὲς τῇ ἀρχιτεκτονικῇ. Ἐκ τούτου δὲ ἐξηγεῖται ἡ ἐν γένει ἀρχιτεκτονικὴ, οὕτως εἰπεῖν, μορφὴ αὐτοῦ, καὶ ἰδίως αἱ ὑπὸ τὸν κόλπον τοῦ χιτῶνος πτυχαὶ, ὧν αἱ μὲν εἶνε οἷον εἰς ῥαβδώσεις κιόνων αἱ δὲ τετραγωνικοὶ κανόνες. Ἐὰν δὲ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἄγαλμα ἴστατο μετὰ τῶν ἡμικιόνων τοῦ ὑποσκηνίου, ἐξηγεῖται κάλλιστα τὸ ἄλλως παράδοξον φαινόμενον ὅτι τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ δὲν ἔχουσι τὴν τελείαν φυσικὴν κυρτότητα ἀλλ' εἶνε κατὰ τι ἐπίπεδα. Ἐνταῦθα δὲ ἡ ἀλλαχού που κείμενον τὸ ἔργον, ἴστατο ὅπωςδὴποτε μακρὰν τοῦ θεατοῦ· ὅταν δέ τις θεᾷται αὐτὸ μακρόθεν ἐκπλησσεταὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐπὶ τῷ κάλλει καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτοῦ. Ὁ πλούσιος ἱματισμὸς καὶ αἱ εὐρεῖαι

καὶ μεγάλαι πτυχαὶ παράγουσιν ἰσχυρὰν ἀντίθεσιν φωτὸς καὶ σκιάς καὶ ἐπιβάλλουσι σφόδρα τῷ θεατῇ.

»Τοιαῦτα περὶ τοῦ νέου ἡμῶν εὐρήμητος, ἐν ᾧ πέπεισμαι ὅτι ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας ἐκτῆσατο πολύτιμον κτῆμα. Νομίζω δὲ ὅτι διὰ τῶν λεχθέντων τίθεται ἡ ἀσφαλεστάτη βάσις πρὸς ὀρθὴν τοῦ ἀγάλματος ἐρμηνείαν. Τότε δὲ μόνον αἴρονται οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι, ἐὰν καταδειχθῇ ὅτι τὸ ἔργον εἶνε ἀρχαῖον· τοιαύτη ὁμῶς ἐρμηνεία στερεῖται ἐντελῶς πειστικῶν λόγων.»

(Ἐκ τοῦ «Ἀθηναίου» τόμ. Ι', σελ. 59 κ. ε.)

2. *Ἀγαλμα Ἀσκληπιοῦ.

Τοῦτο εὐρέθη κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πτέρυγα τῆς σκη-
νῆς καὶ ἔκειτο πρηνὲς εἰς βάθος ἡμίσεος περίπου μέτρου
ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος. Εἶνε δὲ πεποιημένον ἐκ πεντε-
λησίου λίθου καὶ ἔχει μέγεθος σχεδὸν ὑπερφυσικόν. Ἐλ-
λείπουσιν αὐτῷ ἡ ἐνθετοὶ οὔσα κεφαλὴ καὶ ὁ μολύβδω
συγκεκολλημένος δεξιὸς βραχίων, ἔτι δὲ τὸ ἀπὸ τῶν
γονάτων μέρος τῶν κάτω ἄκρων. Εἰκονίζεται δὲ ὁ θεὸς
ἰστάμενος καὶ φέρει ἱμάτιον, ὅπερ, περιτυλίσσον στενῶς
τὸ σῶμα, καταλείπει γυμνὸν τὸν δεξιὸν βραχίονα καὶ
περιβάλλει τὸν ἐπὶ τοῦ γόμφου στηριζόμενον ἀριστερόν·
ἔχει ἄρα τὴν αὐτὴν μορφήν, ἣν καὶ τὸ ἐν Φλωρεντία
γνωστὸν ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ¹⁾. Ἡ διαμόρφωσις δὲ
τῶν μελῶν τοῦ σώματος καὶ ἡ διάταξις τῶν πτυχῶν εἶνε
καλλίστη· ἡ ἐργασία ὁμῶς ἡ ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ μαρ-
μάρου καὶ ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν πτυχῶν εἶνε πολλαχοῦ
ἀτελής. Ἐκ τούτων δὲ κατάδηλον γίνεται, ὅτι τὸ ἔργον

¹⁾ Denkm. d. Kunst. I, 48, 219 a.

ἐποιήθη ἐν ῥωμαϊκοῖς χρόνοις κατὰ μίμησιν ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, ἐξ οὗ ἐμμέσως, καθ' ἃ φαίνεται, προέρχεται καὶ τὸ ῥηθὲν ἐν Φλωρεντία ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, ὅπερ ὅμως ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἐποψὴν ἐξεταζόμενον εἶνε κατώτερον τοῦ ἡμετέρου εὐρήματος.

Ποῦ ἴστατο δὲ τὸ ἄγαλμα τοῦτο, δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν.

3. Ἀγαλμα τῆς Λιβίας (;)

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἔχει μέγεθος κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν μικρότερον τοῦ φυσικοῦ, καὶ εὐρέθη παρὰ τὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον τοῦ οἰκοδομήματος τῆς σκηνῆς· εἰκονίζει δὲ ῥωμαϊάν γυναικα, πιθανῶς τὴν Λιβίαν, ἅτε ἱκανὴν ὁμοίότητα ἔχον πρὸς τὸ ἐν Πομπείᾳ εὑρεθὲν ἄγαλμα τῆς αὐτοκρατείας ταύτης ¹⁾. Ἐκ τοῦ μικροῦ δ' αὐτοῦ μεγέθους καὶ ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὐρέσεως συμπεραίνω, ὅτι θὰ ἴστατο ἐν τινὶ κόγχῃ τῶν τοίχων τοῦ οἰκοδομήματος τῆς σκηνῆς, οἷτινες ὡς γνωστὸν ἐχοσμοῦντο δι' ἀγαλμάτων ἐν κόγχαις ἱσταμένων. Εἶνε δὲ ἔργον τῶν τελευταίων ῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ οὐδεμίαν ἔχει καλλιτεχνικὴν ἀξίαν.

Ἐλλείπουσιν αὐτῷ ἡ κεφαλὴ μετὰ τοῦ ἀνωτέρου μέρους τοῦ θώρακος καὶ ὁ δεξιὸς πῆχυς.

**Ετι δὲ εὐρέθησαν*

α') Τετραγωνικὴ πλάξ ἐπιστέφουσα βᾶθρον ἀγάλματος καὶ φέρουσα τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν·

ΟΔΑ(ΜΟΣ Ο ΕΠΙ)ΔΑΥΡΙΩΝ
ΛΕΙΒΙΑΝ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ
ΓΥΝΑΙΚΑ

υψ. 0,25, πλάτος τῆς ἄνω ἐπιφανείας 0,96, πχ. 0,80.
Ἡ κοιλότης, ἐν ᾗ ἦτο τὸ ἄγαλμα προσκεκολλημένον, ἔχει

¹⁾ Denkm. d. Kunst. I, 68, 370.

βαθ. 0,04 μ. 0,74 πλ. 0,40. Ἡ κάτω δὲ ἐπιφάνεια, ἡ τοῦ βάθρου ἀπτομένη, ἔχει πλ. 0,76, πχ. 0,67.

Περὶ τοῦ τόπου τῆς εὐρέσεως τῆς πλακὸς ταύτης καὶ τοῦ βάθρου, ὅπερ ἐπέστεφεν, ἴδε τὰ ἐν σελ. 23 λεχθέντα. Πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ βάθρου δὲ τούτου ἄγαλμα δὲν πρέπει νὰ συγχέηται τὸ εὐρεθὲν καὶ ἀνωτέρω περιγραφὲν ἄγαλμα Λιβίας.

β') Τεμάχιον τετραγωνικῆς πλακὸς ἐπιστεφούσης βάθρον, ἐν ᾧ σώζεται καὶ ἡ ὀπή, ἥ τινι ἦτο ἐγγομφωμένος ὁ εἶς τοῦ ἀγάλματος πούς. Εὐρέθη ἐν τῷ δυτικῷ πέρατι τοῦ ὑποσκηνίου.

γ') Πολλὰ τεμάχια ἀγαλματίων καὶ ἀγλμάτων, ἐν οἷς διακρίνεται ἄκρα ἀνδρὸς χεῖρ, εὐρεθέντα ἅπαντα ἐν τῷ ὑποσκηνίῳ καὶ παρὰ τὰ ἀνατολικά παρασκήνια.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Δεκεμβρίου 1881.

Ὁ Ἐφορος τῶν ἀρχαιοτήτων

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.